

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 OCAK 1960 — 100 KURUŞ — CİLT XII

Sayı: 140

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

SAİD-İ NURSİ MESELESİ 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

İnönü'nün Bursa Nutku; Yeni Propaganda Örneği; Başvekilin Güney Nutukları; Dahiliye Vekilinin Bütçe Konuşması; Sosyal Politika; İraktaki Demokrasi Teşebbüsü; Birleşik Arap Cumhuriyetinde Suriye; 1960'da Afrika 3-7

İNCELEMELER :

Köprü Kurmak Şerif MARDİN ... 7
Ziraî Krediler Hüseyin KAYA 8
Taşocakları HARMANDALIOĞLU 12

OKURLARIN FORUMU :

Neşir Yasakları (H. Kaya); Gerçekden Kalkınıyor muyuz? (S. Kartıoğlu) 15-16

NE DİYORLAR :

Üniversite (Türk Yurdu'ndan) 16

KÜLTÜR VE SANAT :

Konya'da Mevlânâ Töreninde
Vasfi Raşit SEVİĞ 18

İngiliz Kültür Heyetinin Litograf Sergisi Münasebetiyle
Mehmet Metin NİĞAR 20

New York Okulu ve "Beat Generation" İlhan K. MİMAROĞLU 22

Somut Derken ... Kaya ÖZSEZGİN 22

Friedrich Schiller Leylâ ÇAMBEL 23

Yayınlar - Kütüphaneler
S. N. ÖZERDİM - P. ERALP 24

Basılış Tarihi : 15.1.1960

Saîd-i Nursî Meselesi

Hakikî maksadını gizlemek ve faaliyetlerine yarı dini - ahlâkî bir muhteva vermek için "Bediüzzaman", "Saidi Nursî" gibi isimlerle son haftalar içersinde faaliyetlerini arttıran Saidi Kürdi, bu müddet zarfında matbuatın yakın alâkasını çekmiştir. Basın da büyük bir titizlikle bu adamı sıkı bir şekilde takip etmiş ve bütün hareketlerinden Türk halk efkârını haberdar etmiştir.

Yeşil şemsiyesi, kıyafet kanununa aykırı giyinişi, her şehirdeki mürteci mensuplarının himayesinde dolaşan Saidi Nursî, Meşrutiyetten bu yana memleket içersindeki hare-

ket ve faaliyetlerinden dolayı müteaddit takiplere maruz kalmış, fikir ve neşriyatından dolayı da Cumhuriyet devrinde mahkûm edilerek eserleri toplatılmış ve kendisi İspartada ikamete mecbur edilmiştir. Ancak 1956 senesinde, aleyhine açılmış olan dâvalardan dolayı Afyon Ağır Ceza Mahkemesinin kendisine ait olan "kitap ve sair evrakın kanunî mevzuata muhalif siyasi ve idarî bir mahsuru olmadığına" karar vermesi ve İsparta Sorgu Hâkimliğinden de 11.9.1956 tarihinde meni muhake-me kararı istihsal edilmesinden sonra Saidi Nursî, öteden beri takip e-

der görüldüğü faaliyetlerine, daha geniş ve cesurane bir şekilde yeniden başlamıştır. Hem bu sefer müsama-hakâr ve teşvik edici bir idare içersinde.

Kendisine Eskişehir Şoförler Cemiyeti tarafından hediye edilmiş olan hususî bir otomobil ile 1957 seçimleri esnasında İsparta ve civarında faaliyette bulunmuş ve gerici muhitlerde seçimlerin D. Parti lehine telli etmesine çalıştığı söylenmektedir. O zamanlardan beri meydana görülmeyen Saidi Nurri, seçim söylentilerinin ciddî olarak konuşulma-ğa başladığı bu günlerde tekrar or-

taya çıkmış ve Ankara, İstanbul, tekrar Ankara, konya ve Eskişehir taraflarında seyahatlerde bulunmuş ve ziyaretler kabul etmiştir.

Saidi Nursi, halk efkârını tenvir vazifesini deruhte etmiş olan gazetecilerden ve suallerinden kaçmaktadır. Talebeleri ve yakınlarının beyanlarına göre, bütün memlekette 600 bin müridi vardır. Müritlerinin sayısı bu kadar sarıh bir şekilde belirtildiğine göre, ortada bir teşkilât mevcut demektir. Merkezi İsparta olduğu kuvvetle tahmin edilen bu teşkilâtın büyük şehirlerde, ezcümle, Ankara, Samsun, Diyarbakır, Konya, Eskişehir ve muhtemelen İstanbulda da şubeleri bulunduğu kanaati hâkimdir. Kanunlarımıza göre maksadı gizli olan ve din propagandası yapan teşekküller kapatılıp mensuplarının cezai takibata tutulması icap ederken, ve bazı Nurcular da, bu kanunlar gereğince takibata maruz kalıp da tevkif edilmişler iken, asıl reisleri bulunan Saidi Nursinin serbestçe memleket içersinde dolaşması, İstanbul valisinin belirttiği gibi, "sade ve masum bir seyahat hürriyetinin istimali" olmaz. Eğer bu Peygamberlik iddiasında bulunan şahıs bir çok kanunları hiçe sayarak - Kıyafet Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri K. Millî Selâmet Kanunu, Ceza Kanunu - serbestçe dolaşabiliyorsa, mevcut iktidar tarafından himaye görüyor demektir. Çünkü aynı iktidar, muhalefet mensuplarını, kanunların kendisine tanıdığı toplantı ve seyahat hürriyetlerinden, hem de dini siyasete âlet etmedikleri yani suç işlemedikleri halde mahrum etmiştir.

Nihayet, Saidi Nursi'nin "sade ve masum bir seyahat hürriyetinin istimali" olduğu söylenen bu gezile-
rinin halk efkârında uyandırdığı tepki üzerine, tekrardan Emirdağında ikamete mecbur edilmesi ve çıktığı seyahatten geri çevrilmesi hükümetin bu mevzuda tenakuz içinde bulunduğu delilidir.

Saidi Nursi, "Nur Meyvaları" isimli risalesinde hiç bir serveti bulunmadığını ve halkın yardımı ile yaşadığını beyan ettiği halde, Konyada tevkif edilen Nurcu bir hocanın üzerinde 43 bin liranın mevcut olması, üzerinde dikkatle durulacak bir noktadır. Yine Ankarada kendisi için tutulan evin iki aylık kirasının gene

müridlerince ödendiği hâdisesi üzerinde durulacak olursa, Saidi Kürdinin, taraftarlarının kuvvetli ve malî bakımdan kaynağı meçhul yardımlar gören bir teşkilâta bağlı olduklarına kuvvetli bir delildir.

Saidi Nursinin yakınları daimi surette kendisini gazetecilerden kaçırmışlar, mülakat taleplerini de reddetmişlerdir. Yegâne tavsiyeleri "Nur meyvalarını okuyun" olmuştur. Gazetecileri kabul edemeyecek kadar hasta olduğu, hasta olduğu halde doktora ihtiyacı olmadan kendi kendisini tedavi edebilecek kadar da "İlmi tıbbı aşına bulunduğu" söylenen 93 yaşındaki bu adamın Ankarada bulunduğu zaman zarfında, D. Partinin şark vilâyetleri mebuslarını kabul etmesi ve onlarla saatlerce görüşmesi; ve fakat C. H. Partili bir milletvekilini de kabul etmemesi üzerinde dikkatle durulacak ve Saidi Kürdinin esas maksadının ne olduğunu ortaya çıkarmağa yarayacak bir ip ucu dur. Bu gizli maksadın yanında D. Partinin kendisinden seçimlerde istifade edeceği ve gerici muhitlerin muhafazakâr düşünceli kimselerinin reylerini bu suretle temin edebileceği intibai da halk efkârında gittikçe yer almaktadır.

Nitekim Valilere gönderdiği bir mektubunda Risaleyi Nurun toplatılmasını protesto ettikten ve toplatılmaması gerektiğini tevsiye ettikten sonra, aynen: "Nasıl ki arapça ezan okuttuk ve bu sayede müslümanları D. Parti cephesine topladığımız malûmunuzdur. Şimdi de dağıttığımız bu Risaleyi Nurlarla komünizm ve masonlukla savaşa-
ğız. Müslüman demokratların göstereceği yardıma inanyorum. Bundan ötürü bir kaç kere Ankaraya gittim. Müslüman vekillerle görüştim. Bilhassa sayın Adnan Bey ve Tefvik İleri ve sayın Namık Gedikden bu neticeyi tâyin ettim." demektedir.

Saidi Kürdinin bizzat kendisinin yazdığı söylenen bu mektup, Demokrat Parti iktidarı ile Nurcuların teşriki mesai ettiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu mektupdaki ifade üzerinde ciddî olarak durmak gerekir: Saidi Kürdi, "Nasıl ki arapça ezan okuttuk" diyor. Ezanın arapça okunmasına karar veren ve bunu bir kanun değiştirmesiyle yapan Millet Meclisidir.

Halbuki Saidi Nursi, yukarda

zikrettiğimiz bu ifadesi ile Millet Meclisinin üstünde kendisini görmekte ve adeta bu kanunun çıkmasını kendisinin temin etmiş olduğu hissinin uyandırmaktadır.

Saidi Nursi, açıkça Demokrat Parti için din propagandası yaptığını itiraf etmektedir. Arapça ezan okutarak "Müslümanları Demokrat Parti cephesine topladığımız malûmunuzdur" diyerek, valileri bir nevi manevî baskı altında tutmağa çalışmakta ve "Bilhassa sayın Adnan bey ve Tefvik İleri ve sayın Namık Gedikten bu neticeyi tâyin ettiğini" belirtmektedir. D. Partiyi, Muhalefet lideri İsmet İnönünün dini siyasete âlet ettiği ithamı, Saidi Nursinin bu beyanı ile kuvvetlenmiş bulunmaktadır. Böyle bir durum karşısında Hükümet bir açıklama yapmalı ve halk efkârını aydınlatmalıdır.

Takip edilmek istenilen gayenin ne olduğu cayı sualdir. "Nur Meyveleri" isimli risale bir şekilde Atatürk inkilâplarına aykırı görünmektedir. Senelerce elde etmek için uğraştığımız yeni sosyal nizamın fikren benimsemeğe çalıştığımız batı medeniyeti, böyle bir hareket karşısında ciddî olarak zedelenmez mi? Lâik bir devlet nizamı içersinde dinî ibadet serbest olduğuna göre, din ile bir ilgisi olmayan bu hareketin kanunlarımızın müeyyidesi altında takibata maruz kalması icap ederken, bir de D. Parti iktidarınca himaye görüyor bir şekilde tezahür etmesi ciddî bir endişe mevzuu olmaktadır. Kendilerine "Nur Talebeleri" sıfatını yakıştıran ve maalesef Atatürk inkilâplarından uzak kalmış olanlar, açık açık faaliyette bulunur, beyannameler dağıtırlarken, Atatürkçü ve inkilâpçı olan Türk gençliğine miting yapmak müsaadesi verilmezse, "Memlekette irtica yoktur, sadece bir kaç mürteci vardır" diye yapılan resmî beyanlara elbette ki inanılmaz.

Muhalefet lideri İsmet İnönünün, Saidi Nursinin D. Partice seçimlerde vazifelendirilmiş olduğunu söylemesi üzerine, "Şayet İsmet İnönü bu sözlerini geri almazsa kemali nefretle kendisine iade edeceğim" demek kifayet etmez. Bu gibi gerici ve maksadı meşuk hareketler kemali ciddiyetle takip edilmedikçe, D. Partinin Atatürk inkilâplarına bağlılığı çok şüpheli kalacaktır.

Onbeş Günün Notları

İnönü'nün Bursa Nutku

C.H.P. Genel Başkanı İnönü'nün Bursa İl Kongresinde verdiği nutuk, birkaç bakımdan üzerinde durulması icabeden bir siyasî vesikadır.

İnönü, D.P. tarafından yayılmakta olan «seçimleri kaybetsek dahi iktidarı bırakmayacağız» propagandasını sarahtle karşılamıştır. Böyle bir propagandanın yapılması dahi D.P. iktidarının kendini ne kadar zayıf hissettiğini gösterir. D.P. şimdiye kadar, 1957 seçimlerinin kat'î rakamlarını açıklamaktan sakındığı gibi seçimler hakkında C.H.P. nin şikâyetlerini Millet Meclisinde müzakere etmeğe yanaşmamıştır. Seçimlerden sonra, C.H.P. ye karşı iktidarcı savrulan ithamların hiçbiri gerçekleşmemiş, mahkemeye verilen C.H.P. liler her yerde beraat etmiştir.

1957 seçimleri bu tarzdaki tatbikatından sonra önümüzdeki seçimleri dürrüst bir şekilde icra edileceğinden şüphe etmek tabii olur. İnönü'nün, bu hususu D.P. iktidarına hatırlatması ve milletin iradesine karşı geldiği takdirde, bu yola sapanlar için, neticenin vâhim olacağını hatırlatması çok yerinde olmuştur.

İnönü, yine çok yaygın bulunan şu düşünce tarzı üzerinde durmuştur : «İşler o kadar berbat bir haldedir ki, Halk Partisi iktidara geçse dahi, bunları düzeltemez». Böyle düşünen bedbinler vardır, bu tarzdaki lâfların da bizzat Demokrat Partiye yakın çevreler tarafından yayılmış olması muhtemeldir. İnönü, işlerin bozuk olduğunu söylemekle beraber, memleket işlerinin bundan daha da bozuk olduğu zamanları hatırladığını ifade etmiştir. Güçlükleri yenmek mümkündür, yeter ki güven sahibi olalım ve birlikte hareket edelim.

İnönü'nün, vatandaşlara hitap ederken büyük nimetler vâdetmediğini hatırlatması, millete daha büyük sıkıntılar geçirmemizin mukadder olduğunu söylemesi, rey endişesinden uzak devlet adamı mes'uliyetini müdrik olarak konuştuğunu gösterir. İnönü'nün dediği gibi, hastalığın tedavisi, herşeyden önce dertlerin açıkça teşhisine bağlıdır. D.P.

iktidarı, kendini bir hayal âlemine ve sahte bir nikbinliğe kaptırmıştır. Hakikatlere sırt çevirenlerin müspet admlar atmalarına imkân yoktur.

Yeni Propaganda Örneği

Resmen açıklanmamasına rağmen, önümüzdeki baharın, aynı zamanda genel seçim mevsimi olacağı, artık bilinmeyen bir sır olmaktan çıkmıştır. Fakat ne olur, ne olmaz düşüncesiyle, iktidar partisi kendisini 1960 baharında, genel seçimler yapılacağı beyanı ile açıkça bağlamak istemediği anlaşılıyor. Bununla beraber, iktidar partisi, seçim öncesi kesif bir yeraltı faaliyetine girmiştir. Said-i Kürdî ve benzerlerinin eteği altında, memleket bir baştan, diğer başa taranmakta, iktidara yürek verecek bir ön hava hazırlamağa gayret edilmektedir. Bu yeraltı faaliyetine paralel olarak, D.P. nin inhisarı altına konan radyo, yeni bir kütle propaganda edebiyatının ve taktığının organı gibi, kendisine verilen görevi kusursuz yapmağa çabalyor.

Bu tertibin, Edirne'nin ve Adana'nın kurtuluş günlerinde sahneye konuşunu gördük. Hükümet başı olan D.P. lideri, millî kurtuluş günlerinde hazır bulunuyor. Olayın taşıdığı millî mâna dolayısıyla, vatandaşlar parti düşüncelerinin üstünde, böyle bir günde birleşmekte, millî günleri kutlamaktadırlar. Günün karakterinden doğan, coşkun his ve duyguların izharı, iktidar partisinin liderine karşı taşınan duyguların tezahürü intibamı uyandıracak biçimde, radyo ile bütün yurda duyurulmağa çalışılıyor.

İmar, kalkınma edebiyatı ile süslenip, temel atma ve açılış törenleriyle devam ettirilen kurtuluş günlerinde, yeni vaatlerinde geniş halk yığınlarına duyurulması ihmal edilmiyor. Böylece, D.P. propagandasını vatandaşa ulaştırmak için radyonun kullanılışına meş-

ruiyet vermek için, millî kurtuluş günleri bir örtü olarak kullanılmak istendiği anlaşılıyor. Kullanılan dil'de bilhassa önem verilen husus; artık sıkıntılı günlerin geride kaldığı, refah günlerinin eşliğinde bulunulduğudur. Bu refahtan o şehrin tabii hissesi olacaktır.

Bu hava içinde kurtuluş günü kutlanan şehre, imar vaad edilmektedir. Şimdiye kadar, vaad yapmakta pek cömert olduğu bilinen iktidar partisinin, bu vaatleri yerine getirmede, aynı derecede itibarlı olmadığı biliniyor.

İktidarın bütün bu tutumundan anlaşılan şudur ki, seçim mücadelesi açılmadan önce, iktidar partisi lehine vatandaşları kesif bir telkin altında tutmak ve bu maksat için radyonun kullanılışını meşru göstermek için millî günlerin törenleri seçilmiştir.

Başvekilin Güney Nutukları

Adana'nın kurtuluş bayramını tes'id etmek üzere güneyi ziyaret etmiş olan Başvekil bu seyahati zarfında, dört beş defa konuşmak fırsatını buldu. Başvekilin bu konuşmaları, daha ziyade D. P. iktidarının icraatını övmek ve iktisadî politikayı tenkid edenleri itham etmeğe tahsis edildi.

Adana'da verdiği nutukta, Mersinde temeli atılacak olan rafineri hakkında izahat verdikten sonra, Çukurova'da D. P. iktidarının icraatını gözden geçirdi. Bu arada Adana'da mensucat endüstrisinin gelişmesi, Türkiye'de çimento sanayiinin ilerlemesine ait rakamların sıralanması, 1950 denberi çekilmiş olan havaî hatların uzunluğu, istihsal edilen elektrik kilovat saatlerine dair istatistikler ve Karayolları sarfiyatının seyri nutkun başlıca mevzularını teşkil etti. Nutkun bir yerinde, Başvekil, Türkiye'de 9 - 10 senede sanayi takâtinin 10 misli arttığını ve «buna ancak ve ancak Türk mucizesi demek lâzımgeldiğini» de iddia etti.

Müteakiben, «kurulmak yoluna giren» demir çelik tesisleri ile üç misli artmış bulunan ticaret filosuna temas ettikten sonra, Başvekil, birkaç cümle ile, hükümetin istikrar programına bağlı bulunduğunu söyledi; altın fiyatları, dolar fiyatları yükseliyor diye neşriyat yapmanın vatanperverliğe aykırı oldu-

ğunu beyan etti.

Nihayet Başvekil, Adana halkına yepyeni hizmetler getirdiğini söyleyerek: «sizlerin neler istediğinizi, hattâ henüz aklınıza getirmedeğinizi dahi bildiğini» ilân etti ve istimlak için parası bulunmak suretiyle Adana'da imara başlanacağını ifade ederek sözlerine nihayet verdi.

Başvekilin nutku, senelerden beri alışmış bulunduğumuz övünmeler, mübalâğalar ve vaadler dolu nutuklar serisine bir yeni ilâveden başka birşey değildir. Başvekil 1950 ile mukayese yapmak ve bazı sahalarda meydana getirilmiş olan tesisleri ve gelişmeleri çok mübalâğalı şekilde ifade etmek huyundan kendini kurtaramamaktadır. Oysa ki Türkiye 1960 yılında, muazzam iktisadî meseleler ile karşı karşıya bulunmaktadır: ziraatte ciddi bir buhran vardır, toprakların verimi azalmaktadır, ormanlar tahrip edilmektedir, ihracat gelişmemektedir. Bu meseleler sanki Başvekil için mevcut değildir. Kendisi herşeyin mükemmel olduğuna inanmaktadır. Hükümet politikasının yeniden uyardığı itimatsızlık karşısında altın ve döviz fiyatlarının yükselmesinden bahsedilenleri vatanperverliğe aykırı hareket etmekle itham etmektedir. Senelerdenberi lâfını ettiği ve bir türlü gelmek bilmeyen «murlu istikbal» vâadini tekrar edip durmaktadır.

Bu zihniyet hakikatlere arka çevirmek, yığılan meseleler karşısında başını kuma sokmaktan başka birşey değildir. Memleketin mes'ul Başvekilinin bu zihniyeti taşınması hakikaten esef edilecek bir durumdur.

Başvekilin realiteyi görmemesinin diğer bir neticesi de, halkın türlü arzu ve isteklerini tahrik etmesidir. Kaynaklarımız mahduttur, önümüzdeki bütçenin durumu çok endişe vericidir, senelerdir devam eden enflasyon halkın tasarruf imkân ve isteklerini ciddi şekilde baltalamıştır. Bu şartlar altında, masraflarımızı ve yatırımları sıkı bir priorite sırasına göre ayarlamak zarureti katîdir. Halbuki Başvekil, gittiği her yerde, halkın aklına gelen ve gelmeyen arzularını bildiğinden bahsetmekle, arzuları büsbütün tahrik etmekte, bol bol vaadler dağıtmaktadır. Bu hareket tarzını mes'uliyetle telif etmeğe imkân yoktur.

Dahiliye Vekilinin Bütçe Konuşması

İçişleri Bakanının Bütçe Komisyonunda yaptığı konuşmanın bazı yönleri üstünde duruluyor. Muhafiflerce anti demokratik gidişin sembolü olarak gösterilen, Bakanın konuşması, yıpranmış iddiaların tekrarı olmadan kurtulamamıştır. Ayrıca bazı çevrelerce, başlıca huzursuzluk kaynağı olarak kabul edilen, mevzuat ve tatbikata ait iktidar tutumunun değişmeyeceğine delil kabul ediliyor. Bütün bu yaygın görüşler, Bakanın dış tahrikler hakkında yaptığı uyarıya değerini kaybettirmekte ve kitleyi üzerine ciddiyetle eğilmeden alıkoymaktadır.

Dikkat edilecek olursa, Bakanın yaptığı uyarı, yabancı bir radyonun, muayyen şahısları hedef tutan, husumet kışkırtıcılığına inhisar ediyor. Gönül isterdi ki, şahısları hedef tutmayan, sözünü ettikleri bölgeye ait Kürt'çülük tahriklerinden söz etsin. Bize göre, bu gibi kışkırtmalara uygun zemin, Said-i Kürdî gibilere cesaret veren tutum ve oy için gerici tanınan kimselere yapılan flört hazırlamaktadır. Bunun son örneğini, İstanbul Üniversitesinin bahçesinde devrimci öğrencilerle, polis arasında geçen olaylarda gördük.

Toplum inancı böyle şekillenince, Bakan'ın yaptığı uyarıya etkisini kaybediyor. Bu kabil uyarıların, tenkitleri susturmak için kullanıldığı inancını, milletin yarısından fazlasında kökleştirmiş oluyor.

C.H.P. milletvekilleri, Bakan hakkındaki tahkikat önergesinin gündeme alınması ve Bakanın sorumluluğunun karara bağlanmaması yüzünden, komisyonu terketmişlerdir. Bakanın beyanatında ise, bu olayla, yabancı bir radyo tarafından, belirli kimseler hakkında yapılan tahrikler arasında, kendilerine yöneltilen bir husumet politikası benzerliği yaratma gayreti seziliyor.

Kendisi hakkındaki tahkikat önergesinin, zamanı gelince gündeme alınacağı cevabı da bir yenilik taşıyor. Gündeme alınma zamanını, Meclis Başkanlık Divanı tâyin ettiğine göre, Bakanın cevabı, muhalefetin iddiasını millete haklı gösteriyor. Kendisine yöneltilen ithamların, iftira olduğunu, delillerle isbat edeceğini beyan ettiğine göre, suçluluktan kurtulmak için belge

tertiplendiği iddiasına, imkân vermemek gerekirdi. Şüphesiz, önergeler zamanında gündeme alınsa idi, bu kabil suçlamalar olmayacaktı.

C.H.P. milletvekillerinin, komisyon çalışmalarına katılmamalarını komisyonun hukukî göreviyle irtibatlı bulmamak, iki taraf münasebetlerinin hukukî bir çerçeveye içinde yürütülmediğini gösteriyor. Ne yazık ki, iktidarın bu münasebetleri sadece bir kuvvet münasebeti biçimine soktuğu inancı, genel bir mahiyet alıyor.

Sosyal Politika

Zaman zaman bâzan hükümet, bâzan D.P. milletvekillerinden birkaçı bâzan da C.H.P. tarafından sosyal politikanın muhtelif veçheleri ile ilgili önemli kanun tasarılarını Büyük Millet Meclisine sunduklarını gazete haberlerinden öğreniyoruz. Ücretli yıllık izinler, kolektif iş mukaveleleri ve sendikalara dair tasarılar bunlar arasındadır. Gerçekten memleketimizin sosyal politika ile alakalı birçok ana meseleleri yıllardan beri bir hal çaresine ulaştırılamamışlardır.

Yıllık ücretli izinlerle ilgili müteaddit kanun tasarıları Büyük Millet Meclisinde şimdiye kadar bir neticeye bağlanamamışlardır. İnsan hayatında yılda bir kaç hafta dinlenmenin fizyolojik, sosyal, insanî ve ekonomik zaruretlerini elbette tekrara lüzum yoktur. Bunu her insan bizzat kendi hayat seyri içinde tecrübe etmek ve duymak imkânına maliktir. Çalışma şartları bakımından işçiler böyle bir dinlenmeye ferkestenden çok muhtaçtırlar. Diğer taraftan memleketin genel menfaatleri bakımından bu dinlenmeyi bir hak ve zaruret olarak kabul etmeliyiz. Zira millî bir servet olan işgücünün muhafazası, had bir yıpranmaya maruz bırakılmaması için ve istihsal hayatında daha müessir bir rol ifa edebilmesi için dinlenmeğe, yılda birkaç hafta olsun çalışmaya fasıla vermeğe ihtiyacı vardır. Günlük çalışma sürelerinin makul hadlerine یرa edilmesine, insan takâtini aşmamasına mâtufluk olarak geçen yüzyılım başlarından beri bütün dünyanın sarfeylediği gayretler de bu lüzuma dayanmıyor mu?

Kollektif iş mukaveleleri, mevzuat müdahaleleri dışında iş ve sermaye münasebetlerine insancıl bir istikamet tâ-

Yin edebilmenin başlıca vasıtalarından biridir. İktisadî sistemi kapitalist olan ve siyasî rejiminde demokratik prensipleri benimsemiş bulunan her memlekette kollektif iş mukaveleleri sistemi sosyal ve ekonomik adaletin tesisinde en azından tanzim edici mevzuat kadar müessirdir. 1947 yılında sendikaların kurulmasına imkân hasıl olduğundanberi kollektif müzakere sisteminin tesisi işçilerin başlıca gayretlerine mevzu teşkil etmiştir. İstihdam imkânları dar bir iş piyasasında hususiyle ücretlerin normal seviyelerde teşekkül edebilmesi için gerçek bir kollektif pazarlık sistemine ihtiyaç vardır. Bu, şimdiye kadar tesis olunamamıştır. Büyük Millet Meclisine sevkedilmek üzere bulunan hükümet tasarısı ise pratik bir mâna taşımaktan uzaktır. Zira grev hakkı tanınmaksızın kollektif pazarlık sistemini yürütmek mümkün olmaz. Tasarı mevcut mecburî tahkim sistemini yeni bir adla ortaya çıkarmaktan ileri gidememiştir.

Tatbik sahası dar ve müteaddit kayıtlayıcı hükümler taşıyan 1947 kanunu bizzat D. P. tarafından vaktiyle en şiddetli tenkidlere hedef olmuştu. Değiştirilmesi için pek az gayret sarfolunmuştur. Antidemokratik hükümleri ihtiva etmektedir. Sendikaların gelişmesini kösteklemektedir. Şimdi B. M. M. ne C. H. P. tarafından sunulmuş bulunan ve sendika hak ve hürriyetini benimsemiş olan bir kanun tasarısı mevcuttur. Bu tasarının parti mülâhazaları bir tarafa bırakılarak D. P. tarafından da benimsenmesi halinde uzun yıllardanberi hiçbir prensibi üzerinde durulmamış, sosyal politikamızın ana bir meselesi halledilmiş olur.

Iraktaki Demokrasi Teşebbüsü

14 Temmuz 1958 deki ihtilâl ile Irak'ta iktidara gelen General Kasım ile arkadaşlarının çok çetin mes'elelerle karşılaştıklarını teslim etmek icabeder. Irak, yıllardanberi Haşimî hanedân ve Nuri Sait Paşa tarafından zecrî tedbirlerle ve diktatörlükle idare edilmişti. Esasında toprak sahibi olan ufak bir zümre herşeye hâkimdi. Siyasî kuvvet ve servet bu zümrenin inhisarında bulunuyordu. Görünüşte bir parlamento mevcut idiyse de seçimler bir komediden başka şey değildi. Nuri Sait ile

Kıralın tasvibini kazanmayanların mebus olmalarına imkân bırakılmamıştı.

Irak 25 sene bu şekilde idare edilmiş, halk ve orta sınıf tamamen siyasetin dışında tutulmuş, siyasî hayatın hazırlıkları yapılmamış, gençlere politika sahasında yetişmek imkânı verilmemişti. Anlaşılan, Nuri Sait Paşa'nın tasavvuru, iktisadî kalkınmaya istinat ederek bu kalkınmadan kütlenin ergeç faydalanacağı ve mevcut rejimi destekliyeceği şeklinde idi. Bu düşünceenin ne kadar sakat olduğu 14 Temmuz ihtilâlinde görüldü. Uzun zamana mütevakıf olan iktisadî kalkınma halka intikal etmedi, petrol gelirleri daha ziyade mahdut bir zümrenin daha da zenginleşmesine yaradı. Mânevi liderlikten mahrum kalan halk tabiatıyla kendini aşırı cereyanlara kaptırması oldu.

14 Temmuz ihtilâlinde sonra iktidara geçen Kasım ve arkadaşları, Nuri Sait Paşa rejiminin mirasını tasfiye etmek ve Irak'ı daha normal ve sağlam bir rejime kavuşturmak gibi hakikaten muazzam bir mes'ele ile karşı karşıya kaldılar. Daha ilk anda, Birleşik Arap Cumhuriyetine yaklaşmak isteyenler ile müstakil kalmak isteyenler arasında ihtilâl başladı. Bilindiği gibi bu ihtilâl, Kasım'ın yakın arkadaşı ve Başvekil Muavini Arif'in tevkifine yol açtığı gibi, Musul'da Kasım rejiminin aleyhine askerî bir ayaklanmaya sebebiyet verdi.

Hem Nuri Sait rejimini tasfiye etmek, hem de Arap Birliğine taraftar Arap milliyetçiliği cereyanları ile mücadele etmek zorunda kalan Kasım'ın, siyasî hürriyetleri ihtiva eden normal bir rejim kurmasına imkân yoktu. Nitekim ihtilâlden beri Irak askerî bir idareye tâbi tutuldu. Rejim aleyhtarları Kasım'ın kayın biraderi Albay Mahdavi'nin savcılık ettiği ve adaletinden hakikaten şüphe edilebilecek bir mahkemeye sevk edildi. Bu mahkemenin verdiği ölüm cezalarından bazıları infaz edildi, diğerleri ise henüz infaz edilmeyip, Kasım'ın kararına bırakıldı.

Geçen aylarda yeni bir suikastten zor kurtulan General Kasım, şimdi bir sene evvel verdiği vadi tahakkuk ettirerek, bazı siyasî partilerin faaliyetine izin vermiş bulunmaktadır. Kasım'ın beyanlarına nazaran, hedef, Irak'ta bir demokratik rejim meydana getirmektir.

Bu şartlar altında demokratik bir rejimi gerçekleştirmek mümkün müdür? Irak bu bakımdan tamamen hazırlıksız vaziyettedir. Siyasî hayat tecrübesi yok denecek kadar azdır. Faaliyetine müsaade edilen dört partiden ikisi zaten

demokrasinin düşmanıdır, biri Irak Komünist Partisi ve diğeri de Mustafa Molla Barzanî'nin Kürt Komünist Partisi olmak üzere. Burjuva partiler ise, Albay Mahdavi'nin riyaseti altında kurulacağı anlaşılan yeni Halk Partisi ve çok zayıflamış bulunan Milliyetçi Demokrat Parti'dir. Bunların arasında en kuvvetli teşkilâta sahip olanı şüphesiz Irak Komünist Partisi'dir. Bu şartlar altında serbest seçimler yapılırsa, Komünist Partisinin başta gelmesi çok muhtemeldir.

Anlaşıldığına nazaran, iç mülâhazalardan maada General Kasım'ı bu demokrasi tecrübesini yapmaya sevkeden hususlardan başlıcası Başkan Nasır ile mücadelesidir. Kasım Nasır'ı diktatörlükle itham etmektedir. Suriye'nin, bu diktatörlüğün altında ezilmekte olduğunu ileri sürmektedir. Suriye'de halk iradesi hâkim kılındığı takdirde, Suriye ve Irak'ın birleşmesine yol açılmış olacağını söylemektedir. Şu halde, Irak'ta tatbik edilmek istenen demokrasi rejimi Nasır ile mücadelede bir koz olarak kullanılacaktır.

Fakat demokratik rejiminin muvafakiyetle tatbiki, içtimaî olgunlaşmaya, siyasî şuurun ve mes'uliyet duygusunun gelişmesine ve tecrübeye bağlıdır. Bu ön şartlar daha mevcut olmadan, bilâkis, zihinlerde tam bir keşmekeşin hüküm sürdüğü sıralarda geniş bir demokrasinin tatbiki aşırı cereyanların başa geçmesine ve demokrasinin büsbütün yok olmasına sebebiyet verebilir. Irak'ın bugün mâruz bulunduğu tehlike budur. Bunun mes'uliyeti General Kasım'a ait değildir. Asıl mes'uliyet, senelerdenberi memleketin içtimaî ve iktisadî tekâmülüne mâni olmuş olan Nuri Sait Paşa'ya ve onun Iraklı ve yabancı müşavirlerine aittir. Bununla beraber, tecrübesini yürütmek bakımından çok dikkatli davranması icabettiği aşikârdır. Irak, kaybettiği mesafeyi kapatmak, içtimaî ve iktisadî inkişafını hızlandırmak için zamana muhtaçtır. Nihai hedefleri demokrasiyi yok etmek olan partilerin faaliyetine müsaade edilmesi, demokrasinin âkıbeti için hayırlı değildir. Kasım, eğer Irak'ta demokratik rejimi tesis etmek arzusunda hakikaten samimî ise, tecrübeye başlarken, Irak'ın bulunduğu nazik safhada, demokrasi aleyhtarı unsurların faaliyetini tahdit etmesi gerekirdi. Bu yüzden, Irak'ta girilen demokrasi tecrübesinin, bizatihi demokrasi bakımından endişe verici olduğu kanaatindeyiz.

Birleşik Arap Cumhuriyetinde Suriye

Son günlerde Birleşik Arap Cumhuriyeti kabinesinde Suriye ile ilgili mühim istifalar vuku buldu. Bunları tahlil edebilmek için hâdiselerin evveliyatına göz atmak lâzımgelir.

Bundan takriben iki yıl evvel, Suriye hükümetini teşkil eden başlıca partinin, Baos sosyalist partisinin ileri gelenleri Suriyeyi Mısır ile birleştirecek harekete önyak olmuşlardı. Neticede, Suriye ile Mısır, Başkan Nâsır'ın Reiscumhurluğu altında, müşterek merkezi bir kabineye sahip tek bir devlet haline geldiler.

Suriyelileri bu birleşmeye sevketsmiş muhtelif âmiller mevcut idi. Birinci Dünya Harbinde doğan Arap ittihadı fikri, bütün Arapları tek bir devlet altında birleştirmek düşüncesi Suriyelileri harekete sevkeden başlıca ideolojik unsur idi. İdeolojik mahiyette bu unsur yanında, realist ve pratik mülâhazalar da bulunuyordu. Nisbeten küçük bir devlet olan Suriye istiklâlini kaybetmekten korkuyordu. Bu korkuların bir kısmı, maalesef Türk hükümetinin o zamanlardaki yalıtılmış tutumu neticesinde meydana gelmişti. O sıralarda, Bağdat Paketi mütteliklerine uyararak hareket eden Türk hükümeti, Suriye'nin komünistlerin eline geçmek üzere olduğu zehabına kapılmış, Suriye hududuna asker yığmış ve aslında lüzumsuz bir kuvvet gösterisinde bulunmuştu.

Esas itibarıyla, faaliyette bulunan ufak çaptaki Komünist Partisi, Suriye için büyük bir tehlike teşkil etmiyordu. Fakat Suriye'nin diğer komşusu Irak'tan gelen baskı Suriye'nin genç subaylarını ve politikacılarını ürkütüyordu. Haşimî Hanedanı'nın ve Nuri Sait Paşa'nın ötedenberi emeli, Suriye'nin Irak ile birleştirilmesi idi. Suriyeli subay ve politikacılar ise, geri telâkki ettikleri Irak rejimine karşı hasmane bir tavır almışlar, Irak'a karşı mukavemet edebilmek için Mısır'a temayül etmişlerdi.

Sosyalist Baos Partisinin başlıca gayelerinden biri Suriye'deki feodal rejimi tasfiye etmek ve büyük arazi sahiplerinin kudretini kırmak idi. Sosyal reformları gerçekleştirmek, iktisadî kalkınma yolunda adım atmak istiyorlardı. Bu bakımdan Mısır da büyük bir toprak reformunu gerçekleştirmeye çalışan Nâsır'ın rejimine yakınlık duymaları tabii idi. Nâsır, Süveyşteki İngiliz, Fran-

sız taarruzuna mukavemet etmekle Arapların nazârında millî kahraman da olmuştu. Batının emrine girmeyi kabul etmiyor, Batı ile Doğu arasında nötralist bir politika takip ediyordu.

İşte Suriyeli subaylarla politikacıları Mısır ile birleşmeğe sevkeden başlıca sebepler bunlardandı.

Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulduktan sonra Başvekil Muavinliğine Baos Partisi ileri gelenlerinden Ekrem Hurani getirildi. Halil Khallos ve Mustafa Hamdun gibi partinin diğer şahsiyetleri Suriye eyaleti kabinesinde mühim vazifeler aldılar. Diğer taraftan, ordunun mümessili bulunan Albay Hâmid Saraç Dahiliye Vekili oldu.

Birleşik Arap Cumhuriyetinin kurulması ile Suriye'de siyasî partilerin faaliyetine son verilmiş, siyasî hayat Mısır'daki tek parti nizamına göre ayarlanmıştı.

Birleşmenin ilk yılları zarfında, mühim ihtilâflar ortaya çıkmamakla beraber, iktisadî sahada güçlüklerin mevcut olduğu gözden kaçmadı. Suriye daha ziyade serbest ticaret esaslarına göre idare edilen ve sağlam bir parası olan bir memleket idi. Buna mukabil Mısır'ın iktisadî rejimi otarşi ve himayeye istinat ediyor, Mısır lirasının serbest piyasada kıymeti resmî kurun hayli altında bulunuyordu. Bu yüzden, siyasî birleşmeyi takiben, iktisadî birleşmeyi tamamen gerçekleştirmek mümkün olmadı. Bundan maada Suriye'de iki yıldan beri mahsuller kötü olmuş, dolayısıyla iktisadî durumu sarsılmıştır. Suriye'nin sosyalist Vekilleri toprak reformu hareketine girişmişler, lâkin reform fazla sert bir şekilde tatbik edildiği için, çiftçileri ürkütmüşlerdir.

Bir müddet evvel, Nâsır Millî Birlik adı verilen tek bir partinin adaylarına münhasır olmak üzere umumî seçimler yaptırmıştı. İntihap edilen 8000'e yakın şahıs meyanında, Suriye'nin eski Baos Partisine mensup ancak 200 kişinin bulunması, bu partinin ileri gelenleri için ağır bir darbe olmuştur. Baos Partisi Suriye'de resmen dağıtılmakla beraber, gayri resmî tarzda faaliyetine devam etmekte idi.

İktisadî vaziyetin ve bilhassa zirai durumun kötüleşmesi üzerine, Başkan Nâsır, birkaç ay evvel, yakın arkadaşı olan Harbiye Vekili Mareşal Amer'i tam selâhiyetle Suriye'ye gönderdi. Amer'in aldığı tedbirler, çok defa, Baos Partisi Vekillerinin icraatına aykırı oldu ise de, iktisadî buhranı hafifletici te-

sirlere yol açtıklarından tasviye karşılıklı.

İşte, Baos Partisi Vekilleri ile Nâsır arasındaki ihtilâfa sebebiyet veren ve iki yıl önce Mısır ile birleşmede ön ayak olan beş Suriyeli Vekilin istifasına yol açan olaylar bunlardır. Şimdiki halde, Suriye'de Baos Partisinin nüfuzu büyük ölçüde tasfiye edilmiş bulunuyor. İdare, Nâsır'ın temsilcisi olan Maşeral Amer ve Dahiliye Vekili Albay Hâmit Saraç'ın ellerinde toplanmıştır. Böylece Nâsır ve ordu mensupları Suriye'de hâkimiyeti tamamen ele geçirmişlerdir. Uzun vâdeli mesele şudur: Suriye gibi nispeten iktisadî gelişmiş bir memlekette, ordu diktatörlüğü şeklinde sert bir siyasî rejimi uzun müddet idame ettirmek mümkün müdür?

1960 da Afrika

1960 senesi Afrika kıtası için tarihi bir sene olacağı anlaşılıyor. Batı âleminin önderliğinde iki asırdanberi yayılmakta olan milliyetçilik, müsavat ve hürriyet umdelerinin en son sirayet ettikleri kıta Afrika kıtası olmuştur. İkinci Dünya Harbine kadar Afrika'da kayda değer müstakil devletler mevcut değildi. Hattâ eski çağlardan beri, kendi âlemiyle başbaşa istiklâlini devam ettirmiş olan kadim Habeşistan devleti de, harpten az zaman evvel, İtalya tarafından ilhak edilerek sömürge haline getirilmişti.

Bununla beraber, Batının fikirleri, ilim ve teknik sahasındaki terakkileri siyah Afrika'ya girmeye devam ediyor ve Afrikalıları, asırlardanberi devam eden uyku ve ataletten sıyrılmaya sevk ediyordu. İki asırdanberi Afrika toprakları, Batı devletleri tarafından paylaşılmış ve sömürge şeklinde idare edilmişti. Haddi zatında, Batının sömürgeciliği Batının hâkimiyetine son verecek tohumları nefsinde taşıyordu. Çünkü sömürgecilik yasitesiyle, iptidai Afrika kabileleri Batı âlemi ve düşünceleri ile temas haline gelmişlerdi. Tarihi vetire bu şekilde tesirini göstermeye başlamıştı.

Bu tesirler, İkinci Dünya Harbinden sonra Afrika'da tek tük misallerle görülmeğe başladı. İtalya'nın mağlubiyeti üzerine Habeşistan ve Libya istiklâllerini kazandılar. Fransa ve İngiltere ve Belçika'ya bağlı sömürgelerde

evvelâ muhtariyet, sonra istiklâlin temini yolunda hareketler başladı. Batı devletleri arasında sömürgecilik siyaseti en uzak görüşlü olanın İngiltere olduğu çabuk meydana çıktı. İngiltere tarihi akımın durdurulamıyacağını anlamış ve sömürgeleri tedricî adımlarla muhtariyet ve istiklâle hazırlamağa başlamıştı. Harekete önyak olmak suretiyle, istiklâllerini elde edecek olan sömürgelerin İngiliz «Commonwealth» i câmiyasında kalacaklarını ümit ediyordu. Üç yıl evvel istiklâlini kazanan Ghana hâlen (Commonwealth) ın yeni üyelelerinden biridir. 1958'de Fransa, müstemlekelerine istiklâl ile Fransız Birliği üyesi olmak şıkları arasında tercih hakkı veren referandumlar tertip etmek zorunda kaldı. Bir tek sömürge, Gine, tam istiklâli seçmekle beraber, diğer sömürgelerin de Fransız Birliği üyeliğini, Fransa'nın anladığı mânada kabul etmedikleri çabuk anlaşıldı. Nihayet Aralık ayında Afrika'yı ziyaret eden De Gaulle, Fransız câmiyası içinde yeni teşekkül edecek devletlerin, Millî Müdafaa ve Hariciye mevzularında da müs-

takil olmaları prensibini kabul ederek, tarihin seyrine boyun eğmiş oldu. Belçika Kralı, geçenlerde vahim hâdiselerin cereyan etmiş olduğu Belçika Kongosunu ziyaret ederek, bu memlekete yakın zamanda tam istiklâle verileceğini temin etmiştir.

1960 yılı Afrika'da mühim değişmelerin vuku bulduğu yıl olacaktır. Geçenlerde Fransız mandası altında bulunan Kamerun 1 Ocak 1960'da müstakil devlet haline gelmiştir. Senegal ve Sudan'dan müteşekkil Mali Federasyonun tam istiklâli çok yakındır. Martta bu Federasyon'a, yine Fransız sömürgelerinden Dahomey'in katılması muhtemeldir. Nisan 27'de, Fransız Mandası altında bulunan Togo da müstakil olacaktır. 1960 esasında istiklâle kavuşacak olan diğer iki memleket, şimdiye kadar İtalya'ya bağlı olan Somalî ve İngiltere'nin sömürgesi olan Nigeria'dır.

Böylece, 1960 yılı Afrika'da istiklâl hareketinin fevkalâde sür'atlendiği bir yıl olacaktır. Hareketin bütün kıt'a topraklarına teşmîli kısa bir zaman meselesidir.

lı düzen, hukuk devleti» gibi Batı'nın aydınlık devrinin beraberinde getirdiği mefhumlardır.

İkinci grup aydın, 1930'lardan bu yana bakışlarını «küçük adam» a yöneltmiş olan, köyün, kasabanın veya şehirlerdeki küçük memurun meselelerini anlatmaya çalışmış olan fikir adamlarımızdan meydana gelmiştir. Bu grup, Batıyı «Batı'nın yaşayış tarzı», sosyal tekâmül vetiresi şeklinde anlamış ve cemiyetimizle Batı cemiyetlerini ayıran sosyal konular üzerinde eğilmiştir. Kullandığı ifadeler sosyal gerçeği okulun kendine has sözlüğünün tesirini göstermektedir.

Bir zamanlar bu iki cereyan arasındaki farklılık yukarıda belirtildiği kadar keskinleşmemişti. Yaşar Nabi'nin ileri hamlesi birinci tip batılı düşüncenin en yeni bir ifadesinden başka bir şey değildi. Ne var ki senelerin geçmesiyle 1930'lardaki seyyaliyet ortadan kalkmış, bahis konusu ayrılaşma belirlemeye başlamış ve sonra da katılma ve kesinleşmeye yüz tutmuştur. Her iki grubun fikir mahsullerinde bir «stereotip» lik meydana gelmiştir. Neticede memleketimizin fikir hayatının tipik belirtilerinden biri olan iki kutuplu müma-kaşalar ortaya çıkmıştır. Birinci grup zaman zaman fazla «akademik» tahlillerle vakit geçirmekle, memleketin hakiki dâvalarıyla ilgilenmemekle suçlandırılmış, ikinci grup dar ve sathî bir şikâyetçilik edebiyatından ileriye geçmemiş olmakla, kısır bir karamsarlıkla iktifa etmekle itham edilmiştir.

Temel görüş açısından bu ikiliğin daha çok edebiyat sahasında kendini göstermesine rağmen problemin edebî meselelerin sınırını aştığı ve genel olarak «aydınlar» konusunu kapsadığı şüphesizdir.

İki grup hakkında verilen yargıların her ikisinin de doğru olduğuna şüphe yoktur. Ancak her iki tarafın da kendi yönünden haklı olması fikrî gelişmemizi kolaylaştırmış olan bir unsur olmaktan uzaktır. Aksine, yakaladıkları hakikat payını bir zırh gibi kullanan taraflar bu yarı hakikatın bağışladığı emniyet duygusunun arkasına saklanarak fikrî limonluklarında yetiştirdikleri sun'î meyvalarla yetinmişlerdir. Neticede, memleketimiz fikir hayatı garip bir skizofrenlik (şahsiyet bölünmesi) manzarası arz etmektedir. Bu ikiliği düşünürlerimizin eserlerinin konularında da takip etmek mümkündür : bir tarafta Yorgo'nun meyhanesi, hastahane ko-

İncelemeler

Köprü Kurmak...

Şerif MARDİN

Son zamanlarda aydınlar konusu basınımda gene yer almağa başladı. Aydınlarımıza ait yazıların çoğunun altında herkesin kabul eder gibi görüldüğü bir inanç yatıyor: düşünürlerimizin, Batı uygarlığına yönelmiş olmaları dolayısıyla, bağdaşık tek bir safta yer aldıkları kanaati. Bu fikirde şüphesiz büyük bir hakikat payı var, ancak gerçekten tek saf halinde çalışmak istiyorsak bu birleştirici unsurun istenen neticeyi vermesini engelleyen bazı pürüzlere de göz atmamız gerekecektir. Aşağıda üzerinde duracağımız ikilik temel bir farklılık değildir, fakat fikir hayatımızın bazan da unuttuğumuz ayırıcı vasıflarından olduğuna da şüphe yoktur. Fikir hayatımızda erişmek istediğimiz gayelerin gerçekleşebilmesi için de eleştireceğimiz probleme bir hal çaresi bulmamız şarttır.

Genel olarak aydınlarımızı iki geniş

kümeye ayırmak mümkündür. Bunların birincisi uzun bir fikrî gelişme tarihinin bugünkü mirasçılarının meydana getirdikleri topluluktur. Bu gruba gireler seneler sürmüş bir «Batı düşüncesi âlemine yaklaşma» hasretinin bugünkü temsileleridir. Bu tip aydınlarımızın bir asırdanberi başlıca gayeleri memleketimize Batı düşüncesi gerçevesini yerleştirmek olmuştur. Meseleleri ele alış tarzları bakımından en büyük önemi Batı medeniyetinin fikrî unsuruna, Batı ölçülerine ve rasyonelliğine vermişlerdir. «Kafa yapısı» problemi halledildikten sonra cemiyet meselelerimizin az çok kendiliklerinden halledileceklerine inanmışlardır. Cemiyetimizle Batı cemiyetleri arasındaki fikrî ve aklı uçuruma parmak basmış, onu telâfi etmek istemişlerdir. Bu düşünürlerin yazılarında en çok rastlanan kelimeler «mantık, sağ duyu, ilim açısı, plân-

ğuşu, köy mes'eleleri, mahallî şive; diğer tarafta Leibnitz'in bilmem kaçınıcılık ölüm yıldönümü, personel idaresi prensiplerinin Patagonya'daki yeni tatbik şekli, İngilizce ve Fransızca teknik tabirler.

Bilhassa her iki gruba sütunlarında yer veren günlük gazetelerden aydınlarımızın birbirinden ne kadar farklı âlemlerde yaşadıklarını anlamak mümkündür. Umumiyetle gazetelerin ikinci sayfaları, olayları «bitaraf» neşterlerinin altında lif lif ayıran ve bu işi yaparken bir nevi fikrî eldiven giymeyi de ihmal etmeyen birinci tip aydınların incelemelerine hasredilmiştir. Bambaşka bir havanın estiği dördüncü sayfa ise şekilsiz bir sosyal memnuniyetsizliği ifade eden ve canlandıran yazarların sayfasıdır.

Bir kısım aydınlarımızın her iki grubun ölçülerine uyan yazılar yetiştirebilmeleri bu ikiliğin mevcut olmadığını ispat etmediği gibi, aksine iki tutum arasındaki farkların ne kadar sertleşmiş olduğunu anlatan bir olaydır. Yazarın ele aldığı mes'eleye göre karşımıza iki ayrı şahsiyetle ve iki ayrı cümle yapısı ile çıkabilmesi, durumun mantıksızlığını tam mânâsıyla canlandırmaktadır.

Bahis konusu ettiğimiz aydın tipleri arasında günlük hayatları bakımından da sıkı bağlar mevcut değildir. Muhitleri ayrı, toplantı yerleri değişik, birbirleriyle buluşmaları tesadüfe bağlıdır.

Bu ikiliğin her iki taraf için ve daha önemlisi, memleketimiz için zararlı olduğuna şüphe yoktur. «Akademik» aydınlarımızın büyük kaybı hitab ettikleri okuyucu kütlesinin ancak bir azınlığını alâkalandırabilmelerinden doğmaktadır. Ayrıca bu görüş açısından yapılan 'akademik' mahiyetteki tahliller bir hayli soyut, bir çerçeve içinde yapıldığından şarlatanlık için müsait bir zemin hazırlamakta, bu sayede birtakım lâfzî balonlar fikir kisvesine bürünerek entellektüel piyasaya sürülmektedir. Bu bakımdan, Türk fikir hayatının selâmeti uğrunda fildişi kulelerine kapanmış düşünürlerimizi bir sosyal gerçekler düşünce sokmak kadar hayırlı bir teşebbüs düşünülemez. Diğer taraftan âmme efkârının ve bu arada kitap, dergi ve gazete okuyucularının, muhtelif konuların fazla soyut bir çerçeve içinde incelenmesine artık tahammülleri kalmadığı anlaşılıyor. Politikaemmihangî partiden olursa olsun- siyasi folklorumuzda yalnız ağız lâf yapan bir

tip olarak yer almaya başlamış olması bunun belirtilerinden biridir. İkinci sayfa yazarı okuyucularını kaybetmek istemiyorsa, biraz da halkın günlük yaşayışı ile ilgili mes'eleleri tartışmasını öğrenmelidir. Bu tip aydınların soyutluk bulutlarında kalmalarının sebeplerinden biri de günlük problemlerin «ilmi» olmayışlarından, bunları fazla basit bulmalarından ileri gelmektedir. Oysa ki, hakikat bunun tam aksinedir. Bu duygunun neticelerinden biri de bazı aydınlarımızın memleket içinde olan bitenleri anlamaktan aciz olmalarıdır. Geçen seçimlerde mahiyetini tesbit ettiklerini inandıkları umumî bir memnuniyetsizlik duygusundan hareketle, seçim neticelerini önceden kestirmişe çalışmış, fakat bunda tam bir muvaffakiyetsizliğe uğramış olan bazı siyasi aydınlarımız memleketimizde «durumun muhakemesi» ni yapmanın ne kadar zor bir iş olduğunu artık takdir etmişlerdir. Birinci tip aydınlarımız bu eksiklerini tamamlamaları şüphesiz ki tahlillerine yeni bir derinlik kazandıracaktır.

İkinci tip aydınlara gelince; şimdiye kadar muvaffakiyetle başardıkları sosyal ressamlığın tek başına bir kıymeti olmadığını artık anlamaları lâzımdır. Eserlerini bir fikrî çerçeve içine sığdır-

manın yüklediği sorumluluktan kaçmanın imkânı yoktur. Acı, cefa, sefalet, köyün veya gecekondunun hali, küçük adamın mukadderatı bunlardan hiçbirini tek başına ne bir fikir sistemi, ne bir felsefedir. Burada, birinci tip aydınların kastedtiği mânadaki «batılılık» eksikliğinin, Batı kültüründen yeteri derecesinde faydalanamamış olmanın, en sert ifadeyle bilgisizliğin tesiri inkâr edilemez. Arada sırada Kemal Tahir gibi eserlerini daha insicamlı bir çerçeve içinde, mevzua mânâ katarak ortaya atabilen bir aydın halktan gördüğü ilgi, sosyal problemler edebiyatının iykel şeklinden uzaklaşma hasretinin bir belirtisidir.

İki tip aydın arasında köprü kurmağa gelince; bu bağları tesis etme mes'uliyeti birinci tip aydınların omuzlarına yüklenmektedir. Akla gelen yaklaşma şekillerinden biri fikir alışverişi gayesini güden bir dernek kurmaktır. Böyle bir derneğin, her sene, «Bugünkü Türkiye ve Meseleleri» mevzuunda tertipliyeceği birkaç günlük bir konferans, kolayca memleketimizin en mühim kültürel müessesesi haline gelebilir. Herhalde aydınlarımızın iki ayrı âlemden yaşamalarından doğan kültürel israfa kimsenin tahammülü kalmamıştır.

Ziraî Krediler

Hüseyin KAYA

Memleketimizde yegâne ziraî kredi veren T. C. Ziraat Bankası 1958 hesap yılı ile 70 nci faaliyet yılını idrak etmiş bulunmaktadır. Bankanın memleket iktisadında oynadığı role ve faaliyete temas etmeden bu yazımızda umumî hatlarıyla ziraî kredilerden ve bu kredilere ait mes'elelerden kısaca bahsedilecektir.

1 — Ziraî kredilerin tevzi :

Banka kuruluş kanununda da açıklandığı üzere ziraî kredileri kendi teşkilâfî ve kooperatifler vasıtasıyla müs-

tahsile intikal ettirmektedir. 1958 yılı sonunda bankanın şube, ajans ve büro sayısı 565, tarım kredi kooperatiflerinin adedi ise 1546 ya yükselmiştir. Millî gelir ve istihsalın artırılmasına, madde ve mahsullerin kıymetlendirilmesine hasredilen ziraî kredilerin, tohumluk dahil, 1958 yılı sonunda balığı 2.161.302.059 liradır. Bu rakam fiilî bakiye olup, buna vâdesi geçen hesaplar da dahildir. Kredilerin dağılışı aşağıda gösterilmiştir :

Gruplar	1955	1956	1957	1958
Doğrudan doğruya müstahsile verilenler	819.195.566	829.853.626	862.553.606	823.097.264
T. K. Koop. verilenler ...	278.081.354	299.638.218	330.855.865	313.114.227
T. Satış K. ve Birlik verilenler	283.710.001	587.6*8.714	769.132.706	889.603.246
Ziraî Donatım K. verilenler	21.895.967	14.535.927	12.732.075	19.305.118
Tohumluk kredileri	151.456.364	156.098.497	132.906.987	116.182.152
	1.554.339.252	1887.794.977	2.108.181.239	2.161.302.057

Tablonun tetkikinde, bankaca doğrudan doğruya müstahsile verilen kredilerde 1955 ile 1958 yılları arasında bir artış olmadığı görülmektedir. Tarım kredi kooperatiflerine açılan kredilerde de bir artış yoktur. Bu teşekküllere 1955 yılında açılan 278 milyonluk kredi eklenen faizlerle 1958 de 313 milyona yükselmiştir. Tarım satış kooperatiflerine ve bunların birliklerine açılan kredilerde 1956, 1957 ve 1958 yıllarında ehemmiyetli bir artış olmuştur. Ziraî mahsullerin değer fiatla müstahsilden alınması ve destekleme mübayaası ile vazifelenen bu teşekküllere açılan kredilerin sağladığı faydeler münakaşaya müsait olmakla beraber, artışın sebebini biraz da piyasa müdahaleleri sebebiyle mübayaanın yarı resmî âme câmiaları için mecburî olmasında aramak yerinde olur. Tohumluk kredilerinden tahsilât yapıldıkça ve zamanı gelip maliyeye devredildikçe bakiye düşmektedir. Fakat, ne kadar düşerse düşsün bu fasılda her zaman 100 milyonluk bir rakam görmek kabildir.

Umumî olarak ziraî kredilerde dört yılda 600 milyon liralık bir artış görülmektedir. 1956 yılında 1955 yılına göre artış 333.455.725 liradır. Bunun 130 milyon lirası tahakkuk eden faiz (tahminî) olarak tenzil edildiği zaman artan miktar 200 milyon liraya düşmektedir. 1957 yılında ise, 1956 ya nazaran artan miktar 220.000.000 liradır. Faizin tenziline sonra artan miktar 70-80 milyon liraya düşmektedir. 1958 yılında 52 milyonluk bir artış olmuştur. Bankanın ziraî ikrazatında bir yavaşlama (duraklama) müşahade edilmektedir. Bunda, müstahsilin ağır borç altında olması ile son yıllarda ziraî mahsullerden umulan neticenin elde edilememesi âmil olmuştur. A dan Z ye kadar bilûmum mahsullere kredi veren müessese kredinin tevziinde birtakım zorluklarla karşılaşmakta ve icabında dahilde geniş bir sürüm sahası olmayan ve haricî fiatının çok pahalı olması sebebiyle satılmayan mahsulleri de kredilememektedir. Kredilerin eski yıllarda yükselmesinin bir sebebi de ikrazatta satış fiatının maliyet fiatına tercih edilmesidir. 4 Ağustos'ta kredilerin dondurulması üzerine, hitama eren yılda kredilerde ehemmiyetli bir artış olmamıştır.

II ... Ziraî kredilerin çeşitleri :

Ziraî krediler maksatlarına göre bankaca açılan çeşitli hesaplarda şekillendirilmektedir. Başlıca ziraî kredi hesapları ve bunların 1955, 1956, 1957 ve 1958 yılları bakiyeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

A) Bankaca doğrudan doğruya müstahsile yapılan ikrazat :				
Hesap ismi	1955	1956	1957	1958
1. Çevirme kredileri	352.748.462	370.786.947	394.226.517	292.030.277
2. Donatma kredileri	40.148.529	39.159.291	41.393.382	16.236.350
3. Verimlendirme ve iyileştirme kredileri	10.913.654	19.802.716	18.075.303	7.168.575
4. Tesis ve edindirme kredileri	4.059.141	3.752.280	3.998.083	2.730.656
5. Sürüm ve satış krd.	26.910.666	26.641.254	31.725.982	19.005.339
6. Ziraat san'atları krd.	4.341.521	3.221.114	2.989.730	3.151.958
7. 5389 K. G. verim ve iyileştirme kredileri	31.688.733	20.727.434	19.212.347	19.357.131
8. 5389 K. G. tesis ve edindirme kredileri ...	42.915.612	44.231.234	44.832.135	41.402.333
9. 5389 K. G. teçhiz krd.	43.896.703	46.832.134	30.730.099	5.428.150
10. Marşal haricî teçhiz kredileri	53.877.334	4.215.229	32.148.338	9.803.621
11. Ziraat makineleri krd.	94.947	42.244	127.028	9.925
12. Munzam ve muvakkat ziraî kredi	1.005.540	757.014	638.896	466.888
13. Yerli imalâtı ziraî alet kredileri	1.221.836	909.634	1.210.946	944.377
14. Hibeli ziraat makineleri kredileri	13.761.243	5.231.060	8.971.401	1.040.959
15. Su mahsulleri müstahsil. ver. kredileri	142.237	340.197	842.007	1.057.814
16. Marşal yardımı donatma kredisi	10.144	9.182	6.802	7.379
17. 2814 S. K. G. taksitlendirilen Al.	82.961	72.899	66.718	53.238
18. Vâdesi geçen ziraî krd.	192.474.943	243.960.845	190.653.324	266.421.301
19. Taksitli normal ziraî krediler	—	—	28.087.518	45.171.584
20. Taksitli 5389 S. K. G. krediler	—	—	5.695.517	12.334.214
21. Taksitli teçhiz ve ziraat makinaları krd.	—	—	7.633.939	13.422.932
22. Hayvancılık müstahsillerine verilen krd.	—	—	—	50.769.068
23. Çay bahçeleri tesis kredileri	—	—	—	15.610.961
	819.195.566	829.853.626	862.553.606	823.097.264

Ziraî kredi hesaplarının mahiyeti hakkında kısa açıklamalar :

1) Çevirme kredileri : Çiftçinin yıllık ekim ve istihsal masraflarını karşılamak üzere açılan krediler bu hesapta yer almaktadır. Bankaca doğrudan doğruya yapılan ikrazatın 1958 yılı sonunda vâdesi gelmeyen 292.030.277 lira ile vâdesi geçen 132.088.358 lira olmak üzere yekûnu 424.118.635 lira olup, umumî ikrazat hacminin 1/5 ini teşkil etmektedir. Çevirme kredileri bir yıl vâdeli olup, muhtelif teminat karşılığında açılmaktadır.

2) Donatma kredileri : İşletmenin canlı ve cansız vasıtalarının temini için açılan krediler bu hesapta yer almaktadır. Vâde 1-5 yıldır. Bu krediler orta vâdeli krediler grubunda yer almaktadır. Hesabın vâdesi gelmeyen, vâdesi ge-

çen ve kanunî takibata intikal eden miktarı cem'an yekûn 36.005.175 liradır.

3) Verimlendirme ve iyileştirme kredileri : İşlenmemiş toprakları faydeli bir hale getirmek, işlenmiş toprakların verimini arttırmak, toprak ıslâhatı yapmak, meyve ve sebze bahçelerinin verimini arttırmak için açılan krediler bu hesapta yer almaktadır. Bankaca bu mevzuda açılan hesaplar plâsman vaziyetine ve şekline göre isimlendirilmektedir.

Bankanın normal plâsmanından yapılan bu kabil ikrazatın bakiyesi yıldan yıla azalırken, aynı maksatla 5389 sayılı kanuna göre tahvil hasıllarından yapılan ikrazat yükselmektedir. Verimlendirme ve iyileştirme kredilerinin 1958 yılı sonunda bakiyesi 51.873.873 liradır.

4) Tesis ve edindirme kredileri :

Bizzat işletmek için arazi sahibi olmak mevcut işletmenin arazisini genişletmek, işletmeye büyük makineler sağlamak, işletme binaları inşa etmek, sun'î ve tabii çayırılar tesis etmek, bunları ihya etmek, meyve bahçeleri ve bağ tesisi için 5-20 yıl vâdeli krediler bu gruba dahil edilmektedir. Plâsman ve hesap bakımından verimlendirme ve iyileştirme kredileri mevzuundaki hususlar tesis ve edindirme kredileri için de mevzuubahistir. 1958 yılı sonunda bu hesapların bakiyesi 55.215.096 liradır.

5) Sürüm ve satış kredileri : Dahilî ve haricî piyasalarda sürümü olan hernevî ziraî mahsul ve maddelerin işlenmesi, ambalâjı, piyasa ve pazar şartlarının iyileşmesi ve değer fiata kadar beklenebilmesini teminen mahsul karşılığında açılan krediler bu fasılda yer almaktadır. Bu kredilerde vâde 3-8 ayı aşmamaktadır veya aşmamak icabeder. Vâdesi gelmiyen, gelen ve kanunî takibata intikal eden kredilerin yekûnu 20.992.864 liradır.

6) Ziraat san'atları kredileri : İptidâî maddeleri memleket dahilinde yetiştirilen bölgelerde ziraî sanayi tesisleri için açılan krediler bu fasılda yer almaktadır. Orta vâdeli krediler içinde mütalâa edilen ziraat san'atları kredileri bilhassa nebati yağlar, nişastalı maddeler, şarap, ispirto imalâtı ile çeltik, ipekböcekçiliği, narenciye vs. hasredilmiştir. 1958 yılı sonundaki bakiyesi vâdesi gelmiyen, gelen ve kanunî takibata intikal edenler 5.631.573 liradır.

7) Ziraî alet ve makine kredileri : Çiftçiye ziraî alet ve makine sahibi yapmak için açılan krediler, plâsman ve ziraî vasıtanın getiriliş şekline göre muhtelif hesaplarda yer almaktadır. Bu kredilerin 1958 yılı sonunda vâdesi geçen, vâdesi gelmiyen ve kanunî takibata intikal edenlerle 7052 sayılı kanuna göre taksitlendirilenlerin yekûnu 65.999.377 liradır.

8) Munzam ve muvakkat ziraî krediler : 1948-1949 yılı ekim mevsiminde bir kısım bölgelerde vukubulan kuraklık, seylâp, don ve yeşil kurt âfetlerinden zarar gören çiftçilere verilen ek krediler bu hesapta yer almaktadır. Tasfiye halinde olan bu hesapların yıl sonu bakiyesi 966.888 liradır.

9) Su mahsulleri müstahsillerine verilen krediler : 6118 sayılı kanunla 3202 sayılı kanunda yapılan tadilat üzerine su mahsulleri müstahsillerine kredi verilmektedir. Müstahsilin işletme ve malzeme teminine mâtuf bu krediler de cüz'î de olsa yıldan yıla bir artış

görülmektedir. İkrazatın teşkilâtlanmış kooperatifler vasıtasıyla yapılması tercih edilmektedir. 1958 yılı sonunda bu kredilerin yekûnu 1.342.608 liraya balığ olmuştur.

10) Hayvancılık müstahsillerine verilen krediler : Bankaca, evvelece muhtelif hesaplardan hayvan sahiplerine yapılan ikrazatın 1958 yılında ayrı bir hesapta gösterilmesi arzu edilmiştir. 1958 yılı sonunda bakiye olarak görülen 65.534.598 liranın mühim bir kısmı çeşitli hesaplarda yapılan aktarmalardandır. Bu krediler 1-5 yıl vâdeli olup halkın beslenmesi ve dış ticarete mühim bir yer tutan hayvan ve mahsullerinin değerlendirilmesi gayesiyle açılmaktadır.

11) Taksitlendirilen ziraî krediler : Bankaca biri 2814, diğeri ise 7052 sayılı kanunlara göre iki taksitlendirme muamelesi yapılmıştır.

2814 sayılı Kanuna göre taksitlendirilmiş olan alacakların tamamıyla vâdesi geçmiş olup, peyderpey tasfiye edilmektedir. Bakiyesi halen 53.238 liradır. 7052 sayılı kanuna göre taksitlendirilen banka alacaklarının bakiyesi 82.262.537 liradır. Son taksitlendirme beş yıl vâde ile yapılmıştır. Taksitli krediler hesaplara göre tasnife tâbi tutulmuştur. 7052 sayılı kanuna göre yapılan taksitlendirme, birincisinden farklı olarak bazı hususiyetler taşımaktadır. Evvelâ, kanun alelacele Meclisten çıkarılmış, saniyen, banka 1957 seçimlerinden evvel taksitlendirmeyi yapması için tazyik edilmiştir. Bu taksitlendirmede, sun'î iştirâ gücü politikasının müşevviki olan ziraî kredilerin tevziin-

de ihmî esas ve kıstaslardan ziyade subjektif hallerin rol oynaması âmil olmuştur. Taksitlendirme ameliyesi için o zaman ileri sürülen ekonomik zaruretlerin realite ile telifi inkânsızdır. Mevzii kalabilecek borç tecilleri bu kanunla umumileştirilmiş ve bu sebeple borçlarını zamanında ödiyecek bir kısım müstahsil haklı olarak ödemededen imtina ederek verilen vâdeden istifade cihetine gitmiştir.

12) Çay bahçeleri kredileri : Çay ekimine Ziraat Vekâletince müsaade edilen yerlerde çay müstahsillerine verilen bahçe tesis kredileri bu hesapta yer almaktadır. Vekâlet bütçesine konan ödenekten tahsilât yapılmaktadır. 1958 sonu bakiyesi 15.610.961 liradır.

13) Vâdesi geçen ziraî krediler : Vâde hulûlünde ziraî kredi hesaplarının bakiyesi (Tecil gibi aslı hesaplarda bırakılmayı mucip bir hal olmadığı takdirde) vâdesi geçen ziraî krediler adlı bir hesaba aktarılıp oradan tahsil ve tasfiyeleri sağlanmaktadır. 1958 yılı sonunda bu hesabın bakiyesi 266.421.301 lira olup, umumî ikrazat hacmi olan 2.161.302.057 liraya nispeti % 12,56 dir. 2 milyarlık bir kredi de bu miktarın vâdesi geçmiş olması tabiidir. Asıl mühim olan bu alacaklardan ne kadarının tahsilinin şüpheli ve çürük olduğudur. Bu da ancak zamanla anlaşılacaktır.

B) *Tarım Kredi Kooperatifleri kanalıyla yapılan ikrazat :*

Tarım kredi kooperatiflerinin 1954-1958 yılları itibariyle adedi, köy ve ortak sayısı ve açılan krediler aşağıda gösterilmiştir :

Yıllar	Kooperatif adedi	Köy sayısı	Ortak sayısı	Kooperatiflere açılan krediler
1954	1356	13.436	773.739	256.632.428
1955	1425	14.009	820.469	278.050.154
1956	1488	14.706	861.639	299.614.314
1957	1521	15.114	891.112	330.855.865
1958	1546	15.400	904.127	313.114.277

Bankaca kredi kooperatiflerine açılan kredilerde cüz'î de olsa bir artış müşahede edilmektedir. Açılan krediler cari hesap şeklinde işlemekte ve ikrazat kooperatif ortaklarından alınan senetlerin, bankaya ciro edilerek, teminata kabulü karşılığında yapılmaktadır. Bu teşekküllerin adetleri de yıldan yıla artmaktadır. Kooperatiflerin her bölgede müstahsile faydeli olduğu iddia edilemez. Bilhassa tek mahsul bölgelerinde kurulan kooperatiflerin yegâne faidesi

ikrazatın bankanın şube ve ajansının bulunduğu yerde yapılmıyarak köyde yapılmasından ibarettir. Bu hal, teşkilâtın yükünü hafifletmekte ve dolayısıyla kadroların kabarmasını önlemektedir. Kooperatiflerin yapılan ikrazata karşılık ortaklarından topladığı ve bankaya yatırdığı «Yedek akçe» ismi altındaki paraların 1958 yılı sonunda bakiyesi 45.800.000 liradır. Bu demektir ki, bankaca bu teşekküllere yapılan ikrazatın 50 milyon liralık kısmı her zaman mü-

emmendir. Kooperatifler gelişme imkânına kavuşur ve esaslî bir şekilde teşkilâtlanabilirlerse ileride küçük birer Ziraat Bankası olabilirler.

Kooperatifçilik şuurunun yerleşip kökleşmesi bu müesseselerin hayatîyeti üzerinde müessirdir. Banka kooperatiflere yaptığı ikrazatı kendi kaynaklarından ve bu teşekküllerden alınan bonoların T. Cumhuriyet Merkez Bankası'na reeskontundan karşılamaaktadır.

C) *Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerine açılan krediler :*

1954-1958 yıllarında tarım satış kooperatifleri ve bunların birliklerine açılan krediler aşağıda gösterilmiştir :

Yıllar	Açık krediler	Teminatlı krediler	Krediler yekûnu
1954	26.077.415	264.108.580	290.185.995
1955	47.081.192	236.628.808	283.710.001
1956	77.204.664	510.464.049	587.668.714
1957	144.743.079	624.389.627	769.132.706
1958	144.051.367	745.551.878	889.603.246

Tarım satış kooperatiflerine ve birliklerine açılan krediler yıldan yıla artmaktadır. 1954 yılı sonundaki 290 milyon liralık bakiye 1958 sonunda 900 müyona yükselmiştir. Artış 600 milyondur. Bu yıllar arasındaki bankanın umumî ziraî kredilerindeki artış bu miktar olup, bu da birliklere açılan kredilere aittir. Birliklere açılan kredilerin ehemmiyetli miktarda artmış olmasının sebebi bankaca açıklanmamıştır. Sebebinin destekleme mübayaaları ve fiat tesbiti sebebiyle bu teşekküllerin piyasada oynadıkları nazım rolde ve eski kredilerin donması yüzünden faaliyetlerinin idamesi için yeni kaynaklara ihtiyaç duyulmasında aramak yerinde olur. Bu kredilerin 1958 yılı sonunda açık kredi namı altındaki miktarı 150 milyon lira civarında olmakla beraber, teminatlı olan kredilerden de tahminen 400 milyonun karşılıksız olduğu umulmaktadır. İç borçların konsolidasyonunda birliklerden de muhtemelen 600 milyonluk bir miktar konsolide edilecektir. Bu teşekküller kuruluş maksatlarına göre faaliyet gösterememişler, politikaya âlet edilmişler ve muhtar bir hüviyet iktisap edememişlerdir. Birliklerin malî bünyeleri bilhassa sermaye ve ihtiyatları bakımından yaptıkları iş ve ciroları ile mukayeseye imkân verecek halde değildir.

D) *Ziraî Donatım Kurumuna açılan krediler :*

4604 sayılı kanuna göre Türkiye Ziraî Donatım Kurumu'na bankaca bir

kredi açılmaktadır. Hesabın 1958 yılı bakiyesi 19.305.118 liradır. 1954-1958 yılları bakiyeleri aşağıda gösterilmiştir :

Yıl	Bakiye
1954	22.553.472
1955	21.895.967
1956	14.535.927
1957	12.732.075
1958	19.305.118

E) *Tohumluk kredileri :*

5254, 5580, 6182 ve 6572 sayılı kanunlarla muhtaç çiftçilere ödünç olarak verilen tohumluklar için 150 milyon liralık bir limit dahilinde işlemekte bu-

lunan tohumluk kredilerinin 1958 yılı sonunda bakiyesi 116.182.152 liradır. Tohumluk hesabı kredi şeklinde işlediğinden matlup bakiye de vermektedir.

III ... *Ziraî kredilerin vâdeye göre tasnifi :*

Ziraî krediler maksatlarına ve bankanın kuruluş kanununa göre kısa, orta ve uzun vâdeli olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır. 1954, 1955, 1956, 1957 ve 1958 yıllarına ait rakamlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

V â d e	Y I L L A R				
	(000 ilâvesiyle)				
	1954	1955	1956	1957	1958
1 seneye kadar	1.156.087	1.228.334	1.587.176	1.779.525	1.782.585
5 seneye kadar	243.750	217.994	188.131	216.490	249.033
20 seneye kadar	97.317	108.009	112.486	112.164	129.628
	1.497.156	1.554.339	1.887.794	2.108.181	2.161.302

Tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere, kısa vâdeli krediler, 1958 yılında diğer yıllarda olduğu gibi, umumî kredi hacminin % 80 ini teşkil etmektedir. Ziraî kalkınma ve memleket çiftçisinin refah ve hayat standardının yükselmesi, toprak ıslâhatı, ziraî sanayiinin kurulması ancak orta ve uzun vâdeli kredilerle mümkün olup, bu krediler de yıldan yıla bir artış olmuşsa da, istenilen netice henüz elde edilememiştir. Kısa vâdeli kredilerin külliyete karp ekseriyeti istihlâk kredisi mahiyetinde olup, ziraî istihsalde müessir bir rol oynamadığı gibi, hayat pahalılığı üye-

rinde müessir olarak fiatların yükselmesine âmil olmakta ve sun'î iştirâ gücü yarattığından para kıymeti üzerinde tesir icra etmektedir. Ayrıca, mahalline masruf olmayan kısa vâdeli krediler, vâdesinde tahsil edilemediğinden para tedarikinden güçlük tevhit etmektedir.

IV — *Ziraî kredilerde borçlu sayısı :*

Bankaca verilen bilûmum ziraî kredilerin borçlu sayısı aşağıda gösterilmiştir :

Yıl	Ziraî kredilerin yekûnu	Borçlu sayısı
1954	1.497.156.687	3.632.962
1955	1.554.339.254	3.669.690
1956	1.887.794.979	3.649.106
1957	2.108.181.241	3.340.044
1958	2.161.302.509	2.974.961

1958 yılının borçlu sayısının düşmesinde (azalmasında) tohumluk alacaklarında yapılan tahsilât sebebiyle, bu faslın bir yıl evvelki rakamının 1.027.403 lira ve borçlu sayısının 695.754 e düşmesindedir.

V — *Ziraî kredilerden istifadede küçük ve büyük çiftçi :*

Bankaca ve kredi kooperatiflerince yapılan ikrazatın 1.000 liraya kadar olanı küçük çiftçiye ait olup, bu miktarın fevkindeki ikrazat orta ve büyük işletmelerin sahiplerine yapılmaktadır. Bankaca doğrudan doğruya müstahsile verilen ziraî kredilerin 1958 yılı sonunda 1.000.— liraya kadar olanı 335.736.840 lira olup, borçlu sayısı 1.203.584 dür. Bankaca doğrudan doğ-

ruya müstahsile verilen kredilerin umumî yekûnu 823.097.264 lira ve borçlu sayısı da 1.371.783 olduğuna göre 167.844 kişi 487.360.423 lira, 1.203.584 kişi de 335.736.840 lira almaktadır. İkrazatın %40'ı, borçlu sayısının %88'ine aittir. Banka kredilerinde küçük çiftçiden ziyade orta ve büyük müstahsil istifade etmektedir. İkrazatın ortalaması 600.— liradır.

VI — *Netice :*

Kısa vâdeli kredilerin tedricen azaltılarak orta ve uzun vâdeli kredilerin arttırılarak kredilerin istihsalde müessir bir rol oynaması temin edilmelidir. Kontrollü kredi sistemine bankanın tes-

kilâtı alıştırmalıdır. Bizde, zirai kredilerin istihsalde müessir olamadığı 1955, 1956, 1957 ve 1958 yılları rekolteleriyle sabit olmuştur. 1951-1953 yıllarındaki istihsal artışı zamanında da tebarüz ettirildiği gibi, krediden ziyade iklim şartlarının son derece müsait olmasındandır. 1955-1958 yıllarında kredi artışı olmasına rağmen istihsalde istenilen rakama ulaşılammış ve bilâkis istihsalde azalış olmuştur. Zirai istihsalimizde tabii şartlar hâkim olduğu için ikrazatın biraz da tabii şartlar gözönüne alınarak yapılması yerinde olur. Bu arada, bilûmum mahsullerin kredilenmesini de doğru bulmamaktayız. Memleket dahilinde ve haricinde değer fiatla satış imkânı olmıyan mahsuller krediye mevzu teşkil etmemelidir. Banka, Türkiye'nin tabii ve coğrafî şartlarını nazarı itibare alarak ikraz sistemini revizyona tâbi tutmalı ve bölgelerin husu-

siyetleri ikrazatta gözönünde bulundurulmalıdır. Ve bu arada, hububat bölgelerinde yapılan ikrazat günün şartlarına uydurulmalıdır.

Mevcut imkânlar şimdilik zirai kredilerde genişlemeye müsait değildir. Yıllardır büyük kârlar elde eden Bankanın biraz da faizle para verme sisteminden ayrılarak zirai mahsullerin kalitesi üzerinde müessir bir rol oynaması temenniye şayandır. Malî kaynakları ve elindeki kıymetli elemanları, geniş teşkilâtı ile Banka memleketin kaderine hâkim olacak zirai kalkınma programlarını hazırlayabilmelidir. Alman profesörü Baade'nin memleketimiz için hazırladığı zirai kalkınma programına karşılık pekâlâ memleketimizin en eski ve en kalifiye elemana sahip Bankasının da bir plânı (programı) olmasını arzu ederdik.

Taşocakları

HARMANDALIOĞLU

Yüzü Marmara güneşinde yanmış, kavrulmuş pehlivan yapılı bir delikanlı, «Hop!» beni kolumdan tutup dağların doruğuna doğru uçuruyor.

— Gel, ağabey gel, peşim sıra gel diyor. Sana TAŞOCAKLARI'mızı da göstereyim. Notlarımı ondan sonra alırsın. Buralara senden başka hiçbir gazeteci uğramadı.

Bir an için gazeteci olup çıkıyoruz. Delikanlına gösterdiği yana doğru bakıyorum. Fundalıklar, ormanlıklar arasına sıkışıp kalmış sarp kayalıklar, tehlikeli, dik uçurumlar... Üç gün önce, başka bir bölgede tırmandığım yokuşları düşünerek şöyle bir bacaklarımı yokluyor :

— Uzak mı? diyorum.

Çeneşinin ucuyla :

— Aha, şuracıkta, diyor. Bu köy demek, taşocakları demektir. Buraları görmeden köyümüz hakkında hiçbir şey öğrenemezsiniz. Zaten, bu saatte bütün köylü taşocaklarında...

Aklımda olmıyan bir konu çıkıyor karşıma. Ben buralara ZEYTİN-BÖLGESİ hakkında incelemelerde bulunmak üzere geldim. Demek kaderde bu da varmış. Şimdiye kadar memleketimizde yapılan araştırmalarda köy deyince, ilk akla gelen köyün tarihi, coğrafyası, bir de folkloru olmuş, onun e-

konomik-toplumsal yapısı üzerinde ya hiç durulmamış, ya da şöyle bir dokunulup geçilmiş.

Vaktiyle, «Ferman padişahın sa, dağlar bizindir...» diyerek bir obadan, öbür obaya konan göçebe şair, şimdi yaşasaydı, bu sözü tamamiyle tersine çevirir, «Ferman bizim ama, dağlar bizim değil...» der otururdu oturduğu yerde. Bizim se, elimizde ne fermanımız var, ne de dağlar bizim. Kılavuzumun anlattığına göre, bu güzelim dağın, taşı-toprağı, ağacı, ormanı birkaç şahsın mülkiyetinde imiş. Boşa dememişler hani, «erken kalkan yol ahırmiş».

Kılavuzum önde, ben arkada gidiyoruz, gidiyoruz... Önce kısa süren bir düzlük... Köyle birlikte deniz de gerilerde kalıyor. Dörtbir yanımız hep zeytinlik. Sanki, bir zeytin denizi ortasındayız. Sağımız-solumuzla birlikte, yerle gök te masmavi. Maviliklerin kuşattığı uçsuz-bucaksız, ıssız bir ülke, zeytin ülkesi. Geçtiğimiz yollar o kadar tenha ki, bizi taşocaklarına götüren yollarda ağustos böceklerinin cırtlısından başka tek ses duyulmuyor. Sıkı bir hava var üstümüzde... Temmuz güneşinin sıcaklığı altında âdeta herşey pusuşmuş. Tabiat bun alıyor, geriniyor. Biz habire koşuyoruz, koşuyoruz. Hedef taşocakları. Paydostan önce, o meşhur Kapıdağı yarımadasının granit Taşocak-

larına yetişeceğiz...

Yolumuz gittikçe dikleşiyor. Öyle bir uçuruma gelip dayanıyoruz ki, atacağı-mız yanlış bir adım her ikimizi de tetaklak uçurumun tâ dibine kadar yuvarlıyabilir. Yokuş yokuş çık çık tükenmiyor, yolumuz sarp bir noktaya gelip dayanıyor. Yürümeği çoktan unuttuk, bir adım ileri, iki adım geri. Ağaç kökleri, taşlar, kayalar da imdadımıza yetişmese çoktan aşağıları boylıyacağız. Bir elim kılavuzumun avuç içinde, kimi yerde emekliyor, kimi yerde sekiyoruz. Yol arkadaşım :

— Ha gayret! diyor, aha şuracıkta...

Aha şuracıkta, bir türlü bitmiyor. Tırman babam tırman, emekle babam emekle. Ayağımın takılıp kaldığı yerlerde kılavuzum, «elini bırakma, dayan bana» diyor. «Hoop!» bir de bakmışsınız, tıpkı kartalın pençesine taktığı serçe gibi ayağım yerden kesilmiş, bir setten öbürüne uçvermişim. Arasına yol arkadaşşıma takılıyorum :

— Bire yavaş delikanlı, ben bu dağların Tarzan'ıyla nasıl yarış edebilirim?

Bu şakalarım delikanlımın hoşuna gidiyor. Şöyle eğilip yüzüme bakıyor. Eh! boy-bost benden aşağı değil, değil ama yalnız boy-bost para etmiyor. Bu işin bir de teknik tarafı var. Delikanlının yaptığı işi umursamadığı o kadar belli ki :

— Bunda ne varki? diyor. Ben bazen buralara günde üç, beş sefer iner çıkardım.

Yol arkadaşımın bu cevabı, beni şaşırtıyor. Onu baştan aşağı bir defa daha süzüyorum. Bir ara, geçtiğimiz yollara dönüp bakıyorum, gözüm büsbütün korkuyor. Marmara denizi altımızda küçülüyor, ufalıyor. Köye doğru bir kayık yanaşiyor. «Buraları biz mi geçtik?» demeğe kalmıyor. «Aman ağabey! Kafanı eğ!» diyor. Sonra kaldırıp kendini yere atıyor. Ben de beraber. Birkaç saniye sonra yerle, göğü titreten bir gümbürtü koyupor. Âdeta ayaklarımızın altındaki toprak sarsılıyor. İri bir kaya parçası, havada koskoca bir kavis çizerek üzerimize doğru geliyor. Sonra «Pat!» diye ayaklarımızın ucuna gelip düşüyor...

— Üç numaralı ocakta dinamit attılar, diyor. Silkinip ayağa kalkıyor. Ben de beraber. Tekrar tırmanma faslı başlıyor. İçimizde dışarı vuramadığımız bir korku, bir telâş. Uzaklardan iniltiler, uğultular geliyor. Derinden

derine balyoz, küskü sesleri duyuyoruz. Kuşku bir sesle :

— Daha tırmanacak mıyız? diyorum. Ya başka taşocaklarında da dinamit patlatırlarsa?

Yol arkadaşım, «amma da ödlekmisin» der gibi insanı ezen, küçülten bir bakışla dönüp yüzüme bakıyor. Benim, peşisıra ecel teri döktüğümün farkında bile değil. Düğüne, bayrama giden pervasız bir hali var yol arkadaşımın. Ona çoktan bir ad buldum bile... Yağız yüzü, yalınayakları, yarı çıplak haliyle taşların-kayaların üzerinde pervasızca dolaşmasına bakınca insan ona, Kapıdağı yarımadasının Tarzan'ı demekten kendini alamıyor. İri kıym dev gibi eüssesini çevik bir hareketle «Hop!» kaldırıp bir çukurun içine atıyor :

— İşte geldik ağabey, diyor, köyümüzün taşocaklarına...

Derin, çok derin bir çukurun içindedeyiz. Burası dağların koltuğuna sokulmuş Orta Anadolu'nun sayısız kayadamlarından birini hatırlatıyor. Yürüyoruz, yürüyoruz. Yürüdükçe çukurun içerisi genişliyor, uzuyor, derinleşiyor. Bir anda dünya ile ilintimiz kesilmiş gibi oluyor. Gökyüzünden başka biryeri göremiyoruz. Önümüzde, arkamızda, sağımızda, solumuzda öbek öbek taş yığınları... Kimi kesilmiş, kimi kesilecek. Boy boy, çeşit çeşit. Gözümüzün önünde yepyeni taşlı bir dünya açılıyor. Biz bu taşlı dünyadan atlıya, sıçrıya binbir zorlukla ötelere doğru ilerliyoruz. Balyoz, çekiç sesleri, el arabalarının şangırtıları, sonra kanter içinde kalmış insanlar, sesler, gürültüler, birbirine karışıyor. Çukur gittikçe derinleşiyor, biz yürüyoruz...

Bu taşdünyanın insanları, bizi karşılarında görünce önce hödüklüyorlar, dik dik yüzüme bakıyorlar. Sonra tekrar işlerine koyuluyorlar. Yedi-sekiz kişilik bir grup, içlerinde on üç, on dört yaşlı çocuklarla, elli elli beşlik ihtiyarlar da var. Kimi yarı beline kadar çıplak, güneşte tunçlaşmış vücudıyla taş kesiyor, kimi boyundan büyük taşlara yapışmış tısl tısl ötüyor. Kimi de dinamitin parçalayıp ayırdığı koca koca kayalar parçalarını demir külüklerle yerinden oynatmağa çalışıyor. Hele bunların içinde iki işçi var ki, yaptıkları işe uzaktan bakmak bile insanın yüreğini ağzına getiriyor. Kırk, elli kulaç yüksekliğindeki kaygan, sivri bir kayanın tepesine oturmuşlar, birinin elinde demir bir çivi, öbürü durmadan «Hihhyarak» dokuz, on kilo ağırlığındaki bir balyozu demir çivinin üzerine indirip

kaldırıyor. Ayakları bir kaysa «Güm!» kendilerini yamyassı uçurumun dibinde bulacaklar. Dünyanın en zor, en tehlikeli işlerini yaptıkları o kadar belli ki, ürperti ile kendilerine baktığını görünce, yol arkadaşım :

— Bunda ne var ki ağabey, diyor. Bunların yaptıkları bizinkilerin yanında âdeta çocuk oyuncuğu kalır.

Biraz ötede bellerinden urgan bağlayıp kendilerini aşağılara sarkıtan iki işçiyi göstererek :

— Bak bak, diyor, biz çok kere böyle çalışırdık.

Birden afallıyorum :

— Nasıl, siz de mi? diyorum.

— Ya, ya, diyor, ben her yaz bu taşocakları'nda en az iki, üç ay çalışır okul harçlığını çıkarırım. Biliyorsunuz babam da bu köyün on üç senelik öğretmeni.

Taşocakları, okul harçlığı, öğretmen çocuğu. Bu nereden, nere. İşte yol arkadaşımın hayat hikâyesi, bu birkaç kelimecikte toplanıyor. Tuttuğunu sık sık un eden, bu herkül yapılı delikanlı, gözümde göklerden yeryüzüne ilk ışığı tutan bir PROMETE kadar büyüyor, irileşiyor. İçimde delikanlıya karşı, ömrümde hiç kimseye karşı duymadığım derin bir saygı uyanıyor. Derhal ona karşı bakışlarım değişiyor. Öylesine küçülüyor, ufalıyor ki, utancımın yer delik değil ki, yere geçsem. Bir an içimde karışık duygular uyanıyor, kafamın içi allak-bullak oluyor. Tıklım tıklım dolu kahveleri, içlerinde avare insanların dolacağı caddeleri, meyhaneleri, kumarhaneleri türlü adlar altında çalışan klupleriyle bütün bir memleketimin köyleri, kentleri gözümün önüne gelip dikiliyor. Evet «Memleket sathında» ki kalkınma var, insanlar boş durmuyor.

Beni buralara getiren kılavuzum, eski arkadaşlarıyla karşıdan karşıya şakalaşıyor :

— Nasıl, ben de yardıma geleyim mi arkadaşlık?

— Gel de ananı gör. Bu bildiğin kayalara benzemez. Sabahtan bu yana (parmağının ucunu göstererek) nah! bu kadarelik delik açabildik.

— Yarından tezi yok. İşbaşı yapıyorum.

— Gel de pehlevan oğlum şu mıymıntı heriften beni kurtar. Ağzı açığın birisi. Dün az kalsın, elime şu koca alâmeti kaçıyordu.

«Çat! Pat! Gümm...» Camus gövdesi kadar iri bir kaya parçası kopup ayrılıyor.

Taşocaklarının kâhyası mı, çavuşu mu? elinde metre, durmadan taşları ölçüp, biçen asık suratlı biri aşağıdan yukarıya ünlüyor :

— Ulan ağzını açacağına, gözünü aç! kazoğlu kaz. Başının üstünde dolaşan futbol topu değil, dokuz kiloluk demir parçası. Daha dün...

Adam beri, öte başını sallamağa başlıyor :

— Evet, daha dün bir arkadaşımın başına gelenleri gördüm.

Sonra baltayı taşa kaçırmış gibi, birden dilini tutuyor. Birbirlerinin gözlerine bakışıyorlar. Peşinden uzun uzun beni süzüyorlar, aralarında bir fiskostur gidiyor.

Neden sonra öğreniyorum ki, beni ansızın karşılarında görünce, bir gün önce ocakların birinde vukubulan iş kazası hakkında rapor şışirmek için gelen bir işçi müfettişi sanyolarlar. Sonunda böyle bir sıfat taşımadığını anlayınca hep birden ağız değiştiriyorlar. Ama gene de fazla birşey öğrenemiyorum. Hep sine ayrı ayrı birer sigara ikram ediyorum. Aramızdaki ahbaplık bir parçacık ilerledikten sonra, en yaşlısından başlayarak soruları birbir peşinden sıralıyorum :

— Kaç yıldır bu ocaklarda çalışırsın babalık?

— Şu elimdeki çekice gücüm yettiği yaştanberi.

— Şimdi kaç yaşındasınız?

— Kırk beş.

— Ya sen?

— Ne bileyim ben, anam Balkan'da doğduğumu söylerdi.

— Ben sizi elli beş, altmış yaşından tahmin etmiştim. Sizlerin bağlı olduğu sendika, birlik gibi şeyler var mı?

Beni tepeden aşağı acı acı süzüyor :

— Bre efendi, bunun burası Ocaklar köyü, kimi kimden sorarsın; buralarda çam müdür, ardıc kadı. Şu çocuk kadarken balyozu eline almağa başladım, tam otuz senedir bu kayalarla boğuşurum. Ben başka birşeyler bilmem.

— Köyünüzde bu işle uğraşan kaç kişi var?

— Sekiz, on varlıklı ailenin dışında herkesin rızkı bu kayalardan açılmış.

Öteden sakalı, bıyığı toz toprak içinde yılların çilesi yüzüne vurmuş bir adam atılıyor :

— Bizler hepimiz bu dağların Ferhad'ıyız. Elimizde birer demir külünk, onüç, ondört yaşındanberi Şirin ararız.

İkinci bir işçi içini çeke çeke :

— Bre arkadaşlık, diyor; umut fıka-

rara'nın aşısı, ekmeği; aramadan bulunmaz.

Ötelerde dumani tepesinden çıkan üçüncü bir işçi atılıyor.

— Aç karnımızı doyurun haçan. Samanlıkta yatar padişahi ürüyanızda görürsünüz. Bu dağları kaç yüz, kaç bin senedenberi oyarlar. Bu güne kadar hiç kimse Şirin'ini bulamamış.

— Dün bir tanesi belâsını buldu görmediniz mi?

Birden yüzler kararıyor, sesler kısılıyor. Tuhaf tuhaf yüzüme bakıyorlar:

— Geç orasını...

Ocağın en çok çilesini çeken biri olduğu - her halinden - belli, deminki sakallı, bıyığı toz toprak içindeki adam, TAŞOCAKLARI'nın kısa bir tarihçesini yapıyor :

Kapıdağı yarımadasının güney - batısına bakan yönünde 7 kilometrelik bir sahaya yayılan taşocakları, 10 ayrı bölgeye ayrılmıştır. Her bölge bir müteahhidin elindedir. Her müteahhidin sahip olduğu taşocağı sayısı, 5 - 7 arasında değişir. İş mevsiminde bu ocakların herbirinde beş ile on arasında işçi çalıştırılır. Bu hesaba göre, bir müteahhidin ocakta çalıştırdığı işçi sayısı hiçbir zaman 50 den 60 dan aşağı düşmez. Taşocakları işleten bir patronun yıllık net kazancı 10 bin lira ile 50 bin lira arasında değişmektedir. Aynı zamanda bu patronlar, bölgede zeytin ağaçları olarak tanınmışlardır. Herbirinin bölge içinde sayısız zeytin ağaçlarıyla birlikte - yazlık, kışlık olmak üzere - çiftler çiftler evleri, köşkleri, konakları vardır.

Kapıdağı yarımadasında, Ocaklar köyünden başka, beş, altı köy daha ocakçılıkla uğraşır. Bu köylerin hemen hepsi de dağın güneye bakan yönüne ormanlık bir bölge içine sıralanmışlardır. Bugün bölgede işletilen taşocaklarının sayısı 300 kadar tahmin edilmektedir. Her taşocağında 7 - 10 arasında işçi çalıştığına göre, bugün için Kapıdağı yarımadasında çalışan işçi sayısı, 2500-3000 arasında değişmektedir. Kapıdağı yarımadasının dışında, Marmara Takım Adalarından 2 bin nüfuslu AVŞA ve PAŞALİMAN yarımalarında da granit taşocakları işletilmektedir. Yalnız bu iki adada taşocakları ikinci plânda kalır. Bu ada sâkinlerinin başlıca geçim kaynağını bağcılık, şarapçılık ve balıkçılık teşkil eder. Takımadalarının en büyüğü sayılan 4 bin nüfuslu Marmara adasında da halkın büyük bir çoğunluğu mermerecilik ve bahçecilikle uğraşır. Yaptığımız etüd, Kapıdağı yarım

adasındaki ocaklarla ilgili olduğu için, şimdilik bu takım adalarındaki taşocakları bir yana bırakarak biz gene, tekrar ocaklar köyüne dönüyoruz.

Bundan önceki yazımızda da belirttiğimiz gibi, Ocaklar köyünde, sekiz-on ailelik zeytin müstahsilinin dışında, hemen bütün köy, granit taşocaklarından sağladıkları günlük kazançla geçinirler. Bugün ocaklarda çalışan işçiler, yetik (kalifiye) işçi ve çirak olmak üzere iki boya ayrılır. 13 - 18 yaş arasındaki işçilere çirak, bundan yukarı yaştakilere yetik - usta işçi denilir. Yevmiyelerde boylara göre yaş ve kıdem sırasıyla 8 lira ile 10 lira arasında değişir. Bir işçinin taşocaklarından yıllık ortalama kazancı: 1500 lira civarındadır. Bir taş işçisinin çalıştığı günler sayısı, bir yılda topu topu 150 günü geçmez. Sisli ve yağışlı havalarda ocaklarda çalışmak iş kazalarına yol açtığından yılın yedi, sekiz ayında ocaklar paydos edilir.

İŞ KAZALARI :

Granit taşocaklarında en çok rastlanan iş kazaları; taşocaklarının çökmesi, lâğım taşlarının sıçraması, el, ayak ezilmeleri ve saire... Bu kazaların içinde işçilerin en çok korkup çekindiği kazalardan biri de çelik zerrelere sıçramasıyla vücudun muhtelif yerlerinde meydana gelen iş kazalarıdır. Bu çeşit kazalara en çok nemli ve sisli havalarda rastlanır. Balyoz darbeleriyle çivilerden ve burgulardan sıçrayan demir zerrelere vücudun muhtelif yerlerinde yaralar ve bereler açar. Bazen bu çelik zerrelere göze kaçtığı da olur.

Bu ocaklarda ömrünün en az 25 - 30 senesini tüketen eski bir taş işçisinin gövdesinde KAÇMA dedikleri bu çelik zerrelere açtığı yara-bereleri gözlemlerimle gördüm. Taş işçisinin, yüzü, kolları, bacakları gövdesinin her bir tarafı çelik avadahlıklardan sıçrayan kırıntılarla âdeta simsiyah bir kevgire dönmüştü. Adam, karşımda çelik parçalarının delik - deşik ettiği tunçlaşmış gövdesiyle ceaktan yeni dönmüş bir savaş erini hatırlatıyordu.

Şaşkın şaşkın yüzüne baktığımı görünce :

— Ne o efendia? dedi. Keyfi tükürümde olanlar kırda daima zavallı hayvanları, kuşları avlar. Biz de bu taşocaklarında kendi silâhımızla kendimizi avlarız. Sebebine gelince, bizim silâhımız çok kere geri geri teper.

Birer birer kullandıkları âlet ve edevatı gösterdi. Hepsi de bozuk düzen çok iptidai şeylerdi. İşte bunlardan ba-

zıları : Balyoz, çivi, küskü, burgu, halat, kazma, kürek, madırğa, elarabası, karnış (toz üfürmek için). İnsan bu âletlere bakınca İstanbul, İzmir, Bahke-sir, Bandırma gibi birçok büyük şehir ve kasabalarımıza binlerce, yüz binlerce parke kaldırım taşlarının harıl harıl bu ocaklardan çıktığına inanmayacağı geliyordu. Evet, şu anda Temmuz güneşinin bayıltıcı sıcaklığı altında üçyüz kadar taşocağında amansız bir savaş cereyan ediyordu. Bu koca koca div gibi kayalar karşısında elinde bir demir çivi, bir balyoz, halat ve urgan birkaç kazma kürekten başka bir vasıtası olmayan insan-oğlunun en sert, en haber anlamaz taş ve kayalarla yaptığı savaştı. Öyle amansız bir savaş ki, dev cüsseli makinelerin dağları, tepeleri hallaç pamuğu gibi attığı bir zamanda canını dişine takmış sayısız Ferhat'ların «Umut bu dağların ardında kaldı» sma benzer çetin, zor bir savaştı bu... Bir işçinin dert yandığı gibi :

— Bu gördüğünüz düzünelerle Ferhat'lar, ellerinde demir küsküler yıllardır Şirinlerini ararlar, ama bu dağların ortasında bula bula dert, mihnet bulurlar.

Yol arkadaşıyla durmadan bir tepeden, öbürüne tırmanıyoruz. Her tepenin gerisinde yeni bir taşocağı, yeni yeni işçiler... Ocaklarda «Çat! Pat! Gümm...» durmadan lâğamlar patlıyor. Biz böyle bir zamanda ya bir kayanın dibine siper oluyor, ya da kendimizi ocağın üstündeki bir seddin arkasına atıyoruz...

Zaman zaman önümüzden ayboynuzlu öküzlerin çektiği taş arabaları geçiyor. Bunlar daraçık kıvrım kıvrım yollarda ikma-sıkma parke taşları taşıyorlar. Öküz ve insan kartalların bile zor tırmandığı bu uçurumlarda okadar iyi anlaşmışa benziyor ki, girdikleri boyunduruk altında bile öylesine yürekten öylesine ezgin bir bakışları var ki, kılavuzum, boyunduruk altında «Beni kurtarın bu çektiklerimden» der gibi pel pel gözümün içine bakan öküzleri işaretler :

— Bu dağların çilesine bir insanoğlu, bir de şu boz öküzler katlanabilir, diyor.

«Ha burayı da görelim, ha şurayı da görelim!» derken üç, beş taşocağı daha dolaşıyoruz. Araları elli metre, yüz metre, bazan daha uzaklarda... Kimi bir kuyu kadar dar ve karanlık, kimi gökyüzünü göremeyecek kadar güneşten yoksun, kimi biraz daha geniş ve yay-

van. Kimi üstüste, kim içiçe... İnsanlar... İnsanlar... Kiminde beş, kiminde on, kiminde daha fazla. Tabiatın zalim pençesinden birşeyler koparmak, parçalamak için yedikat kayaların altında dörtbüklüm çekiç sallıyor, dinamit fitilliyor, taş kesiyor, sonra bu taşlar, boy boy, paket paket, cins cins harman ediliyor. Öküz arabalarıyla denize indiriliyor, kıyıda bekleyen kayıklara yükletiliyor. Oradan da İstanbul'a, İzmir'e, daha başka başka şehirlere, kasabalara sevkediliyor.

Son uğradığımız ocakta yaşlı bir işçi eksik kalan bilgilerimizi tamamlıyor:

— Begim, diyor, bu gördüğümüz parke taşıdır. Boyu 19-22, genişliği de 13-14 arasında. Bunun bir tanesinin ocak imalatı 18 kuruştur. Parkenin ocaktan sahile nakil ücreti 4 - 9 kuruş arasında değişir. Sahilden motora yükleme ücreti ise, birbuçuk, iki kuruş arasındadır. Motorun İstanbul teslimi de 15-16 kuruş olduğuna göre bir tek parkenin İstanbul teslimi 40 kuruştan aşağı düşmez. Bu hesaba göre bugün bir tek parke taşının İstanbul ve İzmir'de toprağa yerleşip kaldırım taşı haline gelmesi belediyelere 75 - 100 kuruşa mal oluyor demektir.

Bunun yanında bir de kaldırım kenar taşları vardır. Boyları 80 - 100, yükseklikleri 25 - 28 arasında değişen bu çeşit taşlar da Kapıdağı yarımadası ocaklarından çıkarılır. Metro (bordür) adı verilen bu taşların fiatları eb'atlarına göre değişir.

Ocaklarda çalışan bir taş işçisinin yıllık kazancı :

Kapıdağı granit taş ocaklarında çalışan bir işçinin elinde ya pek az toprağı vardır, ya da hiç yoktur. Ocaklar köyünde, elinde 100 - 200 zeytin ağacı bulunan işçi ailelerin sayısı parmakla gös- terilecek kadar azdır. Bu tipteki işçi a-

ilelerin, zeytinden, bağdan, bahçeden, taşocaklarından sağladığı toplam gelir, taş çatlasa yılda iki bin lirayı aşmaz.

— Bizim köyde ekmeğ yedibaşlı ejderin ağzında. Dokuzbaş nüfus elindeki şu küreğin sapına bakıyor. Geçen ay bir hafta yatağa düştüm de çoluk-çocuk evde kapandı kaldı.

— Şu gördüğün zeytin ormanı içinde bir tek dikili ağacım bile yok.

— Allah bizlerin rızkını bu dağların taşların arasında yaratmış.

— Yediğimiz kan ekmeği...

Gözümüzün önünde alabildiğine uzanıp giden zeytinlikler, biraz yukarılarda granit taşocakları... Bu taşocaklarında taşlarla, kayalarla haşır - neşir olmuş yüzlerce, binlerce insan... İnsanlar taş kırıyor, insanlar taş kesiyor, insanlar taş yüklüyor...

Taşocakları'nın üzerine çöken karanlıkta birlikte biz de apar - topar köye aşağı iniyoruz. Altımızda gecenin lâcivert karanlığına gömülmüş durgun Mar mara... Ara-sıra «cap, cup» kıyıları döğen küçücük dalgacıkların çıkardığı sesler... Biraz ötelede tarihî Erdek kasabası... Erdek'te günlerdir şenlik var. Erdek pırıl pırıl ışık sağnağı altında. Erdek eğleniyor, Erdek'te yüzlerce, binlerce insan denize girip çıkıyor. «Erdek'in gecesi bir başka güzel, gündüzü bir başka...» diyen turistlerin konuşmaları kulaklarımızda çınıyor...

Akşam oluyor...

Taşocaklarına çöken kopkoyu karanlık perde perde köye kadar iniyor... Köy yorgun, köy bitkin, köy asırlık uykusunda... Şimdi biz yol arkadaşımınla ötelede ötelede apayrı bir dünyadayız. Yürüdükçe yollar uzuyor. Taşocakları gerilerde kalıyor, biz taş olmuş susuyoruz. Erdek güllüyor, Erdek eğleniyor, günlerdir şenlik var Erdek'te...

3) Kararda zabıt kâtibinin de adı ve soyadı yazılı değildir. İmzası yoktur. (C. M. U. K. Madde: 268)

4) Karar savcılıkça tahkikata başlanmadan alınmıştır. (Basın Kanunu - Madde 30/2)

5) Karar el yazısı ile yazılmıştır. Resmî dairelerde ve mahkemelerde teamül ve tatbikata göre tahrirat yazı makinesiyle yazılmaktadır. (Karar el yazısıyla yazılmasına rağmen: şekil itibariyle noksanları olmasaydı mesele yoktu.)

6) Kararda celse tarihi yazılı değildir. (C. M. U. K. - Madde: 268)

7) Mahkeme teşekkül etmeden karar verilmiştir. (Zabıt kâtibinin ad ve soyadının yazılmaması ve imzasının olmaması bunun delilidir.)

8) Kararda (Karar Numarası) yazılı değildir.

9) Cumhuriyet Müddeiumumisinin veya muavinin adı ve soyadı kararda yazılı değildir. (C.M.U.K. - Madde : 268)

10) Kararda esbabı mucibe gösterilmemiştir. (C. M. U. K. - Madde : 32)

11) Gazetelere tebliğ edilen karardaki F. Emet ismi üzerine, gazetelerin selâhiyetli avukatları tarafından hâkimin ad ve soyadının öğrenilmesi için yapılan mü- racatlardan bir netice elde edilememiştir.

Karar usule aykırıdır, eksiktir ve hukukî hüviyeti yoktur. Bu takdirde karara uyulmalı mı uyulmamalı? Mahkeme kararlarına usulüne göre gerekli itirazın yapılması ve üst mahkemeden sadır olacak karara göre işlem yapılması icabetmektedir. Asliye mahkemesinde kararın mevzuu bahis noksanlıklar sebebiyle hükümsüz olduğuna itiraz edilerek neşir yasağının kaldırılması istenebilir. Bu yapılmadan Beynelmîl Basın Enstitüsünün tebliğinin negrine imkân yoktur. Karar aksi sabit olana kadar muteber olduğu için uyulması zardır. İtiraz sonunda asliye mahkemesi neşir yasağını kaldırırsa tazminat davası için kuvvetli bir esbabı mucibe elde edilmiş olur.

Bu yasak kararı ortaya şöyle bir mesele çıkarmıştır. Malumdur ki, gazete haberleri gün ve saatle mukayyet olup, haberin okuyucuya zamanında yani öğrenildiğin de duyurulması bu mesleğin belli başlı esas ve prensiplerindedir. Böyle olunca, bir hafta veya on gün evvelki bir haber bugün neşredilirse muhakkak ki «haber ve havadis» olma vasfından çok şeyler kaybeder. Mademki savcılıkta bir Basın Bürosu vardır, Basın dâvaları üç büyük şehirde ayrı mahkemelerde rüyet edilmektedir, nöbetçi mahkeme vardır. Bu takdirde, savcılıkça mahkemeden talep edilecek kararların zamanında istihsali cihetine gidilerek, ilgililere üst mahkemede itiraz için vakit bırakılması hakkın korunması bakımından yerinde olur.

Neşir yasağı kararı zamanında gazetelere tebliğ edilmiş olsaydı, gazeteler nöbetçi Asliye Mahkemesinde itirazda bulunurlar, itirazları mahkemece varit ve yerinde görülürse yasak kararı kaldırılır ve haberde ertesi günü gazete sütunlarında yer alırdı. Saygılarımla,

Hüseyin Kaya — İstanbul

Okurların Forumu

Neşir Yasakları

Forum Yabı Kuruluna;

Gazetelerde her gün bir neşir yasağı kararı bulmak mümkündür. Son günlerin yankılar uyandıran neşir yasağı Beynelmîl Basın Enstitüsünün tebliğine konulmuştur. Yasak kararı Basında muhtelif yönlerden münakaşa mevzuu olmuştur. Kararın tah-

lilinde şu hususlar göze çarpmaktadır.

1) Nöbetçi mahkeme olduğu halde, kararın altında "Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimi" ibaresi vardır.

2) Kararda hâkimin adı ve soyadı, sicil numarası yazılmamıştır. (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu - Madde: 268)

Gerçekten Kalkınıyor-muyuz?

Forum Yazı Kuruluna;

Bugünkü iktidar sözcülerinin ve besleme basınının tâ başından beri diline dolağığı propoganda sloganı "Kalkınma" hemde "Görülmedik Kalkınma" değil mi idi? Dokuz yüz elliden bu yana yaygaracı kalkınma edebiyatının gürültüsünü duymayan kalmış mıdır? Gerçekten Demokrat Parti iktidarı bugünekde köklü bir kalkınma hamlesi yapabilmiş midir? Kalkınma nedir? Önce bu suale cevap vermek gerekir. Eğer kalkınma, ağır dış borçlanma pahasına üç beş baraj ya da fabrika yapmaksam bir diyeceğim yok. Ama kalkınma bu değil ki. Kaldı ki Demokrat Parti iktidarının ilk zamanlarda giriştiği bu madde hamle rasyonel ve bilimsel esaslara dayanmadığı, milli ekonomimizin takât ve kapasitesini zorladığı için enflasyonist bir piyasa yaratmıştır. Bu sebeple resmi iktidar propagandasının kalkınma dediği ve tamamen partizan amaçlarla yapılan yatırımların hareketleri de yarım kalmıştır. Biz bu yazımızda problemin bu yönü üzerinde durmayarak başka bir noktaya değineceğiz.

1950 den sonra iktidara geçen Demokrat Parti memleketimizde gerçek kalkınmanın imkânlarını, yollarını aramış mıdır? Yeni bir yöntemle, anlayışla, ciddiyetle Türkiye'nin kalkınma problemi üzerinde durmuş mudur? Yukarıda da kısaca belirttiğimiz gibi plânsız, programsız, sistemsiz bir tutumla girişilen yatırım hareketleri gerçek bir kalkınmayı göstermez. Öyle ise Türkiye'nin bugünkü ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik şartları içinde köklü, şumullü bir kalkınma davranışı nasıl olabilir? Kalkınma bir ulusun manen ve maddeten ilerli seviyeye yükselmesi için giriştiği davranıştır. Manevi unsurdan yoksun bir kalkınma hamlesi köksüz, temelsiz, mesnetsizdir. Esasen kalkınma ilkin bir ruh hamlesi bir zihniyet problemidir. Bugün kalkınmamızın Batılılaşmakla mümkün olacağı herkesce bilinen bir gerçektir. Batılı ise bugünkü yüksek uygarlığını bir takım yollardan giderek, devrimlerini yaparak, rönesansını tamamlayarak, belirli bir evrim vetiresi içinden geçmek suretiyle kurmuştur. Eğer biz de aynı uygarlık seviyesine çıkmak istiyorsak aynı yolları izlemek ve aynı istihaleyle geçirmek zorundayız. Ve buna mecburuz. Zira bugünkü dünya şartları içinde ulusal varlığımızın devamı çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmamıza bağlıdır.

Uygar toplumlar nasıl bir karakter özelliği gösterir? Batı uygarlığı, ortaçağ karanlığını yırtarak skolâstik zihniyeti yekettikten ve rönesansını tamamladıktan sonra kurulmuştur.

Batılı olmak nedir? Batılı olmak geniş anlamıyla hayat olayları karşısında Batılı gibi düşünmek ve davranmak, toplumsal, iktisadî, siyasi, kültürel bakımlardan onun seviyesine ulaşmaktır. Batılı nasıl düşünür, nasıl davranır? İlkin Batılı bilime, bilimsel düşünceye değer verir. Onun yol göstericisi akıl, mantık ve bilimdir. O geniş anlamıyla özgürlüğüne düşkündür. Araştıracıdır, yaratıcı kişiliği sever. Çalışmayı, zenginleşmeyi, kendine ve tabiata hakim olmayı gaye edinmiştir. Batılı

olmak için onun unsurlarını benimsemek gerekir. Bu ise Batı zihniyetinin yerleşmesiyle mümkündür. Türk toplumu ise geri, donuk, duruktur. Batılı inancılar, mistik kuvvetler bütün hayatını kuşatır. Geri kuvvetlerin, ensekliliğini ve anlamını yitirmiş doğmalar yığınının derin etkisi altındadır. Kaderin, tevekkülün, kanaatkârlığın uyuşukluk ve ve tembelleği içinde kendini hayat selinin akışına kapıp koyuvermiştir. Batılı tabiata hakim olmaya çalışırken ve olmuşken Doğulu ona teslim olmuştur. Onda yaratıcı güç daima kendini aşma çabası, mukadderata hakim olma isteği, yaratıcı dinamizm yoktur. Çalışmayı sevmez, yeniliği yadırgar, hayat gücünü, yaşama sevincini yitirmiştir. Batılı bütün davranışlarında bilimsel düşünceyi kendine yol gösterici olarak kabul ederken, biz Doğular, bilime önem vermez, mistik kuvvetlerden, amprik usullerden yararlanmaya çalışırız.

Bu çarpık inanç sistemi ulusça benliğimize o kadar derin işlemiştir ki, sökülmüş atmadıkça bir ruh ve zihniyet devrimi yapamayız. Oysa ki kalkınmamızın temeli zihniyet devrimine dayanır. Sakat ve yanlış inanç şudur:

"Her şey doğuştan alınmış yazılmıştır. Yazılan bozulmaz, hiç bir kuvvet onu değiştiremez. Ne yazıldı ise o olacaktır." Öyle ise bütün çalışma ve çabalar boşuna. Şimdi sorarım size, böyle kırıcı bir düşünce ve zihniyetin hakim olduğu bir toplumda ilerleme, yükselme, canlılık olur mu? Doğu dinlerinin hemen hepsinin yaptığı aşışudur: "Bu dünya geçicidir, gerçek hayat öteki dünyadadır." Küçük yaşlarından itibaren bu biçimde kısır düşünce ve inançlarla yetişen kişiler hayatı ciddiye alamaz. Bütün dünya nimetlerini küçümser. Öyle ya, mademki bu dünya geçicidir ne diye çalışmalı, niye tatlı canını üzmeli. Kısaca yüz yıllardır Türk toplumuna hâkim olan düşünce ve inanç sistemi budur. Hani yaratıcı kişiliği doğuran, çalışma gücünü etkileyen verimli düşünce ve inançlar? Şimdi gelelim asıl problemimize: Kalkınma her şeyden önce Batılı düşüncenin, Batılı davranışın, Batılı zihniyetin yerleşmesine bağlıdır. Atatürk devrimleri eksik olmakla beraber yüz yıllarca ihmal edilmiş, fatalist zihniyetle, dogmatik dini fikirlerle beslenmiş bir Osmanlı toplumunun yüzünü Batıya çevirmek için atılmış önemli ve ciddi bir adım idi. Eğer bugün tam olarak Doğulu bir karakter göstermiyorsak, Doğudan bizi ayıran, Batıya yaklaştıran yönlerimiz varsa bunu Atatürk devrimlerine borçluyuz. Ama şunu kabul etmeliyiz ki, Atatürk

devrimleri henüz tamamlanmış, büyük ve geri halk yığınları tarafından benimsenmiş değildi. Hal böyle olunca gerçek ve temelli bir kalkınma hareketi, devrimlerin özellikle laiklik ilkesinin geniş kitlelere iletilmesi ve kitleler tarafından kabullenilmesiyle mümkündür. Çünkü o zaman halk yığınları dogmatik fikirlerden, kaderci zihniyetten, peşin ve asılsız yargılardan, geri etkilerden kurtulacak, yaratıcı kişiliğini bulacaktı. Gerçi bu kolay bir iş değildi. Çünkü bizim geriliğimizin en büyük etkenlerinden biri sakat din terbiyesi ve islâm dininin doğuşundan bu yana hiç reform görmemiş katı ilkeleri idi. Devrimlerin yerleşmesi en azından bir kaç kuşak meselesiydi, yapılacak iş devrim hareketlerini bu günkü şartlara göre ayarlamak ve geniş bir eğitim faaliyeti ile yığınları götürmekti. Özellikle laiklik devrimi taviz vermeye gelecek bir ilke değildi. Oysa Demokrat Parti iktidara geldikten sonra kalkınmanın moral yönünü tamamen ihmal etmiştir. Her geçen gün halkın sevgi ve güvenini yitirdiği için kurtuluşu dini siyasete âlet ederek gerici unsurlara devrimlerimiz, vicdan özgürlüğümüz için tehlikeli olacak biçimde taviz vermekte bulmuştur. Esasen uyumakta olan irtica yılanı taviz politikasının sıcak havası içinde canlanarak zehirli salyalarını devrimlerimiz üzerine akıtmaya başlamıştır. Dini ve mistik duyguları her vesile ile uyartılan yığınlar tekrar geri akımların akışına kapılmışlardır. Devrim aleyhine gelişen davranışlar partizan ve bencil menfaatlerle desteklenirken yobazın pis iştihası her geçen gün azdıkça azmaktadır.

Oysa, mantıkla mistik düşünce, bilimle batılı inanç, bilinçli, azimli irade ile duygu bağdaşmaz. Yükselmek, uygar uluslar seviyesine ulaşmak için her çeşit gerici unsurlardan, batılı inançlardan, mistik fikirlerden sıyrılmak bilimsel ve her düşünceyle çalışmak gerekmektedir. Kişi oğlunun zihni, safsatadan, parazit düşüncelerden, ön yargılardan kurtulmadıkça verimli olamaz. Bütün bu söylediklerimizle şu sonuca varıyoruz ki, Demokrat Parti bu ülkede kendisinin iddia ettiği gibi "muazzam bir kalkınma" hamlesi yapmak şöyle dursun yirmi yedi yıllık normal bir kalkınma hamlesi yapmak şöyle dursun yirmi yedi yıllık normal bir kalkınma hamlesini yıkmış - hiç olmazsa zedelemiştir. Çünkü Atatürk devrimleri parçalanmaktadır. Bu sebeple Demokrat Partinin görülmedik sloganı uydurma v egerçeğe tamamen zıt güllünç bir iddiadır.

Sami Katirciođlu - İzmir

Ne Diyorlar

Üniversite

Asrın ilim ve aydınlık mihrabı olması lâzımgelen üniversitelerimizin kalbini yokyalım. Bir üniversitenin fonksiyonları nelerdir? Biz bunları üçe ayırıyoruz. Herşeyden önce üniversiteler, içerisinde vücud kazandıkları cemiyetin idealcisidir-

ler; bir milletin kültür merkezi ve millet kültürünün kaynağıdır. Kültür kelimesiyle akla gelen, sadece bilgi değildir. Duygular ve değer hükümleri de kültür kelimesinin ifadesi içine girerler. Şöyle ki; bir milletin kültürü onun umumi olan ve

hâdiselere reaksiyon teşkil eden duygularıyla bütün tarih içerisinde meydana getirdiği değer hükümlerinden ibarettir. Bu değer hükümleri, inançlar hâlinde milletin sinesinde bulunan yüzlerce hayat damarından onun üniversitesine akar. Milletün kültürü üniversitesinde toplanır, merkezleşir ve orada işlenir. Mâbet milletin kalbi ise üniversite beyni demektir. Filhakika rönesanslarla reformlardan sonra üniversiteler milletin beyni olmuştur : Milleti kumildatıcı asabi cihazın, onun reaksiyonlar yapma iktidarının, mânevi sahadaki imperium kudretinin kendinde toplandığı beyin milletin mânevi varlığı üniversitesinde barınır. Bu sebepten Alzas'lı bir köylü, Strasbourg üniversitesinin benimsediği inançların dairesi içinde yaşar. Bir Provence çocuğu Aix-en-Provence üniversitesinin mütefekkirleriyle kalp ve iman beraberliği yapmıştır. Selçuklular devrinde Irak halkı Bağdat külliyesinin mütefekkirlerinin vicdanını, imanının istinatgâhı yapmıştır. Millî birlik dedğimiz duygu ve irade birliğinin ilk ve temel hakikatı, millet halkının yer yer üniversiteleriyle kalp ve inanış birliği yapmasından meydana gelmiştir. Üniversiteler bu birliği kurucu olmazlarsa, bir millet içinde her şehir halkı ve bir şehrin her köyü, nihayet her teşekkül birbirini bölen, durmadana parçalayan menfaat yarışmalarını yaratmakta geçinirler, ki bu hal, millet olmasi istenen cemaati içinden kemirir. Yine Bağdat medreseleri, Nizmaülmülk'ün cihangir zekâsiyle, cihanda yayılacak bir milletin temellerini hazırlamış, Süleymaniye medreseleri bu millet vâdesinin zirvesi olmuştur. Ortaçağda Paris Üniversitesi, asırlar içinde Fransız milletinin klâsik kültürünü hazırladı. Katolik zihniyet halkın olmadan önce, hâlen Paris dışındaki üniversitelerin zihniyetidir. Alman üniversiteleri on sekizinci asırda, arza sığmayan bir idealizmin kurucuları oldular. Öyle ki, Hegel'de Hitler'i tanımak kabildir. Zira kollar, her zaman beyne bağlı kalmışlardır. Cermen milletlerde Protestanlık köylünün olmadan önce Klerkegard'ın samimi aşkıdır. Bağdat medreselerinde, gazali, islâm idealizmini; ihya etti; «ihyâ-ulûm-üd-din» bu idealizmin zirvesi olmuştur.

Üniversitemiz bu vazifeyi yapmış mıdır? Hayır. Milletimizin kültür hayatı karşısında üniversite mes'uliyet duymamıştır. Son yarım asırda ve bahusus üniversitenin, ismini de yaptığı yeniliklere karıştırdığı son çeyrek asır içinde, buhranlar geçiren dünyamızın sakatlanmış taraflarından kopup gelen yabancı kültürler, milletimizin zayıf bünyesine zehirden aşısını yaptığı halde, üniversite buna alâkasız kaldı. Çünkü bunları karşılayacak iradesi yoktu. Asrımızın başında hasta iradeler tarafından terçülmesi yapılan «Madde ve Kuvvet» adlı kâinatımızı maddeye irca edici bir kitabın, mektep sıralarındaki gençliğin imanı üzerinde zehirli bir rüzgâr gibi estiğini hatırlıyoruz. O zaman Darülfünun denen üniversite bundan habersiz kalmıştı. Bunun arkasından bir Yahudi mütefekkir Emile Durkheim'in, ferdi irade ile mes'uliyet ihtirasını kökünden kurutan «cemiyetçilik -

sociologisme» dâvası, Ziya Gökalp'ın beyinine gizlenerek, ruhl iktidarından ümitsiz, yalnızlığından korkmuş, Allahın eli kendisine uzanabileceğinden şüpheli bir nesli kuvvetli pençesine geçirdi. Allahın yerine cemiyeti koyan bu fikir sistemi de üniversiteyi uykusundan uyandıramadı. Göz, kulak ve ellerle tanıyabildiğimiz ötesinde hakikatin bulunmadığını haber veren hasta pozitirizmin mutlak hakikat bulunmadığı iddiasına körlerin sevinci gibi bir sevinç boşanmasıyle koşanlar, esasen üniversitenin kurucuları idiler. Bu iddia, hakikat dediğimiz şeyin kendisinden başka bir inanca nispetten ibaret olduğu esasına dayanan ve böylelikle her inanç ve hareketi temelden yıkıp deviren «izafiyecilik - relativizm» sistemiyle tamamlandı. İyi ve fena, güzel ve çirkin, fak ve yalan mefhumları ve bunlara dayanan hakikat aşkı, ebedi hayat askı ortadan kalktı. Dinin vehim sistemi olduğu iddiasını ilk defa meşrutiyet devrinin nesillerine sunan iptidai zekâlar, üniversitemizin tohumunu attılar. Daha yakın zamanlarda Amerika'dan gelen «Pratik menfaat ve istifade felsefesi pragmatisme» evvelkinden daha kolaylıkla memleketimize sokuldu. André Siegfried'in dediği gibi «Gandî'nin karşısına Ford'u çıkararak» bu görüş tekniği ilâhlaştırdığı, Carnegie'nin hayatta muvaffak olmak kaidelerini gençliğin önderi yaptı. Üniversite bunu da hoş karşıladı. Nihayet Kral Mark'ın tarihî maddeciliği bütün debdebe ve ihtişamıyla kumıldanırken onu zekâlar değil, yalnız zabıta takip ediyordu. Muhtar üniversitenin onu her kuvvet önünde eğilmeye hazır bir iktidarsızlıkla karşıladığına, kendi içine çekilmiş sükûnu şahittir. Tiyatro ve roman gibi ebedi neşriyata nüfuz eden Jean Paul Sartre'in, varlığımızın tabii ve hayati yapısından doğarak dışımıza çevrilen bütün istekleri yaşamının samimiyet ve hakikate bağlılık demek olduğunu iddia eden felsefi, imansızlık çevresinde soysuzlaşmış Psikopat bir zümreyi az zamanda çileden çıkarmış kâfi geldi. Üniversite aynı hareketleri karşısında üniversitenin soğukkanlılığına, daha samimi ifadeyle kansızlığına misâldir. Üniversite, hayat aşkı aradığımız bir çağda rönesans değil, hayat kaynaklarımızı kurutan bu fikir cereyanları karşısında ufacak bir tepki bile yapmamıştır. Üniversitenin içtimai hâdiseler karşısında takındığı tavır da başka türlü olmadı. İsyanlar Anadolu'yu sarsarken üniversiteden tedavi ifadesi değil, bir cümlecik tefsir olsun işitilmedi. Birçok inkılaplar yapıldı. Üniversite sade siyasetin meddahlığını yaptı. Bir siyasi parti hayata oklar yağdırıyor, üniversite erkânı duâ hocaları dedegân gibi ona tehlilân oluyorlardı. Ne bir tenkid, ne bir tereddüt, ne de fikir ve aydınlık cephesi olan varlıklarının çiğnenmiş olduğunun ihtarı. Nihayet bahşişleri ni aldılar, muhtariyet kazandılar. Anlaşıldı ki mideleri ve saadetleri koruyucu siyasete sınıksız bağlanarak millet kültürüyle bütün bağları koparmanın hikmeti bu imiş. Milletın mazisi, dini felsefesi ve istikbale çevrilmiş iradesiyle yapayalnız bırakıldığını gösteren bu misâllerle belirtmeğe çalış-

tığım, münevverlerin ihanetidir. Neticceyi bir Erzurum köylüsünün şu ifadesinde belâgatle öğreniyoruz : «Bizim münevverlerimiz vagonlarından kopmuş lokomotiflere benzerler. Onlar kömürleri tükendiği yerde kalır, biz burada gebeririz.» Filhakika ne üniversitelerimizde İbrahim Hakki'lerin, Yunus'ların ruhu, ne de Yunus'ların, İbrahim Hakki'ların ruhunda üniversitemizin tohumları görülüyordu. Böylelikle iki yabancı ruh, âdeta iki millet manzarası meydana çıktı : Biri bin yıllık hayati, 1300 yıllık ideali ile yaşıyor, Anadolu'nun varlığında barınıyor, öbürü ona her sahada karşı koyan sözümler münevverler zümresini teşkil ediyordu. Aradaki uçurum, Erzurum köylüsünün bir hikmet olan ifadesinde barınan buhranı yarattı. Bu münevverler millet kalbinin çarpıntılarını çok kere yumrukla, gayızla, ithamla karşıladılar. Bu cemaat, kendilerinin değil mi? Hasta ise niçin acıyıyorlar? İrtica mı varmış? Tezyifler, hakaretler, tehditler. Hastasına şiddet ve hararetle saldıran doktor görül-müş müdür? Hakikat şu ki, bu adamlar, bu sözde münevverler bizim doktorlarımız değildir. Bin yıllık tarihiyle bin üç yüz yıllık mukaddesatına rağmen büyük milletin bütün cehti, bütün gayreti; daha ne zamana kadar efendilerini biraz insafa davet etmek ve dâima merhamet dilenmek olacak? Cemiyetimizdeki Patrisyon-Plep ayrılığı, zaman oluyorki patrisyenler esir manzarası haline geliyor ve yine zaman oluyor ki, yirmi milyon köylüyü parya durumundan kurtarmak için mücadele edenler, zulme tutulan alkış sesleri arasında boğuluyorlar. Günün birinde Plep kuvvetlenince mücadele her iki taraf için yumruk ve tehdit döğüşmeleri şekline giriyor ve işte iki millet, iki irade, iki kuvvet çarpışıyor.

Üniversitenin ortaya koyduğu ahlâk ideali nedir? Bu epikür ahlâkı mıdır? Vazife ahlâkı mıdır? Hıristiyan veya islâm ahlâkı mıdır? Bu nokta tamamen meçhûl. Çünkü böyle birşey yoktur. Gençliğin sahipsizliği denince ilk akla gelen işte bu dâvanın perişan manzarasıdır. Bu perişan sahne de tekmelenen geleneklerin yerini büyük şehirlerde azar azar yabancı kültürlerin şekil ve hayat kazandığı yabancı akillarla ahlâklar doldurmaktadır. Milletın kanıyla kazanılan zaferin pek büyük hissesini düşmana îade eden Lozan muâhadesinin maarifte kapitülasyonları kabul eden maddesiyle kalp ve kafalarımız yabancı ruhlara teslim edildi. Bütün dünya ile münâsebetlerin gitgide kuvvetlenmesi, millet hayatı içinde sıkıntı duyanlara ferahlık getirdi. Onlar şimdi herçeşit medenî vasıtalara, neşriyatla, sinema ve tiyatro ile, radyo ile yabancı dünyaların iggüdülerini bizim ahlâkımızın prensipleri hâline getiriyorlar... Ve üniversiteden bir inilti bile çıkmıyor.

Doç. Dr. Nurettin TOPÇU
(Türk Yurdu, Sayı: 9, Aralık 1959.)

FORUM'un NOTU :

1 — Okuyucularımızın tekrar, tekrar okumaları için Türk Yurdu'nun 9 ncu sayısında çıkan bu yazıyı aynen yayınıyoruz.

Yazının en dikkate değer tarafı bir kültür dergisinde ve «doçent doktor» unvanlarıyla neşredilmiş olmasıdır.

2 — Türk Yurdu'nu çıkartanların bu yazıda ileri sürülen görüşlere iştirak edip etmediklerini dergilerinde veya dergimizde açıklamalarını temenni etmekteyiz.

3 — Üniversite ve mensupları hakkında bu kadar ağır hüküm veren bir yazarın, üniversite tarafından tevcih edilmiş bulu-

nan «doçent» ve «doktor» unvanlarını kullanmasındaki fikri tenakuzu bilhassa belirtmek isteriz.

4 — Yazı sahibinin bu unvanları kullanmak suretiyle üniversitelerimiz hakkında yazacaklarını okuyucularımıza duyurmaya devam edeceğiz.

Ve vakti gelince bu yazı veya yazılar üzerinde tekrar ve etraflıca duracağız.

Kültür Ve Sanat

Konyada Mevlânâ Töreninde

Vasfi Raşit SEVİĞ

(Geçen sayıdan devam)

Büyük İskenderin fetihlerinin hayrete geçen sonucu 'Kenanilini' "İsraili" yunanlılık ile İskenderiyede, Mısır'ın bu yeni merkezinde temasa getirmiş olmasıdır. Yahudilik iki büyük istihaleye uğramıştır. Bu istihalenin, yani bir halden diğer bir hale geçişinin birincisini İskenderin fetihleri yapmıştır. Tevrat rumcaya tercüme edilmiş ve Yunan dili Yahudiler arasına yayılmıştır. İkinci istihale İslâmiyet ile vukua gelmiş ve Yahudiliği dili ve dini ile birlikte Arap kılmıştır. Ona müsta'ربة (araplaşmış arap) adını verdirmiştir. İslâm uzun müddet kendisine bir merkez aramıştır: Şam, Kûfe, Bağdat, Füstas (Kahire), Kirvan, Endülüs ve nihayet İstanbul. İskenderin adını taşıyan ve onun tarafından kurulan İskenderiye siyaset sahasından silinmiş Atina'nın yerine hemen fen ve edebiyatın merkezi oldu. Bu muvafakiyete ulaşmakta 700.000 cilt kitabı ihtiva eden kütüphanesinin büyük rolü olmuşdur. Konya henüz böyle bir kütüphaneden mahrum bulunmakta ve bu sebepten açılacak Selçuk Üniversitesi bir orta tedrisat seviyesinden ileri gidebilmek için çok gayret göstermeğe mecbur kalacaktır. Bağdat İskenderiyeyi Memunun yaptırdığı tercümelere geçti. Bizde klâsiklerin tercümeleri ise durduruldu. Milletler birbirlerini tercümelere öğrenirler ve aydınlar en azdan kütüphanesi, neşriyatı zengin iki milletin dilini bilirler.

İskenderiye yakın doğudaki merkezi mevki sayesinde her ırkın, her taraftan gelen mümessilleri ile doldu. Artık bütün doğunun ananeleri, Yahudi itikadı, Yunan düşünceleri: Platonun, Aristonun, stoiklerin fikirleri oraya göç etti. Pek kısa bir zaman sonra da yeni doğan hıristiyanlığın akideleri gelip ceryanlara katıldı. İskenderiyede karşılaşan bu fikir ve iman ceryanları evvelâ savaştılar ve sonra müphem gayrimütecane bir halita halinde kaynaştılar.

İskenderiyeye onun meşhur fenerini yaptırmış olan Ptolema 100.000 Yahudi yerleştirmişti. Tevrat ve Yunan felsefesi-

nin birleşmesi "Yeni Eflâtunculuk" denilen felsefeyi vücuda getirmişti. Yeni Eflâtunculuk daha sonra Romaya ve oradan Atina'ya geçmişti. Menşeleri ve meyilleri itibariyle birbirlerinden çok ayrı doktrinlerin bir halitası olan yeni Eflâtunculuk idealize edilmiş bir tasavvuf ile hıristiyan akidelerine muhalefetini muhafaza etmiştir.

Hiç bir fikir cereyanı durup dururken birdenbire kendiliğinden vücuda gelemmez. Hâdiselerin ortaya attığı düşünceler fikren gelişmek için zaman ister. Dışardan gelen bir fikrin, evvelce tohumu atılmamış ve zemini hazırlanmamış bulunduğu yerde tutunamaz. İskenderiyeye Yunan felsefesi ve Yahudi düşüncesi gelen göçmenlerle tohum halinde serpilmişti. Bu zıt fikirlerin birbiri ile kaynaştırabilecek işlem bir günde vücuda getirilemezdi. Bu, menşeleri ve meyilleri zıt bu iki fikri birleştirmeye Milâttan iki yüz sene evvel başlandı. Amonius tarafından kurulmuş olan "İskenderiye Mektebi" felsefesi en parlak mümessilini Peygamberimizden 400 sene evvel doğmuş Plotin'de buldu. Plotin 28 yaşında iken kendisini tamamiyle felsefeye vermişti. Fakat tıpkı Şems gibi kendisine bir üstad arıyordu. Müteaddit hocalarının yanından daima mahzun ve ümidli kırılmış olarak dönüyordu. Bir gün kendisine içini döktüğü bir dostu onu Amonyosa götürdü. Plotin o güne kadar Amonyos'u tanımamıştı, Amonyos'u dinlemeğe başlar başlamaz tıpkı Mevlânâ'ya kavuşmuş Şems gibi arkadaşına dönüp "İşte aradığım bu adamdı" demiş. Amonyos'un derslerinden o kadar zevk almıştı ki Hinde ve İrana gidip oradaki tasavvufu öğrenmeye teşebbüs etti. Bunun için İmparator Gordien'in İran üzerine yürüttüğü orduya katıldı. İmparator Mezopotamyada öldürülünce güç kurtuldu ve Romaya geçti. Orada 26 sene fasılasız olarak felsefe dersleri verdi ve 66 yaşında öldü. Plotin eserlerini talebesi Porfirin ısrarı üzerine yazdı. O yazıları talebesi 9 ar kısma ayırdı ve bu sebepten o eserler "Enneades" adı ile anılmakta devam ediyor. Plotin filozofdu; o

da Eflâton ve Aristo gibi dünyayı anlamak istiyordu. Fakat yalnız filozof değildi aynı zamanda mistik bir ruh taşıyordu. Binaenaleyh öğrenmek ve dünyayı anlamak hususundaki gayreti aynı zamanda ruhunu (gönlünü) yükseltmek, maddenin ötesine geçebilmek, temizlenip pak olmak, sadeleşmek ve yer yüzünün, dünyanın hiç bir şeyi ile meşgul olmamak, ruhun tam bir yalnızlığında dalmak istiyordu. Mistikler bu hale "ma sıvadan" (gayri olan şeyden) yani Allahdan gayri olan şeyden gönül kesme derler. Mistikler ruh yalnızlığına uzlet derler. Uzlet halk içine karışmak demektir.

"Uzleti halk ihtiyar et, sen sana gel ey gönül" "Tâ bulasın uzletleyle hak katında ihtisas" (Niyazi). Tasavvufu anlatmak ve anlayabilmek için Eflâton'un nazariyelerini bilmek mutlaka lâzımdır.

Aristokles'e ne için Eflâton denmiş olduğunu iyi bilmiyoruz. Platon rumcada geniş mânasına geliyormuş, zamanının pehlivanları ile gürleşmiş ve bileklerinin kafası kadar kuvvetli olduğunu göstermiş bu dehanın omuzları ve alnı çok genişmiş; belki ona bu sebepten Platon denmiştir. Fakat Eflâtona tarihin ne için ilâhi vasfını vermiş olduğunu pek iyi biliyoruz. Eflâtonun felsefesinin değişmeyen mânasını Allah teşkil eder. Onun felsefe manzumesinin: bu ulvi demtin hiç kopmayan başını Allah teşkil eder. Mesnevide ve bütün tasavvufda sık sık rastlanan ve insana sıfat olarak verilen "küçük âlem" tâbiri onun dehasının ihsanıdır. Fakat Yeni Eflâtonculuğa yalnız Eflâton hâkim değildir. Aristonun ve Pisagor'un da bu çorbada tuzları vardır. Plotin'in düşüncelerinin esas olan bu felsefeye burada geniş yer verilemez. Yeni Eflâtonculuk garpde de yayılmıştır. Fakat şarkta kemâlini bulmuştur. Ona şarkın bütün düşünceleri de gelip katılmıştır. Hattâ insanlığın ilk dinlerinden olan ve Türklerin İslâm olmadan evvelki dinlerini ifade eden (Şaman) lığın ibadet tarzları dahi Mevlânânın eliyle İran tasavvufunun yanı başında tasavvufa girmiş olduğunu iddia edenler vardır. Sema'ya raks deyenler belki tasvirlerinde hata ediyorlar. Çünkü o raks değildir. Şamanların ibadet tarzlarıdır. Frenkler böyle iddia ederler. Hattâ aziz dostum Tahsin Ömer Mayatepek de Güney Amerikada Türk lüğün izlerini ararken yüksek bir dağın tepesinde güneşin doğmasını bekleyen halkın doğuş esnasında yaptıkları ibadeti mevlevilerin sema'ı sanmış olduğunu söyler.

İslâm tarikatlarında, İslâm âyinlerinde "raks" olduğunu bilmiyorum, bu sebepten menşei itibariyle dinden kopmuş ve çıkmış olan raks çeşitli sırlı mânaları taşımıştır. Eğer dendiği gibi "raks ibadettir" sözü bir hakikat ifade ediyorsa sema, da gerek Şamanilikte gerek Mevlevilikte bir ibadet ve bir duadır. Eski devirlerin mukaddes fâhişeleri olduğu gibi mukaddes rakkas ve rakkaseleri de vardı. Hazreti Davut, Tevrat'ın içinde muhafaza edildiği küçük sandığın önünde raks edermiş. Davut yeryüzünde güftenin ve bestenin piri. Hareket halinde olan namenin de yani raksın da piri olabilir. Sema'ayı anlata-

bilmem için "Plotin'in madde ve ruh hakkındaki görüşlerini biraz anlatmaklığım lazım geliyor. Plotin, en aşağı, en âdi tabakada bulunan gerçeklerden derece derece basamak basamak en yükseği olan Alaha çıkar. Plotin'e göre en aşağı tabakada madde vardır. Madde cismi olan ve hislerimizin altına giren her şeydir. Bu itibarla ruhi ve mânevî olan her şeyin zıddıdır.

Fakat maddenin metafizikteki mânası müşahede etmeye biz insanların mecbur bırakıldığımız ve bizce mahiyeti meçhul bir şeydir. Meselâ portakal bizler için koku, renk, tad gibi hislerin heyeti mecmuasıdır. Fakat bu çeşitli hisleri biz yaratmıyoruz. Bu hisler gerçî bizdedir, fakat biz zat bizden gelme şeyler değildir. Madde bu hisleri bize zorla kabul ettirmektedir. Bizde olmadığını da bize zorla kabul ettirmeleri ile anlıyoruz. Bu hislerin şuurumuza girişlerindeki nizam dahi bizim arzumuza tâbi değildir. Çünkü insan meselâ atı arabanın içinde oturur, arabacıyı da koşunun içinde arabayı çeker görebilmekte serbest değildir. Demek ki dışarıda bizim üzerimizde çeşitli tesirini gösterebilecek şeyler gerçekten mevcut olan şeylerdir. İşte o gerçekten mevcut olan şeylere madde diyoruz. İslâm mistikleri maddeyi suret kelimesi ile ifade ettiklerine göre suret maddenin diğer bir ifade tarzı oluyor.

Madde Eflâtunun ve Aristonun anladığı mânada belirtilmemiş (gayrimuayyen) bir kudrettir. Bu kudret veya kuvvet, her sureti almağa yani her şekli alabilmeye kudretlidir. Fakat maddenin alabildiği her suretin arkasında onu izah edebilen bir prensip vardır. Bu prensip kendisinde ebedî imkânları ihtiva eden egemen tasarruftur. "Kün" (01) deyince "Feyekûn" (oldu) yapan tasarruftur.

Maddenin üstündeki tabakada özel ruhlar vardır. Plotin de Aristo gibi ruhun maddeyi zamana soktuğunu söylüyor. Yani ruh maddeye maddî bir suret, belirli bir suret vermekle o müphem mümkünvüdü filhal hâzır kılıyor; Ona şeklini veriyor. Plotin bu zamana sokmak prensibinin, maddeyi filhal hazır bulundurmak prensibinin "İde" den başka bir şey olmadığını kabul ediyor. Platon'un felsefe sisteminin temeli olan "İde" yi basit bir surette anlatabilmek için onu cins isme ve sifata benzetebiliriz. Meselâ atların her biri ayrı vasıf ve ayrı kıymet taşır. Yalnız bütün atlar mücerret at "İde" sinde toplanır. Maddî bir insan insanlık idesinde mevcuttur. Fakat Plotin "İde" yi stoikler gibi cisimden ayrı görmüyor. Cisme iç olan "İde" maddenin içinde bulunur. Peygamberimiz de, Âdem de, İbrahim de, Musa da, İsa da birer surettir. Karakterleri birbirlerinden ayrıdır. Fakat her biri, müstakillen değil insanlık, hattâ enbiyalık "İde" sinde birleşemezler. Bunların her biri başlı başına birer kıymettir, birer idedir. Süleyman Çelebi de Mevludu ile bunu ispat eylemek ister. İşte Plotin bunu anlatmak istiyor.

Özel ruhlar kainata şâmil yayık ruhun tecellisidir. Özel ruhlar o evrensel ruhta bulunur. Bizat evrensel ruh vası-

tasiyle o evrensel ruhun içinde erimiştir. «Ete kemiğe büründüm Yunus oldum» bununla beraber özel ruhlar kendi özel ruh ve faaliyetlerini muhafaza ederler. Tabiatta mevcut her hareketin prensibi ruhtur. Hareket eden her şeyin ruhu vardır. Hayat evrensel ruh gibi tabiatın her tarafına yayılmıştır. Suretler arasındaki sevgiyi, sempatiyi, incizabı bütün bu hallerin sebebi bize yalnız hayat izah edebilir. Bu sempati cansız sanılan eşyaların arasında dahi vardır. Ses çıkartan bir telin ihtizazları (titremeleri) yakın bulunan bütün tellere sirayet eyler ve hepsi biröden bir birleşme halinde ihtizaza gelir.

"Lerze versen çok mudur ezama ey gûyay-ı râz"

"Tâ ebed ervaha sâzındır medarı ihtizaz"

(Ey sırları söyleyen insan, cisimlere titreme versen çok mudur? Ebediyete kadar ruhlara ihtizaz desteği olan sazındır)

Evrensel ruh hem bölünmüştür, hem de bölünebilmesi imkânsızdır. Asla hakikî bir surette bölünmemiştir. Asla bölünmez ve asla kendisi bölmemiştir. Çünkü evrensel ruh daima tam olarak kalır. Eğer kendisini bölmüş gibi gözüküyorsa bu gözükme cisimlere nazarıdır. Çünkü cisimlerin özel vasfını bölünebilmeleri teşkil eder. Bölünebilen cisim evrensel ruhu tam olarak içine alamaz. Burada Şeyh Galibin "Bir şülesi var ki şem'i canın - Fanusuna sığmaz asmanın" beytini hatırlıyalım. Evrensel ruh hiç bir maddenin fanusuna sığmaz. Artık burada duralım ve Plotin'i takip etmeyelim. Sem'aa gelelim.

Mevlevî dervişleri dönmekle ruhlarının icabına uyuyorlar. Cisimlerini kaybedip ruhlarını arttırmak: Kâinatın fanusu içine sığamayacak hale getirmek istiyorlar. Bunlar başlıbaşına birer kâinat olmak için yıldızların devrini (dönüşlerini) taklit ediyorlar "Gökler gibi dönerim gün gibi dolanırım" "Devr ile eğlenirim çağırırım dost! dost!" (Niyazi) Ayaklarını kendi vücutlarına mihver kılarak kendi mihverleri etrafında bir çark gibi dönüyorlar. Sonra, dünya gibi kendi mihveri etrafında dönen bu dervişler, aynı zamanda dünya gibi Şems'in etrafında dönüyorlar. Bu bir raks mıdır? Tâyinini görmüş olanlara terk ediyorum. Bir beyt vardır. "Benim de ağzımdan yâr öpse ben de ney gibi coşarım" me-alindedir. Ney coşmuyor, inliyor. Dervişler raks etmiyor, onların halinde ve hareketinde neşe yoktur. Çarşıya gerilmiş bir insanın mütevekkil hali vardır. Kollar uzanmış, baş can çekişenin başı gibi omuzlar üstüne düşmüş. O sem'alar dünyanın bir türlü sonu getirilemeyen ve yok edilemeyen temerküz kamplarında inlemiş şehitlere birer ithaftır. İnsan gökte samanyolundan başka bir yol daha bulamamıştır. Dervişlerin döne döne o yoldan geçip birer yıldız haline dönmelerine açılmış etkileri mâni olmaktadır ve onları, bir paraşüt gibi tekrar o temerküz kamplarına indiriyor ve ortada «Neron» ların bahçelerinde engizisyonların odunları üzerinde birer meşale gibi yaktırıyor: "Ne cinstir aslın ey bekâsı" - "Kim ab-i hayatın oldu ateş" (Fuzulî).

Plotin'in cüretli ve yüksek metafiziği kendisinden sonra sadakatsız şakirtler eline düştü. Hattâ eserlerini yazdırtmış ve toplamış olan talebesi Porfir bile hocasını izah ederken ona fazla bağımsızlık göstermişti. Porfir hıristiyanlığın düşmanı olarak gözükte ve böyle şöret aldı. Bir eser kaleme aldı, o eserde eski Yunan Felsefesini yeni Eflâtunculuk ile izah etti ve o felsefeyi hıristiyanlığın karşısına dikti. Bizansda hıristiyanlığı yayan İmparator II. Teodos Porfirin bu eserini yaktırdı. Jamblik, Porfir'in gayretini devam ettirdi. Fakat yeni Eflâtunculuğun içinden felsefeyi attı ve yerine ideal haline çıkarttığı hulyaları koydu. Yani İlim yeni Eflâtunculuktan kovuldu yeri gayesinden ayrıtılan din kondu. Gayesinden ve mânasından ayrılan din hur'afe olur, artık hakikati mânası değiştirilen ve gayesinden uzaklaştırılarak hurafe haline getirilen din ile anlamaya kalkıştılar. Hattâ büyü dine sokuldu. Jamblik eski Mısırın dinî hurafelelerine yeni Eflâtunculukta yer verildi. İç temizliğine Plotin'in takip ettiği yoldan başka bir yolla varılabileceğini söyledi; şeyhlerin mertebelerinin müridlerin üstüne çıkarttı. Putperestlik âlemi Allahları kendilerine müsait kılmak için bir takım âyinler yapar ve ilâhiler söylediler. Tanrıları gökden bir takım resimlerin ve heykellerin içine indirirlerdi. Böylece tanrıları daha iyi ellerinde tutmak için onları temsil eden heykellerde oturturlardı. Tekrar putperestlik başlamış ve Porfir ile Jamblik onu hıristiyanlığa karşı şiddetle himaye eder olmuşlardı. Tanrıları gökden indirmek ve heykelleri lâmekân Allahı "beytullah" yapmak kâfi gelmiyordu. Bunun için Porfir ve Jamblik plotin'in vedd hakkındaki nazariyesini maddî bir şekilde tefsir ederek Allahın gelip insanda oturmasını sağladılar. İnsanı Allahın tapmağı haline getirdiler. İnsanı Allahın canlı bir heykeli kıldılar. "Vislat"ı böylece gerçekleştirdiler. Bundan da bir çok âyinler ve dualar doğdu. Milâttan sonra 529 da hıristiyanlık ile çarpışan Atina mektebini impartor Justinianus kapattı ve Yeni Eflâtunculuğa Yunanistanda son verdi. Fikir bu karışıklık içinde, bu zıt tabirler ve zıt meyiller arasında bir türlü yolunu bulamıyor. Onun için bütün tasavvufu insanın insana aşkı olarak kabul ediyorum. Tasavvufu en büyük hakikat olan Allahın ne yerde ne gökde olup ancak temiz bir kalpde olduğunu bildiren sözde görüyorum. Kur'an dilde kalan imana islâmiyet diyor. Kalb ile tasdik edilene yani kalbe nufus edenine iman diyor. Kalbe nüfuz etmeyen bütün medeniyet, zulmetten ve zulümden ibarettir. Medeniyete roketler içinde rastlanamaz yalnız kalplerde rastlanabilir.

Bizim tasavvuf dediğimize frenkler mistikçilik derler. Bizim tasavvuf kelimesini dervişlerin giydikleri sofdan almış olduğumuzu söylerler. Frenkler mistik kelimesini rumcadan almışlardır. Mânası hem masal demektir, hem sır demektir. Her büyük islâm mistiğinin isminin ardına "Allah büyük sırrını kutsal kılsın" mânasına gelen cümleyi belki bu sebepten ilâ-

ve ediyoruz. Sırların ifade eyledikleri mâna öbür dünyaya ait mânalardır. O mâna bu dünyadaki hayat sahamızda yapabildiğimiz tecrübelerin dışında durmakta olan, öbür dünyadaki, kimi için muhakkak ki mi için muhtemel kimi için madun hayatın sırlarını ifade etmektedir. Dünyada vahdete ulaşmaya imkân yoktur. Kutuplarda kış, Afrikada yaz vardır. Dünyada dört mevsim vardır. İlimin vazifesi bu çeşitlilik arasında bir merkez bulablip durmaktadır. Tasavvuf çeşitli derece ve şekilleri haizdir. Onun en aşağı derecesi Mevlânâ hakkında farsça ve türkçe yazılmış güzel şifirlerini törende dinlediğimiz Nedim Ökmen gibi zatlarda gözükür, dilimiz bu gibilere seven (muhip) der. Muhiplerde yalnız bir merak hissi, şüphe, korku ve ümittin mürekkep karışık bir duygu bulunur. Hülâsa edersek diyebiliriz ki, muhiplerde sadece mistik bir huzursuzluk bir endişe vardır. Bu muhiplerin adlarının ardından sırlarının kutsal olması hakkında bir temenni sarfedilmez. Büyük mistikler ise öbür dünya ile doğrudan doğruya vâki temasları sayesinde sırlara aşinadılar. Büyük şairimiz Hâmit "Şair olur ki güşuna sesler gelir müdam" der. Peygamberlerin de kulaklarına devamlı surette sesler gelmiş kimselerdir. Büyük Peygamberimiz de Cibril'i gözü ile görüyor Allahdan getirdiği sözleri işitiyordu. Cibril onun akından başka bir şey değildir diyenlerin sözlerinin tahlilî konumuz dışıdır. Fakat vahiyden ve ilmi ledünden yani Allahın sırlarına bizi vakıf kılacak ilimden mahrum olan bizler için akıldan başka bir araştırma âleti olamaz. Mistiğin öbür dünyayı ruhi bir hassasiyet ile müşahede edebildiğini söylerler ve vecdi ruhi hassasiyet nizamı içine sokarlar, ruhun sevinçli veya gamlı olması, fakat daha ziyade kendinden geçecek kadar sevinçli olması haline vecd deniyor. Vecd mistik (sofu) ile Allah arasında vukua gelen en samimi temastır. Halikle mahlûku aşk vasıtasıyla bir kabın içinde eriten ve kaynatan haldir. Tabiri aradaki nefreti ifade etmek için "onunla bir kapta kaynamağa imkân yoktur" diye sarfedilen sözden anlıyorum. Vecd "iki" yi bir kapta kaynatmak ile eritmek suretiyle «Bir» yapan aşkı ve âletini ifade eder. Vecd halinde aşk en yüksek derecesini almıştır. İşte şimdi Fuzulînin divânına başlarken besmele olarak yazdığı kıt'anın mânası çok iyi anlaşılır: "Aşıklara hidayet yolunu muhakkak ki aşk aydınlatır. Hakikat yoluna sapmış olanlar yalnız aşka uyarlar... Birlik vadisi hakikatde aşk makamıdır. O vadede kim sultandır kim dilencidir yani kim Allahdır, kim kuldur teşhis edilemez." Plotin Allahı daima "Bir" tabiri ile ifade eder ve vecdi anlatırken der ki: "Ruh Allahı ruhun kendisinde mevcut zekâyı bayıltması suretiyle görebilir. Zekânın iki kuvveti vardır. Bu kuvvetlerden biri düşünmek kudretidir. Ruh (bizim tabirimizle gönül) düşünmekle yalnız kendinde olanı görür diğer kuvveti ile de üstünde bulunanı, bir nevi sezîş ve müşahede ile görür. İki varlık bir olur." Niyazi Vuslat halini plotin gibi anlatır: "Nizayi yârını bulmak, ya-

nında eğlenip kalmak - Varıp BİR ile bir olmak, ne güzeldir ne güzel" der.

Plotin'e devam edelim: "Bu mahremiyeti yeryüzünde yek vücüt olmağa çalışan aşklar taklid etmeğe uğraşmaktadır. Allah ile birlik halinde artık ruh kendi cismini, taşıdığı cismi hissedemez; artık yaşadığını bile hissedemez, insan olduğunu dahi hissedemez; dünyada olanları dahi hissedemez. Çünkü bunları düşünmek ve duymak bir düşünüş olur; intihatsız zevklere kavuşmuş ruhun dünyaya ait şeylerle uğraşmağa ne vakti ne arzusu vardır." Şimdi daimi bir vecd halinde olan ve Allah ile bir olmuş bulunan Mansurun "Allah benim" (Enel hak) demiş olmasının sırrı çözüldür. "Lentranî" ayetinin mânası anlaşılır: Hazreti Musa Sina dağında Allaha Lentranî (seni görebilsem) diye yalvarıyor Allah Musaya şimdi dağa gözüküceğim, eğer o beni görebilmeğe tahammül edebilirse, sen de görebilirsin diyor; dağa gözüküyor dağ parçalanıyor, Musa bayılıp yere düşüyor. Allahın seyirine dahi tahammüle imkân yoktur. Fuzulînin Mecnûna söylediği şu sözler Plotin'in anlattıklarının ayınıdır: "Öyle sermestim ki idrak etmesem dünya nedir - Ben kimim sâki olan kimdir mey ve sehpa nedir". Plotin'in insan vecd halinde cismini hissetmez sözünü gene Fuzulî Mecnûna "Ref oldu bu itibari suret - Hâşâ ki olam şikâr-ı suret" sözleri ile ifade ettiriyor.

Tekrar Plotin'e dönelim "ruh Allahı aradıktan ve onu karşısında bulduktan sonra Allaha atılır ve kendi kendisini temaşa etmeyip Allahı temaşaya koyulur". İslâm mistiğinde aşkı belirten hikâyeler arasında aşk sevgilisini seyredirken o kadar onu temaşaya dalar ki elinde tuttuğu mumun bittiğini ve alevin parmaklarını

yakmağa başlamış bulunduğunu dahi hissedemez.

"Yarab belâyı aşk ile kul aşına beni
Bir dem belâyı aşkdan etme cûda beni"
Fuzulî

Yine Plotin vecde ait yazdıklarında onu şöyle anlatıyor "Allaha kavuşmuş aşkın saadeti ne büyüktür. Bu saadeti tamamı şolanlar onu bir dereceye kadar yeryüzünün aşkları ile sezebilirler; fakat bu yalancı bu öldürücü aşklar vecd i anlatamaz. Aradığımız iyilik hali bu değildir. Aşkın hakiki konusu Allahdır. Kendisi ile birleşebileceğimiz ve aynı olacağımız yalnız odur. Çünkü tek o (BİR) ruhumuzdan et ve kemik perdesi ile, zarfı ile ayrılmış bulunmuyor. İlahî ve mesut olan adamların hayatları işte böyledir. Dünyanın her şeyinden: "Ma siva'dan el etek çekmek, yer yüzünün şehvetleri hor görmek, gönülleri kendisine yalnızca ve başbaşa ulaşabilecekleri Allaha doğru yöneltmek lâzımdır. Plotin'in anlattığı bu aşkı sofular Leylâ ve Mecnûn gibi yazdıkları efsaneler ile anlatmağa kalkmışlardır. Hikâyeler hiç bir zaman Mecnûn ile Leylâyı birlikte dünya evine sokmamışlardır; onlara birbirlerinde şehveti aratmamışdır. Şimdi Fuzulînin; "Mechîsl vashında gıryan olduğum mazur tut"

"Bu bir tabiat ki kalmış gam zamanından bana"

diyem sözünü hatırlayalım.

İslâm mistikleri Leylâ ile Mecnûnu mezarda dahi birleştirmezler, yan yana yattıkları mezarlarının arasından onları ayıran kara çalılar çıkarırlar. Hıristiyan mistikler Leylâ ile Mecnun gibi aşkı temsil eden tipleri hayatta birleştirmezler, fakat ölünce her ikisinin mezarında biten güllerin dalları ile birleştirirler.

(Devamı var)

İngiliz Kültür Heyetinin Litograf Sergisi Münasebetiyle

Mehmet Metin NİGAR

Geçen Kasım ayının ortalarında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonlarında açılan ve geniş ilgi toplayan Viyana Güzel Sanatlar Akademisi gravür ve litograf sergisinden sonra, İngiliz Kültür Heyeti 7 Aralık tarihinde eski ve yeni İngiliz litografi sanatkarlarının eserlerinden müteşekkil bir sergi açtı. Bu vesile ile de bir kaç yıldır ara verdiği güzel bir geleneği canlandırmış oldu. Okuyucularımız İngiliz Kültür Heyetinin Türk-İngiliz münasebetlerini ilgilendiren eski ekspozisyonlarını hatırlıyacaktırlar.

Fotografin icadından önce gravür günlük hâdiseleri tesbit eden yegâne vasıta idi. Gravürü hakiki san'at haline getiren büyük ustaların yanında, tanınmış ressamlar da, zaman zaman gravürde hünnerlerini denemişlerdir. Dünya müzelerinde büyük gravür koleksiyonları vardır.

Şehirli Doğu âlemini batıya tanıtmak amacıyla veya politik sebepler yüzünden pek çok sanatkar Kanunî devrinden itiba-

ren, İngiliz gravürçüleri önemli bir yer tutumuzu bütün cepheleriyle tesbit etmeye çalışmışlardır. Bu yabancı sanatkarların içinde, bilhassa Onsekizinci Asırdan itibaren, İngiliz gravürçüleri önemli bir yer tutar. Bunlar arasında belli başlılarını kaydedelim:

Battley, Francis Smith, Richard Dalton (1720-91), Henry A. Barker (1774-1856), Thomas Allom, Sir David Wilkie ve William Henry Bartlett (1809-1854). Bilhassa Bartlett ve Allom yapmış oldukları bol sayıda gravürlerle memleketimizde çok tanınmış, eserleri tarih mecmua ve kitaplarımızda defalarca yayımlanmıştır.

Öte yandan, gravürün grafik sanatlar arasında önemli bir yer alması geçen yüz yılın ikinci yarısına, yani modern sanat dediğimiz hareketin Fransada gelişmesi sırasına rastlar. Grafik sanatlarda emeği geçen büyük İngiliz sanatkarları şunlardır: Aynı zamanda şair olan William Blake (1753-1826), Thomas Bewick (1753-

1828), **J. M. W. Turner** (1775 - 1851), **John Leech** (1817 - 1864), **Charles Keene** (1823 - 1891), **Sir John Tenniel** (1820 - 1914), **George Du Maurier** (1) (1834 - 1896) ve **Sir Max Beerbohn** (1872).

Çağdaş İngiliz resminin iki büyük devri **Walter R. Sickert** (1860 - 1942) ve **Henry Moore** (1898) da gravür ve litografya alanında isim yapmış sanatkarlardır.

İngiliz Kültür Heyeti, bilhassa çağdaş İngiliz resminin başlıca temsilcilerine ait eserleri şehrimiz sanatseverlerinin ayaklarına kadar getirmekle teşekküle değer bir hizmette bulunmuştur. Çünkü çoğu daha son harp yılları veya harp sonrası döneminde isim yapan bu genç kuşak sanatçıları Türk toplumu ancak bu sergi sayesinde tanımış oldu. O genç sanatçılar ki, milletlerarası alanda İtalyan ve Fransız meslektaşlarıyla aynı önemli ileri atılışı paylaşmaktadırlar.

Sergideki eserleri incelemeyen önce gravür ve litografya konusundaki bilgimizi de bir iki cümle ile tazeleyelim. Bilindiği üzere grafik sanatlarında en eski teksir usulü tahta oymacılığıdır. Sekizinci yüzyılda Çinde icâdolunduğu iddia edilirse de, adı geçen yüzyılda müstakil bir devlet olan Uygur Türkleri (2) tarafından Budist tekstlerini süslemek için kullanıldığı daha kuvvetli bir ihtimaldir. Medeni plâkalar üzerinde Gravür ise Onaltıncı yüzyılda Avrupada icâd edilmiş olup, ufak farklarla beş kısma ayrılır. Litografya 18. yüzyılın son yıllarında Senefelder adlı bir Almanın icâdıdır. Su ile yağın uyumsuzluğu prensibine dayanır. Bavyerada çıkan bir çeşit sünger taşı üzerine yağlı tebeşirle çalışılır ve desenler pres vasıtasıyla kâğıda geçirilir.

Sergide teşhir olunan eserlere gelince:

Geçen yüzyıla ait litograflara üç pano ayrılmıştır. Orta panoda 1860 tarihli gayet büyük boyda bir harp sahnesi şeref mevkiinde idi. Kars savunmasıyla ilgili bu tablonun altında şu satırlar okunuyordu: **Sir Penwick Williams** ve heyeti erkânı Karşılara vedâ ederken. Aynı panoda 1854-6 Svestopal habine ait normal boyda altı litograf yer almıştı. Bunlardan biri Selimiye Kışlasında hastane haline getirilen koğuşlardan birini, bir başkası **Balaklava** muharebesinde meşhur İngiliz **Hafif Süvari Alayının** Moskof topcusuna karşı hücum sahnesini göstermekteydi.

Öteki iki panodaki litograflar başlıca iki önemli kitaptan alınmıştı. Bunlardan biri "**Lewis'in İstanbul Resimleri**" albümüdür. 1835-36 yıllarında yapılan bu resimler **Coke Smith**'in orijinal işlemlerinden **John F. Lewis** tarafından taşla işlenmiştir. Bunlar arasında Boğaziçinde bir kahve ile bir aktar dükkânı adlı tablolar ciddi ilgi çekici idi. Öteki kitap "**Şarktan İşlemler**" adını taşımaktadır. Ressamı **Lyndy La Tenison**'dur; 1848 de basılmıştır. Kitaptan beş litograf teşhir ediydi. O tarihte Osmanlı İmparatorluğuna ait olan ülkelerden çeşitli görünüşleri tesbit eden eserlerdi. Bu arada **Kavaklardan Karadenize** doğru güneş batarken çalkantılı bir deniz manzarası bilhassa göz alıcı idi.

Bu eski litograflar arasında iki de büyük kütüphanede gravür bulunmaktaydı.

Lord Baltimore'un koleksiyonundan iktibas edildiği kaydolunan bu tanınmış gravürler devrin İngiliz Sefirinin Vezir-i azam tarafından kabulüyle, Yüksek Kaldırım mevlevihânesinde sem'a eden dervişleri tasvir etmekteydi.

Çağdaş litografyacılarının eserlerine gelince. Bunlar arasında milletlerarası ad yapanları doğum sırasıyla şöyle sıralayabiliriz:

Jankel Adler (1895 - 1949), **Henry Moore** (1898), **Ceri Richards** (1903), **Keith Vaughan** (1912), **Robert Calquhoun** (1914), **William Gear** (1915), **John Minton** (1917 - 57), **Robert Adams** (1917) ve **Michael Ayrton** (1921).

Adler'in sergide iki eseri vardı: **Çıplak ve Davud**. Bunlar renk, kompozisyon, icrâ ve ifâde bakımlarından serginin en olgun ve başarılı eserleri arasındaydı.

Cesur ve dinamik sanatkar, abstrakte heykeltıraş, sürrealist ressam **Henry Moore** uzun yıllar delik deşik figürleri yüzünden "İngilterenin graviyer peyniri heykeltıraşı" lâkabıyla karikatüröülerin ve kemalîyenlerin alay mevzuu olmuştu. Şimdi 1942 de ölen **Sickert**'le birarada İngilterenin en seçkin sanatçısı olarak kabul edilmektedir. Sergide, yazık ki tek bir eserle temsil edilmişti. Bu, 1950 tarihli "ayakta figürler" adını taşıyan litograf, yeşil, sarı ve gri tonlarla çalışılmış, iki sıra halinde moore-vârî figürler ihtiva eden tipik bir parçaydı.

Ceri Richards'ın iki litografı vardı. "**Piyanolu enteryir**" ve "**Piyano Çalan Kadın**" Birincisi **Picassonun** abstraksiyonlarını hatırlatan kalabalık bir kompozisyon Diğeri daha sade ve dinlendirici. Renkleri de azdı: mavi, sarı ve beyaz. Sanatçının ismine lâyık bir eser.

Keith William yaşayan İngiliz ressamları arasında mümtaz bir yer sahibidir. Eserleri müzeler girmiştir. Sergide üç eseri vardı. "**Güneş Batarken**", "**Kayık Figür**" ve "**Mavili Kadın Portresi**" adlarını taşıyan bu üç eser gölgesiz rahat bir çalışış tarzı göstermekteydi :

Geniş boşluklar, derinlikten ziyade hacme, perspektiften ziyade armoniye önem veren, renk bakımından yarım tonları kökünden reddeden bir sinasna.

"**Kayık figür**" gri, beyaz ve kirli turuncu tonlarla çalışılmış başarılı bir eser.

Robert Colquhoun Fransa ve İtalyada bursiye olarak çalışmış bir sanatçı. Harp sonrası genç Glasgon gurubu öncülerinden. Avrupadan edindiği sürrealist temayülleri henüz muhafaza etmekte. "Kollarını kavuşturmuş kadın" adlı eseriyle İngiliz sanat tarihine giren bu kudretli ressamın sergide "**Madenada kuklalar**", "**Bah-Londrah Bar Kızı**" adlı beşinci eseri cid-cevan", "**Uyuyan Kadın**" ve "**Kadın ve Keçi**" adlı dört litografı da başarılı. Ancak den bir şaheserdi. Üzerinde iri ve siyah bir yengecin kıvrandığı bir masaya dirseğini dayamış, düşünceli ve endişeli gözlerle ihtimal ki kapıyı gözetleyen bir bar kızının siyah beyaz tonlarla çalışılmış portresi seyredenlerin bütün ilgisini bir anda kavrayacak kudrette bir eseri.

William Gear'in 1950 tarihli "Siyah ve penbe kompozisyon" adlı abstrakte eseri, resimden de anlaşılacağı üzere soğuk ve si-

cak iki rengin karışmasından meydana gelmiş başarılı bir tablo ki, soyutcuları uzun uzun düşündürülecek olgunlukta.

Genç yaşta ölen milletlerarası kıymetli **John Milton** harp sonrası sürrealist hareketinin etkisinde kalmış olmakla beraber zamanla özel uslubunu bulmuş bir sanatçı. Sergideki boğa güreşçilerini canlandıran litograf dramatik bir ifâde tarzını sağlam bir teknikle desteklemeği bilen üstün kıymette bir eser.

Robert Adams da harp sonrası kuşağı temsilcilerinden biri. Sergide üç eseri vardı: "**Siyah formlar**", "**Ayakta figürler**" ve "**İki figür**". Daha ziyade çizgilerle çalışan sanatçı üç eserinde de soyutculara hitâb ediyor.

Serginin en genç sanatçısı **Michael Ayrton** harp sonrası İngilteresinde pek genç yaşta şöhet yapmış kıymetlerden biri. 1950 tarihli "**Roma Penceresi**" gerek icrasındaki mükemmellik, gerekse ifâde ettiği realist ve acı mâna bakımından sanat tarihi kitaplarına geçmiş ve sanatçının tanınmasında büyük rol oynamıştır. Sergideki iki eseri de aynı yüksek evsafı taşımakta. "**Kedili Çocuk**" ve "**Uzanmış iki figür**" adını taşıyan bu litograflardan birincisi **Ochre hrule** siyah ve beyaz tonlarla çalışılmış. Dramatik, gergin bir ifâde taşımakta. Kırmızı ve yeşil tonların hâkim olduğu ikinci eser ise uzanmış iki çocuğu temsil etmekte: Yorgun, huzursuz, tetikte bir yatışları var.

Bu sergiyi tertiplemekle son senelerde kesif bir sanat hareketine merkezlik etmeğe başlayan ve her on, onbeş günde dört beş resim sergisinin birbirini kovaladığı Ankarada, yurt-dışı sanat hareketleri hakkında da fikir edinmemize fırsat veren İngiliz Kültür Heyetine teşekkür ederken, Heyetin bu çeşit sergilere daha sık yer vermesini dileriz.

Sergi 29 Aralık 1959 ve 9 Ocak 1960 tarihleri arasında Güzel Sanatlar Akademisinde teşhir edilmiş ve İstanbul sanat muhitinin de istifadesi sağlanmıştır.

(1) Büyük İngiliz kadın romancısı **Daphne du Maurier**'nin büyük babası.

(2) Müslümanlıktan önce Budist ve mâni olan Uygur Türkleri fresk ve minyatür olarak eşsiz sanat eserleri bırakmışlardır.

Sahibi :

Metin AND

Yazı İşleri Müdürü :

Osman OKYAR

Sekreter :

Bekir EKİNCİ

İdarehane : Büyük Han No. 55

Yenişehir — Tel : 26754

Haberleşme adr.: P.K.131-Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer : Ayyıldız Matbaası, Ankara, Tel : 17507

ABONE ŞARTLARI :

1 yıllık 22.—TL. - 6 aylık 11.—T.L.

Avrupa için 54 TL. A.B.D. için 90 TL

New York Okulu ve "Beat Generation"

İhan K. MİMAROĞLU

Hollywood düşmanlarının iki silâhi daha: biri, saygın William Wyler'in de super-Production kapısından içeri dalıp "Ben - Hur"u çevirmesi; öteki de, kokulu film. Super - production'u savunmaya çalışırım gerekirse ama, koku söz konusu olduğunda bunu beceremeyeceğim. İster Chanel 5 olsun, ister H2S, kokunun yaratıcıya malzeme olabileceğini aklıma getirmemişim. Olabilir miymiş? Bugünlerde Aroma Rama'yı gördüğümde ("Kokladığımda" demeli) düşünebileceğim. Öbürüne gelince, super - production'un gerçekten küçümsenmesi gereken bir yol olup olmadığı tartışmasında zayıf yanı tutabilirim ve böyle bir tartışmada çok kere unutulmuş bir gerçeği öne sürebilirim: Hollywood düşmanlarının saygı beslediği D. W. Griffith, super - production'ların öncüsü değil miydi? Ya sinema tenkidçilerinin, aydınlanmış seyircilerin öve öve bitiremedikleri bir Intolerance", bir "Birth of a Nation, Bu filmler, sonraki yılların, karşısında büyük altından gülünen dev gövdeli filmlerine kıyasla, niçin daha önemli sayılıyor? Tarih açısından belki. Öyleyse tartışılmalı sanat yüzeyine taşınmayıp tarih yüzeyinde bırakılmı ve super - production'ları topyekûn kötülemiyelim, kötüleyeceksek, Griffith'in kileri de affetmiyelim. "Ben - Hur"u sanat çevrelerine sunarken Wyler'in belirtmek gereğini duyduğu gibi "bir filmin super - production olması, kötü olması için sebep değildir."

Hollywood'un suçu bütçesindeki rakamlarda, Cinemascope'unda, Cinerama'sında, ya da Aroma Rama'sında değil, söylenecek sözünün tükenmiş olmasındadır. Bu bakıma dünyanın öteki ülkelerindeki sinema endüstrileri de daha hallice değiller. Ne var ki, büyük endüstri dışında sinema yaratıcılığı hareketleri şurada burada kendini gösteriyor. Meselâ, Amerikan sineması deyince artık, kimseyi güldürmemek için, Hollywood'u değil de, New York'u öne sürmek gerekecektir. New York henüz, endüstri yönünden, Hoolywood'la aynı terazinin keferlerinde tartılabilecek durumda olmaktan çok uzaktır. Maddî değerlerin dışındaysa, Hollywood ile New York arasında bir kıyaslama, ancak bir gericilik - ilerlilik kıyaslaması olabilir. New York okulu, Hollywood'u yok biliyor: "Hollywood can çektiyor muş.. Saçma! Hollywood çoktan öldü" diyor. Olabilir. Ama bu, ölünün iyi bir insan olduğunu unutmamıza sebep olmamalı. Ölü, ömrü boyunca bir takım kirli işlere girişmişti gerçi. Ne de olsa tüccardı. Ama varlığının hem iyi hem kötü, hem ufak hem ulu, hem kirli hem temiz yanlarıyla, kasasıyla ve kafasıyla, kâh beyninin ve gönlünün, kâh da projektörlerinin ışığıyla, dünyaya örnek olmuştu. Nasıl görmezlikten gelebiliriz! Bugün dünyanın gelenekçi sineması henüz Hollywood'un gösterdiği yollardan gidiyor.

New York'luların, sinemanın teknik ilerlemelerine pek aldıkları yok. En yalınından, en ilkelinden siyah - beyaz film yapıyorlar şimdilik. Anlatmak istedikleri için de yetiyor onlara araçları. Hiçlik, boşluk, tükenmişlik... Anlatmak istedikleri de şimdilik bu. New York Sineması, beat, generation" edebiyatını beyaz perdede yanıtıyor. (Nasıl çevirmeli "beat generation" deyimini, bilemiyorum. "Yitik Kuşak" mı? Yoksa kelimelere az daha bağlı kalıp "Çarpı Kuşağı" mı?) Geçmişini unutmak, gelecekle kaygılanmamak; yerleşmiş değerlere başkaldırmak; geçmişle yaşayan ve geleceğini sağlamlaştırma çabası, sürüye kapılmış giden, güdülen, "törlenmiş"ler yığınını hor görmek; kişiliğimizin örtülmüş özelliklerini yukarı, dışarı çıkarmak... (Kişiliğimizin içinde yukarı doğru fırlamak için çarpaduran birşey... Bunun için "çarpı kuşağı" denebilir, belki de beatnik'lere). Beatnik'lerin filmleri de hayat görüşlerine tıpatıp uygun. Jack Kerouac'ın "Beat Generation" adlı piyesinin üçüncü perdesine dayanarak Robert Frank ile Alfred Leslie'nin hazırladıkları "Pull My Daisy" olsun, John Cassavetes'in "Shadows"u olsun, irticalî filmin ilk örneklerinden... İrticalî film, yani önceden hazırlanmadan çekilen, senaryosu olmayan film, Alışılmış mantıkla birbirine bağlı olaylar zinciri yok bu filmlerde; gerilim, düğümleme, çözülme gibi belenmiş kuruluş öğeleri de yok. "Beat generation" geçmişi ve geleceği yok bildiğine göre önceden varolmuş kalıplara girer mi hiç! Ya da, bir senaryo hazırlayıp "yarın ne olacağını" düzenlemeye çalışır mı!

Öyleyse, tutarlılık neyle, nasıl sağlanı-

yor? Bunu sorarken alışılmış, belenmiş bir kavrama kapıldım gene. Hayatta, daha doğrusu bir "hayat dilimi"nde, bir piyesin, bir senaryonun tutarlılığı var mı? Hayat, tiyatro kurallarına, senaryo kalıplarına göre mi akıp gidiyor? New York okulunun bir çeşit gerçekçilik peşinde olduğunu çıkarmışsınızdır buraya kadarından. Yaftalamak gerekirse, başına rahatça bir "neo" ekliyebiliriz bu gerçekçiliğin. Yeni gerçekçilik.. Ya İtalyanlardaki ne mi olacak? Onlarınkine yanlış etiket takılmıştı diyeceğim. İtalyanlarınki sadece gerçekçilikti; yeni filân değil. New York'lular çok az söylenmiş bir sözü, yeni bir biçimde söylüyorlar.

İrticalî filmin hayatı olduğu gibi beyaz perdeye aktardığını söyleyemem gerçi. Kamerayı alıp rastgele çekiyorlar ama, sonradan çekilenleri bir düzene koyuyorlar gene. Çektiklerini kesip biçip birleştiriyorlar. Ne var ki, montaj masasının başına oturduklarında, herhangi bir senaryonun gereklerini uygulama zorunda olmadıklarından, orada da içlerine ne doğuyorsa onu yapıyorlar, orada da o anı yaşıyorlar. Bu bakıma montaj masası, başlangıçtaki olağeldiği gibiliği yok etmiyor. Sonuçta ortaya, düzenlenmiş duygusunu veren bir akış, bir yürüyüş çıkmıyor. Bununla birlikte her şey akıyor, her şey yürüyor. Tıpkı hayat gibi.

"Beat generation" yıkılan bir dünyada kişinin kendini ancak yaratıcılığa sığınmakla koruyabileceğine inanmışların kuşağı, yepyeni bir yaratıcılık tutumunu ilk defa sinemada ortaya atmış oluyor böylece. Başta kendi edebiyatları olmak üzere edebiyatları gerçi, öfkelerini, umutsuzluklarını, yitkiliğini anlatıyor kana kana ama, biçim bakımından, hele "yazar tavrı" bakımından henüz pek gelenekçi) bütün sanat dalları bu cepheye katıldıklarında, bana öyle geliyor ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısı yaratıcılığı çıkmazdan kurtulmuş olacaktır.

Somut Derken

Kaya ÖZSEZGİN

Sezer Tansuğ, Yeditepe'nin 14. sayısında, uzunca bir zamandanberi üzerinde tartışılan soyut - somut konusuna ilgili yazılara dokunarak yanlış anlaşılacağından, somut kavramının, "yüzeyden ilgilendirilmiş" düşüncelerle karıştırıldığından yakınıyor. Bu arada benim, 19 Eylül 1959 günlü Vatan Gazetesinde çıkan bu konuyla ilgili bir yazıma da değinerek, o yazımın, soyut - somut üzerine yazılan yazıları derleyip toparlayacak bir yetkide" olmadığını, kendisinin Dost'ta yayınlanan yazısına dayanarak, soyuttan yana olduğunu söylemekle yanlışlığına öne sürüyor. Yetki konusunda kullandığı ölçüyü gerçekten merak ediyorum. Sonra, benim soyut - somut meselesiyle yüzeyden ilgilendiğimi nereden çıkarıyor. Yazımda önce bu kavramların, bu günkü sanatımız için taşıdığı önemi belirtmiş, sonra da öne sürülen düşüncelere,

katıldığım ve katılmadığım görüşlere geçmişim. Sezer Tansuğ, birtakım peşin yargılarda bulunacağı yerde, eleştireceği yazıyı inceleyip, eğer bazı yanlışlıklara rastlamışsa, bunları karşı düşüncelerle yermeğe çalışsaydı, eleştirme ahlakına da saygı göstermiş olacaktı

Ne demiştim ben o yazımda. Nuri İyem'in Yeditepe'nin 4. ve 5. sayılarında yayımlanan iki yazısını ele alarak, İyem'in salt soyuta karşı çıktığını, onda yaşayan bir yön bulmadığını belirtmişim. İyem şöyle diyordu: "Bağlı olduğumuz bizden geniş olan büyüğü, dayanılmaz bir şeymiş gibi çıkarıp atamayız. Onu boyuna inkâr etmekle, intihar etmek arasında bir fark yoktur. Şu ışık altında yıkanan veya bu karanlığın tüllediği formlara neden sırt çevirelim?... Tablodaki formlar soyuta bürünmüş olmalarına karşıt, yine de reel ile

yüklü iseler, yani derinliğine iyice girilmiş bir doğanın izlerini taşıyorsa ve bize şuur altının plâstik bir güzelliğini veriyorlarsa orada yaratma vardır... Salt soyut ta bir kaçıktan başka nedir?" İyem, bunları söylerken yaratmaya giden yolun gene de soyuttan geçtiğini ilkten belirtiyordu. Ama bu soyut, objenin bilinç altı kalıplarına geçtikten sonra, sanatçı düşüncesinde değişim geçirdikten sonra, soyut adına hak kazanan bir soyuttu. Buna karşılık hareket noktası değişmez bir gerçek, nesnel bir gerçektir. İyem, böyle güvenilir bir yol izleyerek, salt soyuta karşı çıkıyordu. Tansuğ ise İyem'in yanlış anlaşıldığını söylemekte diretiyor. Olsa olsa İyem'in tabiata çağrısı Tansuğ tarafından çok başka bir açıdan anlaşılabilir, yorumlanabilir. Öyle olmasa Dost'taki yazısında "doğadan, figürden kaçmak sanatçının bireyi ayakta tutmak için kendince bulduğu çözüm yoluydu" der miydi? Oysa aynı yazının başka bir yerinde, "kendi varlığının sınırları içinde kaldıkça" sanatçının yaratıcılığa varamayacağını belirtiyordu. Ben, Vatan'daki yazımda buna benzer gelişmelere dokunmuşum. Tansuğ, Yeditepe'deki yazısında somuttan yana olduğunu özellikle söylüyor. Aynı şeyi bir başka açıdan ele aldığı, Yelken'in 34. sayısındaki "Bireyin Somutu" başlıklı yazısında da, "ne zaman soyutçu davranışlar görsem, bir süre sonra onların gerçekten uzaklaşan yanlarıyla karşılaşabiliyorum." diyordu. Peki, salt soyut yüklenen İyem'in, bu eğilimi dekoratiflikle suçlanmasına karşı, daha önce neden isyan etmişti. Tansuğ, bir yerde, somutun nesnel gerçeklerle sıkı bir ilişkisi olmadığını söylerken, başka bir yerde çevre ile sıkı bağlar kurulmasından, ortaklaşa bir bilinç ermenin gerekliliğinden söz açıyordu.

Her zaman olduğu gibi savunduğum gerçek şu: Soyut araçlarla işe girişen, çevrenin duyarlılığını, bilincini, yaşama serüvenini kendine ortak yapmayan ressam, eninde sonunda kendini tekrarlamak tehlikesiyle karşı karşıya gelecek, o zaman belki "yeniden başlamak" zorunda kalacaktır. Somut bir temele oturmak, biçimin özüne varmak, onu en güzel yaşadığı çağda yakalamak için, İyem'in yazılarının da ağırlık noktasını meydana getiren, obje ve form ilişkileri üzerinde yeterince yorulmak, sabırla durmak gerek. Bunu yaparken sanatçı, kendi kendini bu yolda zorlasın demiyorum. Forma geçerken katedilen aşama, hem sevgiyle çalışmak için bir vesile, hem de güç alınacak kuvvetli, sağlam bir dayanak olsun. Çevreden en küçük somut bir iz taşımayan sanatçı, eserini ortaya korkunç, kendi yönünde heyecan, korku, sevinç, kısaca yoğun bir iç kıpırdanışı duyabilir, ama bu duygular ortaklaşa değildir; belli bir kişinin malı olmaktan öteye geçmeyen, çevreye yabancı duygular durumundadır. Bireyi ayakta tutmak isteyen sanatçı için bu gibi tek yönlü duyguların pek yararı olmadığı, bilinen gerçeklerdendir. Oysa eser, sanatçı ile seyirci arasında bir gidip gelmedir. Nasıl, görüntü ressamlığı, çevrenin özüne varmakta pek yanlış bir yolsa, salt bilinç altı ile yetinen sanatçının izlediği yol da, o ölçüde yanlıştır. Fi-

gürden, çevreden kaçmak isteyen, bunda kurtuluş arıyan ressamın yol ortasında durup, rahat bir soluk alması gerek.

Objenin tuval üzerinde başkalaşması, kendini bulması da, serbest çalışan, hiç bir yönden kayıtlı olmayan sanatçı davranışının, çevrenin güdelim duyarlılığından birey bağımsızlığı içinde belli bir yere varabilmesine bağlıdır. Bu varışta sanatçıya yardımcı olabilecek şey, soyut yaratıcı gücü, kendi iç gerçeği değil midir? Bu soyut yan, sağlam nesnelere bağlanmadıkça, sanatçının eserine yoğun bir yaşama gerçeği getireceği beklenemez.

Tansuğ, gene Yeditepe'deki yazısının bir yerinde, öznel ve nesnel kavramlarıyla ilgili olarak diyor ki: "Özel tartışmalarda ayrıca somut ve soyut kavramlarının, nesnel ve öznel kavramlarıyla da karıştırıldığını gözledim." Az sonra da, "somut bir yol açmak için bu kavramın nesnel demek

olmadığını, bir nesnel - öznel kaynaşmasını kapsadığını eklemek gereklidir" diyerek ilk cümlelerin tersi, ama yerinde bir anlama varıyor. Soyut ve somut kavramları birey ve yaşadığı ortam arasındaki bağlarla, bu bağlardan doğan yönelimlerle iç içe olduğuna göre, öznel ve nesnel özelliklerle de çok yakından ilgilidir. Ama Tansuğ'un da belirttiği gibi, somuta nesnel, soyuta da öznel bir damga vurup, işi kolay bir yönden çözümlenmek te çok yanlış bir yoldur. Somut, her şeyden önce, yaşanan, duyulan bir gerçek, belli bir yaşantı özelliğinin, sanatçı benliğinde en belirgin biçimini bulmuş bir gerçektir. Bu gerçeğin bir yanı çevrede, bir yanı da ressamın iç eğilimindedir. Bu bakımdan somut kavramına hak kazanmış bir eserin dokusunda, yapı örgüsünde, nesnel kavramı gibi, öznel kavramının da önemli, geniş bir payını aramak gerekir.

Friedrich Schiller

Leylâ ÇAMBEL

Fikir hürriyetine tapınırcasına bağlıydı. Daha mektepte iken, gizli gizli Rousseau okurdu. Bu akranlık yüzünden Fransız ihtilâlcileri onu «Fransa ihtilâlinin onursal vatandaşı» yaptılar. Kendi vatani Almanya'da ise, kıymeti uzun seneler bilinmedi. Kıymet bilmek şöyle dursun, «Haydutlar»ın yazarı, bağrında taşıdığı ihtilâl ateşi yüzünden, delikanlı çağında av gibi kovalandı. Hapse atıldı, yılmadı. Müstebitlere şahane bir cevap verdi :

«En güzel hürriyet rüyaları zindanda görülür!»

Yazı yazması yasak edildi, susmadı. «Fikir hürriyeti verin Majeste!» diye haykırdı (Don Carlos).

Bir ızdırıp destanıdır bütün ömrü. Çok kereler nevit düştü, fakat mücadeleden bezmedi. Fikir hürriyetinin yokluğu onu fakrî zaruretten ve sonraları yatağa seren meşum hastalıktan daha çok üzdü. «Düşünmeğe başladığımdanberi bu yana, kaderle mücadele halindeyim. Fikir hürriyetinin paha biçilmez kıymetini kavradığımdanberi, fikir hürriyetinden yoksun yaşamamın çilesini çekiyorum.»

Seneler ilerledikçe, Schiller içindeki ateş belki biraz duruldu, fakat sönmedi, kor halinde devam etti. En olgun eserlerini veriyordu, üzerine öldürücü hastalık geldi. Fakat, ızdırıp içinde kıvrılırken bile, içindeki heyecan, biran için olsun, sönmedi. İnanan, dolayısıyla inandıran şairdi: güzelliğe, fazilete, ahlâka, hakikate, hakka ve hürriyetlere! Şöhretinin zirvesinde iken, genç yaşta, bu dünyadan gitti, vücudunu dâvası için yıprattıktan, ömrünü dinmeyen bir fırtına içinde tükettikten sonra...

Sanatkarın misyonuna inanırdı. Karanlıkta ışık arıyan pervane gibi, daima hakikat etrafında dönerdi. Yalnız vicdanını dinlerdi, başka kimseyi. İdealleri için duyduğu heyecanı, eserlerine aktarmasını bildi, kuru muhakemeye hitap ederek değil,

duyguları tutuşturarak. Onun içindir ki, ölümünden nice yıl sonra, esir bir milleti bir cihangir aleyhinde şahlandırdı.

Friedrich Schiller, tevekküle değil, iradeye inanan şairdi.

Friedrich Schiller'i, sırf bundan 200 yıl önce dünyaya geldi diye anmıyoruz. Yeryüzünde fikir hürriyetinin hasretini çeken insanlar yaşadıkça, Friedrich Schiller bir örnek, bir ümit ve bir teselli olacaktır.

KÜTÜPHANECİ GÖZÜYLE :

Spor Sarayı İle Kütüphane

S. N. ÖZERDİM

Sporun günümüzdeki anlamını iyiye yormaya imkân yoktur. Spor, artık vücut sağlamlığı ve güzelliği için yapılan hareket olmaktan çıkmıştır. "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözü artık ağıza bile alınmıyor. Çünkü, kafamın gereği sadece topa sıkı bir vuruş sağlamasında aranıyor.

Onbinlerce insan, kör bir içgüdü ile stadyumları dolduruyor; gazeteleri tersinden okuyor; kütüphanelerde kitapları koyacak yer bulunmazken azametli spor sarayları yapıyor; yurt dışında döviz harcıyan sporcular yenseler de, yenilseler de paylarına düşenden yoksun kalmıyorlar; kafasının içini çalştıran kişinin geçim darlığı yanında ayağını iyi kullanan sporcu dünya nimetlerine boğuluyor. Artık kahramanın da anlamı değişmiştir: spor alanlarında boy gösteren "kahramanlar", küçüğünün büyüğünün, ağzının suyunu akıtarak ballandırdığı yiğitlerdir. Faydalı bir konuşmaya on dakikasını zor ayıran radyolarımız, programlarını alt üst etmek pahasına, dinleyicilere bir maçın incir çe-

kirdeği dolduramaz girdi çıktısını duyurmak için saatlerini verirler. Yaşlı başlı, kerli ferli, birinci mevki adamları, büyük bir cid dilikle, bir oyunun, bir sporunun, ayağın ve topun politikasından, nerdeyse felsefesinden söz açar, demeç verir, program yaparlar.

Sporun da toplumda bir yeri var elbette. "Top oyunu, Hazreti Hüseyin'in başını yuvarlamaktan gelmiştir. Günahdır!" diyen softa gibi düşüncecek değil elbette. Ama, yalnız spor, sadece spor, sırf spor, ille de spor.. Gazetelerin bir buçuk sayfaları spor..

Başyazarlar, gerilikten, cahillikten ya kınan sütun sütun yazı yazarlar. Açın ga-

zetelerinin iç sayfalarını, fikir yazıları küçüle küçüle küçük ilânlara dönmüştür. Bol bol magazin, sayfa sayfa spordan geçilmez. Başyazarın ödevi sadece yakınmaktır. Sanki gazetenin iç sayfaları onun değildir. Halkı ileriye götürmek için fikir gerek, bilgi gerek.. Onu da kütüphanelerde, yayınlarda bulacağız. Kütüphaneler çelimsiz dururken spor sarayları dikmek sadece cahillığın işine yarar. Ortalıkta neyin nesi olduğu anlaşılamayan bir takım "nur talebeleri" türedi. Bunlara karşı stadyumlarla sergi saraylarıyla mı savaşaacağız, kütüphanelerle, yayınlarla mı?

'Olmak, ya da olmamak!' Mesele burada.. Biz hâlâ bu sorunun karşısında bir kesin karara varamadık.

YAYINLAR — KÜTÜPHANELER :

Bibliyografya

Ansiklopedi :

İslâm Ansiklopedisi. İslâm âlemi tarih, coğrafya, etnoğrafya ve biyografya lûgati. 87. cüz. İstanbul 1959 Maarif Basımevi. 641 - 720 S. 570 kuruş. (Murad IV — Mustafa Paşa)

Felsefe :

Mustafa Şekip TUNÇ: Bir Din Felsefesine Doğru. İstanbul 1959 Türkiye Yayınevi. 82 S. 300 kuruş.

Ord. Prof. Mustafa Şekip Tunç İstanbul Üniversitesinde verdiği (Din Felsefesi) derslerinin notlarını yeniden gözden geçirerek (Din Yolu) dergisinde onyedi makale halinde yayımlamıştı. Prof. Tunç'un ölümünün ikinci yıldönümünde merhumun eşi Râna Tunç bu makedeleri bir kitap içinde toplamıştır.

İçindekiler :

- Mukaddeme
- "Bir Din Felsefesine Doğru" hakkında
- Din felsefesiyle felsefe arasında münasebet
- Din meseleleri ve bu meselelerin çözülme metodu
- Din meseleleri ve bu meselelerin çözülme metodu, II
- Din felsefesinin muhtevası
- İlmî açıklama ile dinî açıklamanın mukayesesi
- Dinî açıklama ve dinî şuur
- Dinî açıklama ve dinî şuur, II
- Dinî şuurun mekân telâkkisi
- Dinî fikirlerde materyalist telâkkiden idealist telâkkiye geçiş
- Materyalist telâkkiden ideal telâkkiye geçiş kolay olmamıştır
- Dinî şuurda zaman mefhumu
- Dinde ve ilimde birlik mefhumu
- Tanrı ve dünya mefhumları
- Dinde düşünce ve muhayyelenin rolleri
- Din felsefesinin psikolojik meselesi
- Din duygusu
- Din duygusunun şekilleri ve iman yaşama tipleri
- Yüksek dinlerde iman tipleri
- Hıristiyanlık

Dr. M. Hayrettin ARPINAR: Grafoloji. (Adli tıp bakımından yazıların, imzaların, marazî yazıların, kâğıt ve mürekkeplerin modern görüşle tetkiki). İstanbul 1959 Ercan Matbaası, 59 S. Resimli. 10 lira.

İçindekiler :

- 1 — Önsöz
- 2 — Tarihi bilgi
- 3 — Yazı fizyolojisi
- 4 — Yazı ilmi (Grafoloji)
- 5 — Yazıların analizi ve psikolojik analiz
- 6 — Yazılarla cins ve yaş tayini
- 7 — İmzaların tetkiki
- 8 — Yazı karakterini bozan hastalıklar
- 9 — Mürekkeplerin analizi
- 10 — Kalemlerin analizi
- 11 — Adli tıp bakımından ultra-viyole şüalarının analizi
- 12 — Kâğıtların tetkiki
- 13 — Pul muayeneleri
- 14 — Daktilo yazıları ve sahtecilikler
- 15 — Sahtecilikle ilgili kanun maddeleri
- 16 — Bibliyografya.

Ekonomi :

Dolar Krizi ve Beynelmîle Likidite Meselesi. The Dollar Crisis and the Problem of International Liquidity. Hazırhyan: Dr. Mustafa ELMALI. Ankara 1960 Ayyıldız Matbaası. 123 S. 12.50 lira.

İçindekiler :

- Önsöz
- 1 — İktisadî krizler ve para kıymeti
- 2 — Dolar ve B. Amerika gelişmesi
- 3 — Tarihçede para siyaseti
- 4 — Müteakip devalüasyonsuz devre
- 5 — 1957-58 krizi, evvelkilerle mukayesesi
- 6 — B. Amerika dış ticaret ve tediyeye muvazenesi (1951 - 58)
- 7 — B. Amerika'da bütçe, millî borç ve dolar
- 8 — B. Amerika'da iş verimi gelişmesi ve dolar
- 9 — Tediye muvazenesini düzeltmek için mutavasser tedbirler
- 10 — Beynelmîle likidite meselesi ve

gelişmemiş memleketler

- 11 — Umumî neticeler
- 1960 başlarında dolar
- Dolar kronolojisi
- Bibliyografya

Edebiyat :

Mehmet KARABULUT: Güney Çocuk Değil. (Şiirler). İstanbul 1959 Ekin Basımevi. 63 S. 250 Kuruş.

MEVLÂNA: Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler. Çeviren: Mithat Baharî Baytur. İstanbul 1950 Maarif Basımevi. XLIII + 247 S. 500 kuruş. (Dünya Edebiyatından Tercüme - Şark İslâm Klâsikleri: 37)

Ümit Yaşar OĞUZCAN: Karanlığın Gözleri. (Şiirler). Ankara 1960 Güzel İstanbul Matbaası. 63 S. 300 kuruş. (Yazarın adresi: P. K. 169 - Ankara)

Munis Faik OZANSOY: Bir Daha. (Şiirler). İstanbul 1959 Doğan Kardeş Yayınları A. Ş. Basımevi. 43 S. 300 kuruş.

Munis Faik OZANSOY: Yakarış. (Şiirler). İstanbul 1959 Doğan Kardeş Yayınları A. Ş. Basımevi. 22 S. 200 kuruş.

Tarih :

Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ: Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi. 1. cilt: 1243 - 1453. Ankara 1959 Türk Tarih Kurumu Basımevi. VIII + 459 S. (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 131).

İçindekiler :

- 1 — Selçukî rejimine son veren büyük karışıklık devrinde Türkiye, 1243-1327
 - 2 — Türkiye'nin Osmanlı idaresine geçişi
 - 3 — I. Murad'ın cülüsünden II. Murad'ın ölümüne kadar Türkiye
 - 4 — Osmanlı idaresinde Türkiye devlet teşkilâtı
 - 5 — Umumî iktisadî hayat
 - 6 — Osmanlı rejiminde malî usûl
 - Haritalar
 - 1. cildin umumî indeksi
- Not: Eserin tamamı beş cilt olacaktır.

S. G. W. BENJAMIN: Türk ve Yunanlı. (The Turk and the Greek). Çeviren: Şinasi Siber. Ankara 1959 Güzel Sanatlar Matbaası. 114 S. 500 Kuruş.

İçindekiler :

- Önsöz
 - Girit
 - İzmir
 - İstanbul
 - Yunanistan
 - İslâmiyet
- Tahsin AYGÜN: Karadeniz Ereğlisi Tarihi. Ankara 1960 Ayyıldız Matbaası. 64 S. Resimli. 300 kuruş. (Karadeniz Ereğlisi Turizm Derneği Yayınları, Sayı: 1)
- #### İçindekiler :
- Ereğli hakkında genel bilgiler
 - Eski Yunan devrinde Ereğli
 - Roma - Bizans devrinde Ereğli
 - Roma - Bizans hâkimiyetinde Ereğli
 - Türk hâkimiyeti
 - Bibliyografya
 - Fotoğrafla Ereğli tarihi.

Derleyen : P. Eralp